

Heidi Kaasbøll Falck

Eklektisk religiøsitet

**En studie av
paganister på internett**

Masteroppgave i Religionshistorie

Universitet i Oslo

Våren 2013

Innholdsfortegnelse:

Innledning.....	3
Kapittel 1: Metode.....	6
Kapittel 2: Teori og samfunnskontekst.....	17
Kapittel 3: Eklektisk paganisme.....	21
Kapittel 4: Religion og kommunikasjonsformer.....	45
Kapittel 5: Individualisme.....	56
Avslutning:.....	82
Litteraturliste.....	85

Innledning

Eklektisk paganisme er en samlebetegnelse for et religiøst fenomen hvor individet er i sentrum, og velger ut relevante forestillinger, først og fremst fra paganistisk tro og praksis, men også elementer fra andre religioner (Oceanfoxføl 29.03.2012: *My Path...*). En måte å beskrive paganistisk religion, kan være å se det som et virkelighetsbilde som omfatter troen på magi, spesielle krefter hos mennesker, troen på guder, alver og ikke minst en guddommelig kraft i naturen og i alt som eksisterer. Til dette virkelighetsbilde føler eklektiske paganister tilhørighet, og for mange fungerer internett som hovedkilde til kunnskap om paganisme. De sosiale medier på internett som et fristed for utveksling av kunnskap og erfaringer, og fungerer som en arena for likesinnede.

Utgangspunktet for denne masteroppgaven var å undersøke eklektisk paganisme som et religiøst fenomen, med fokus på internett som kommunikasjonsform, og som en form for religiøst fellesskap. Jeg har derfor deltatt og observert aktuelle paganistiske samfunn på internett, samt deltatt på treff og andre sosiale møteplasser for paganister i Oslo. I forbindelse med eklektisk paganisme har jeg vært vitne til en religiøsitet som har individet i sentrum, og hvor det religiøse uttrykket blir dannet etter et indre kompass om hva som føles rett for den enkelte. Fordi det er opp til den enkelte å avgjøre hva som er sant; å sette sammen sin egen religiøsitet, kan det religiøse uttrykket bli eklektisk. Individet har anledning til selv å velge ut relevante forestillinger og å danne sin egen religiøsitet. Eklektisk paganisme er en slik type religiøsitet hvor individet danner og former sin identitet og religiøsitet ved å benytte seg primært av religiøse forestillinger fra paganismen og i all hovedsak wicca. Ved å studere eklektisk paganisme har jeg forsøkt å få en bedre forståelse av de primære trekk ved samfunnet som fordrer en religiøsitet med individet i sentrum.

I studie av eklektisk paganisme som en individualistisk religiøsitet lener jeg meg i stor grad på religionssosiologen Thomas Luckmanns teori om privat religion. Han beskriver det skiftet som er funnet sted i Vest-Europa fra et samfunn fundert på en offentlig religionsmodell, til et samfunn preget av privat religion (Luckmann 2004:90-2), en beskrivelse som jeg mener er svært dekkende for eklektisk paganisme.

Luckmanns teori om privat religion kritiseres ofte for å være dårlig begrunnet, og for å være en lite dekkende for den formen for individualistisk religiøsitet som kjennetegner

nyreligiøsiteten, fordi sistnevnte er svært synlig i vestlige samfunn og media (Alver m.fl. 1999:8). Eklektisk paganisme er også synlig, i og med at internett benyttes for å kommunisere om og dele sin religiøsitet, samt som en arena for religiøst fellesskap. Jeg mener imidlertid at Luckmanns teori om privat religiøsitet kan være et godt analytisk verktøy når jeg skal analysere paganisme fordi denne formen for religion er privat, ikke fordi den er usynlig i offentligheten, men fordi den er privat i betydningen ikke-institusjonell. Når religion dannes i den private sfære er det ikke ensbetydende med at den ikke er synlig i samfunnet. I teorien om privat religiøsitet har Luckmann også utarbeidet et knippe av moderne religiøse tema som han mener at moderne religionsformer deler. Et av disse temaene, som synes å stemme svært godt overens med eklektisk paganisme, er ”herre over eget liv” (Luckmann 2004:124-30) som vektlegger den individualistiske trenden vi finner i samfunnet generelt og kanskje særlig i religioner slik som eklektisk paganisme.

Det er ikke gjennom opplæring i skoler og seminarer, men i samspill med ”de betydningsfulle andre” at den individualistiske religiøsiteten dannes, hevder Luckmann. Dette kan være blant familie og venner, kollegaer etc. (Luckmann 2004:124). Luckmanns teori ble skapt lenge før internett. Den kom først ut på tysk i 1963 med tittelen *Das Problem der Religion in der modernen Gesellschaft* (Luckmann 2004:21). Mye av kritikken ble også formulert før internett ble utbredt i løpet av 2000-tallet. I dagens samfunn er derimot internett og kommunikasjon via de sosiale medier godt integrert i folks hverdag. I studie av eklektisk paganisme har jeg vært vitne til at internett også benyttes som en viktig arena for fellesskap av likesinnede, hvor man kan fungere som hverandres ”betydningsfulle andre” i dannelsen av sin eklektiske religiøsitet.

Luckmanns religionsteori mener jeg er en god tolkning av en generell individualisme i dagens samfunn, som setter individet i sentrum. Denne formen for individualisme beskrives også i teorien om det senmoderne, som er ulike forsøk på å beskrive forandringer i samfunnet som er funnet sted etter moderniteten. Senmoderniteten innebærer forandringer som preger samfunnet som helhet i form av både økonomiske strukturer, og holdninger, verdier og perspektiver. I det senmoderne er de tradisjonelle autoriteter svekket, og retten til å bestemme hva som er sant eller gyldig, er overført til enkeltmennesket (Alver m.fl. 1999:7). I denne prosessen blir individet ”herre over eget liv”, og således kan man si at de trekk som har preget det senmoderne også har preget det

individet som former og danner sin religiøsitet ut i fra et indre kompass om hva som føles rett for en selv.

Hva er det som ligger til grunn for dagens individualisme? Og mer spesifikt, hvordan kan vi spore den individualistiske trenden i eklektisk paganisme? Jeg har ikke anledning til å besvare disse spørsmålene fullt ut, men jeg har valgt å fokusere på noen faktorer jeg mener er av betydning for dannelsen av religiøsitet med individet i sentrum, slik som eklektisk paganisme.

Det synes som om vi kan spore en individualistisk trend blant annet ved å se på de formene for kommunikasjon som kjennetegner det senmoderne samfunnet, og hvordan skriftkulturen kan ha bidratt til en ”isolering av Selvet”, som i sin tur har bidratt til en større grad av selvrefleksjon, og fremmet en individualistisk tankegang (Ong 1982:46). Det kan synes som om internett som kommunikasjonsform har bidratt til at det autonome individet får et nytt sted hvor det kan dannes løse fellesskap som igjen bidrar til dannelsen av Selvet og virkelighetsbildet. Hvis måten vi tenker på er preget av de forskjellige formene for kommunikasjon vi benytter, vil dette antageligvis prege samfunnet og de religiøse uttrykk.

Hvis vi ser eklektisk paganisme i lys av sin forgjenger, initiatorisk wicca, kan det virke som om vi er vitne til nettopp en slik endring i religiøse uttrykk hvor nye kommunikasjonsformer har vært av vesentlig betydning. Eklektisk paganisme baserer seg i all hovedsak på den praksis og tro vi finner i initiatorisk wicca, med ett viktig unntak, nemlig praksisen med initiasjon og dannelsen av et religiøst fellesskap med ritualer og sammenkomster på avgrensede steder, gjerne ute i naturen. Wicca baserer seg på nære fellesskap som dannes av grupper med innvidde, mens man i eklektisk paganisme danner løsere mer uforpliktende fellesskap med likesinnede, gjerne over internett og blant venner. Ved å sammenlikne initiatorisk wicca og eklektisk paganisme kan vi muligens spore hvordan de forskjellige kommunikasjonsformene kan bidra til forskjellig religiøs organisering.

Kapittel 1

Metode

I min undersøkelse av eklektisk paganisme benytter jeg kvalitativ metode, og forsøker å se fenomenet i lys av sin samfunnsmessige kontekst. Til forskjell fra kvantitativ metode, hvis forskningsspørsmål kan besvares ved bruk av spørreundersøkelser med tilhørende målbare variabler, benyttes kvalitativ metode fordi forskningsspørsmålene jeg stiller ikke kan besvares med enkle målinger, men er nødt til å ta hensyn til samfunnsmessig kontekst (Thagaard 2008:17).

Eklektisk paganisme er, som nevnt i innledningen, en individualistisk form for religion hvor det er opp til hver enkelt hvordan man former og definerer sin religiøsitet. Det er ingen faste trosartikler eller ritualer, men som vi vil se i neste kapittel, har svært mange eklektiske paganister en tro og praksis som er svært lik wicca, en praksis basert på initiasjon og hvor man læres opp i en bestemt tradisjon.

Problemstilling og forskningsspørsmål

Eklektisk paganisme er uttrykk for vår tids individualisme og valgfrihet. Et hovedspørsmål jeg stiller i denne oppgaven, er hva er det er ved dagens samfunn som fremmer eller legger til rette for denne individualistiske religionsformen?

I denne masteroppgaven ønsker jeg å få en dypere forståelse av hvorfor og hvordan en religiøs praksis som wicca, som legger stor vekt på initiasjon og et konkret, fysisk fellesskap og som baserer seg på at religiøs viten og kraft gis fra individ til individ, har fått en svært individualistisk og eklektisk variant, i form av eklektisk paganisme.

For å besvare mine forskningsspørsmål har jeg benyttet meg av paganistisk materiale og forskningslitteratur, samt gjort feltarbeid på møteplasser for paganister på internett, slik som forum og youtube. Jeg har også deltatt på treff i regi av Nordisk Paganistforbund og pubtreff i regi av forumet Akasha (www.akasha.no). I tillegg til å observere den sosiale interaksjonen på nettet, nærmere bestemt forum og youtube, har jeg, gjennom deltagelse i det paganistiske miljø i Norge, også fått anledning til å snakke direkte med paganister og

dermed fått et mer helhetlig bilde av det paganistiske miljøet og ulike former for tro og praksis. Jeg har også hatt en rekke samtaler med lederen for Nordisk Paganistforbund, som har vært svært behjelpelig med å besvare alle de spørsmålene jeg hadde. Jeg har i tillegg supplert med et par formaliserte intervjuer med eklektiske paganister. Dette er mitt kildemateriale som jeg vil redegjøre nærmere for i underkapittelet "Materialinnsamling".

Siden fokuset i oppgaven handler om de samfunnsmessige faktorene som kan ligge til grunn for utviklingen av en individualistisk variant av paganismen, har jeg benyttet meg av aktuelle teorier og perspektiver på dagens samfunn og religiøsitet, som jeg presenterer i kapittelet "teori og samfunnsmeskontekst". I neste kapittel "eklektisk paganisme", vil jeg redegjøre for den eklektiske paganismens tro og praksis, og i hvilken grad den synes å være basert på initiatorisk wicca, for tilstrekkelig å begrunne min tese om at eklektisk paganisme kan ses på som et uttrykk for dagens individualisme. I kapittelet "religion og kommunikasjon", diskuterer jeg hvordan dette skiftet fra en praksis med initiasjon til et fokus på individets egen "religiøse" definisjonsmakt, kan ha en sammenheng med forskjellige former for kommunikasjon, mens jeg i kapittelet "individualisme", vil gå dypere inn på eklektisk paganisme i lys av teori og perspektiver på dagens samfunn og religiøsitet.

Komparativ metode

En måte å skape en viss orden eller systematikk i religionshistorie, er å bruke komparativ metode. Michael Stausberg (2008) fremhever at sammenligning er forutsetning for all kunnskap, og skriver at når vi skal forstå det ukjente, sammenligner vi alltid med det vi kjenner fra før. Sammenligning er derfor en nødvendig del av all forskning, men lenge ble den sammenlignende religionsforskningen assosiert med fenomenologien og jakten på religionenes essens. Mircea Eliades teori om det hellige gjorde at sammenligning av religioner nærmest ble et teologisk prosjekt hvor målet var å avdekke en felles sannhet bak alle religioner, hevder Anne Stensvold (2007: 49). Fordi den fenomenologiske sammenligningen ikke lot seg forsvare teoretisk, unngikk religionsforskere etter hvert å foreta systematisk sammenligninger. Stensvold trekker frem Ugo Bianchi som foreslo en praktisk løsning på problemet. Istedenfor å lete etter religionenes felles kjerne, foreslo Bianchi en fremgangsmåte med å kategorisere ut i fra familielikheter, det vil si å definere noe som tilhørende samme kategori til tross for visse forskjeller (Stensvold 2007:54).

Ved å sammenlikne initiativisk wicca og eklektisk paganisme, oppdaget jeg at de hadde svært mye til felles, med unntak av praksisen med initiasjon. Eklektiske paganister hevder å forme egen religiøsitet, basert primært på paganistiske religioner samt enkelte andre religioner (Oceanfoxføl 29.03.2012: *My Path...*) mens den faktiske tro og praksis synes å være svært lik initiativisk wicca, slik den er beskrevet av Vivianne Crowley (2001), som selv er initiert inn i wicca. Ved å sammenlikne initiativisk wicca og eklektisk paganisme ble det tydelig at den største forskjellen lå i måten de organiserte seg, og at det individuelle fokuset avgrenset eklektisk paganisme fra initiativisk wicca. Jeg har også benyttet komparativ metode ved å sammenlikne initiativisk wicca og eklektisk paganisme i lys av forskjellige stadier innen kommunikasjon.

Begrepet familielikheter har også vært viktig for å åpne opp for hva som skulle defineres som mitt materiale blant alle religionsforaene på internett. Til tross for at mange ikke nødvendigvis kaller seg eklektisk paganist, deler de et rammeverk for sin tro og praksis som er relativt lik, og som jeg vil komme nærmere inn på i kapittelet ”eklektisk paganisme”.

Å velge ut materiale kan være vanskelig, særlig hvis de religiøse aktørenes selvforståelse stadig er i endring. I religionssosiologien kaller man det en utvikling fra "dwelling" til "seeking" (Furseth og Repstad 2006:150) og det kan gjøre det vanskelig å definere klart hva som er, og tilhører en religionsform, og hva som ikke tilhører en religionsform. Både selvforståelse i endring og det å velge religiøsitet eksplisitt er et særtrekk, eller en familielikerhet som moderne religioner og eklektisk paganisme deler, og som jeg kunne bruke som et kriterium for å avgrense hva som var mitt materiale.

Med andre ord er det et fellestrekk innad i eklektisk paganisme, at aktørens selvforståelse er i endring grunnet individets valg, og det medfører at både innhold og uttrykk preges av en noe ustabil karakter, slik at eklektisk paganisme ikke utgjør én ting, men preges av familielikerhet. Ved å se nærmere på dette trekket, kom jeg frem til den avgjørende familielikerheten, og som jeg har valgt å bruke som det sentrale uttrykket for å beskrive denne formen for religiøsitet, altså; *eklektisk* paganisme. Utrykket *eklektisk* var også noe som enkelte aktører selv brukte for å definere seg selv, og er således i overensstemmelse med enkelte av de religiøse aktørenes selvbylde. Ut ifra mine observasjoner, kan flere karakteriseres som eklektisk, men er ikke nødvendigvis et uttrykk de bruker selv.

Et tredje og grunnleggende kriterium i materialutvelgelsen var det paganistiske trosinnholdet. Naturligvis kunne dette også blitt problematisk fordi aktørenes selvforståelse og virkelighetsbilde var basert på å være eklektiske og å sette sammen en egen religiøsitet, men ble ikke fullt så vanskelig da jeg bestemte meg for at det eklektiske var det mest avgjørende kjennetegnet. Det eklektiske innebærer nettopp å sette sammen trosinnhold på tvers av religionsformer, og det faktiske trosinnholdet ble derfor av underordnet betydning. Allikevel hadde det paganistiske trosinnhold en klar familielikheter, da det også viste seg at de individuelle variasjonene blant eklektiske paganister syntes å være mer på detaljnivå, og ikke så store som man først kunne få inntrykk av.

Hermeneutisk metode

Hermeneutikken var opprinnelig en metode for å analysere tekster, hvor man så på hvordan delene av en tekst var nødt til å forstås i lys av den helhetlige teksten (Thagaard 2008:39). Dette synet på analyse er forenelig med en kvalitativ studie av religion, hvor forskeren søker kunnskap om et religiøst fenomen ved å se det i lys av sin kontekst, eller helhet. Siden man som eklektisk paganist i stor grad konstruerer sitt eget sakrale virkelighetsbilde er det de samfunnsmessige og til dels sosio-psykologiske faktorene, som kan ligge til grunn for dannelsen av eklektisk paganisme og som har vært et hovedfokus i denne studien av eklektisk paganisme. Teorier om dannelsen av dagens religiøsitet, og perspektiver på dagens samfunn har derfor vært en viktig kontekst i min analyse av eklektisk paganisme.

Metodisk kan man si at jeg har benyttet meg av det Thagaard kaller hermeneutikkens tre nivåer. Jeg startet med den såkalte første grad av hermeneutikk, som går ut på at informanten formidler sine egne tolkninger om seg selv. Deretter forsøkte jeg å tolke deres tolkninger for å identifisere andre mekanismer enn informantene selv fortalte meg, noe som Thagaard omtaler som hermeneutikkens andre grad. Til sist tolket jeg mine funn i deres samfunnskontekst og så etter ytre faktorer som kan ha bidratt til at vi i dag har denne formen for religiøsitet. Sistnevnte kan sies å være tredje nivå av en hermeneutisk metode (Thagaard 2009:40-1).

Materiale

Når jeg skulle sette meg inn i fenomenet paganisme og wicca, som var utgangspunktet, gjorde jeg dette blant annet ved å søke opp fenomenet på internett. Jeg ble presentert for store mengder sosial interaksjon mellom paganister, i form av filmklipp på youtube, hvor jeg ganske tidlig i prosessen fant noen som kalte seg eklektisk paganist. Jeg fant også flere fora for paganister, hekser, wiccanere, og organisasjoner slik som Nordisk Paganistforbund, som hadde egen hjemmeside, samt mange personlige hjemmesider, informasjonssider eller blogger om wicca, paganisme og deres praksis og tro.

Jeg meldte meg inn i Nordisk Paganistforbund (www.paganist.net) for å bli del av det norske paganistiske miljøet. Jeg meldte meg også inn i et forum på internett, www.akasha.no, og fulgte med på forskjellige ”samfunn” på youtube, og da særlig et sentrert rundt blant annet charmingpixieflora (<http://www.youtube.com/user/CharmingPixieFlora>), som hadde svært mange tilhengere. Flora Peterson, som hun siden kalte seg, utviklet en forretning basert på kursvirksomhet rettet mot paganister og spirituelle. Hun sentrerte kursvirksomheten rundt en sosial arena for paganister og spirituelle ved deltagelse i forumet The Inner Circle (<http://www.mflorapeterson-innercircle.com/>), mot betaling. Forumet skal også fungere som en sosial arena for de som tar kurs hos henne.

I løpet av denne første fasen av feltarbeidet var jeg på hermeneutikkens første nivå og benyttet meg av observasjon og deltagende observasjon. Jeg observerte først en del aktivitet på sosiale paganistiske arena på internett, og meldte meg deretter inn i aktuelle forum og i Nordisk Paganistforbund for å få anledning til deltagende observasjon. Deltagende observasjon innebærer at forskeren deltar sammen med sine informanter, og er velegnet i studiet av et felt hvor forskeren ikke har nok kunnskap om tema eller trenger innspill til hvilken retning oppgaven skal tas (Thagaard 2009:70).

Jeg fortalte de jeg møtte via Nordisk Paganistforbund, og forumet Akasha at jeg skrev masteroppgave om wicca og paganisme. Jeg har derimot ikke gjort meg til kjenne overfor youtube-brukere, og har her bare observert. Jeg har ikke vært komfortabel med å legge ut videoklipp av meg selv på nettet, da jeg har følt dette som å eksponere meg selv i for stor grad. Jeg benytter meg av sitat fra youtube selv om jeg ikke tilkjennegjorde meg som

forsker, da jeg anser youtube som en offentlig plass, hvis deltagelse i seg selv innebærer samtykke.

Jeg opplevde det derimot som et mulig etisk dilemma at jeg meldte meg inn i nettsamfunnet Akasha, og i Nordisk Paganistforbund. Jeg har reflektert mye omkring min egen religiøsitet, og opplevde at jeg kanskje ikke var paganistisk nok til å presentere meg som paganist. Dersom jeg presenterte meg som paganist ville jeg jo vekke tillit hos mine informanter, men lurte på om jeg i så fall ga et uærlig bilde av meg selv. Jeg følte meg åpen for det spirituelle, og særlig da paganismen, men spørsmålet var om jeg bare skulle presentere meg som forsker, eller om jeg også skulle si noe om meg selv som person. I følge Thagaards beskrivelse av hermeneutikkens første nivå skal forsker og informant møtes på "lik grunn". Jeg bestemte meg derfor for å presentere meg både som forsker og som en person som var åpen for paganismen på det personlige plan, for dermed å legge grunnen for et ærlig og likestilt møte mellom forsker og informant.

Jeg vendte meg så til litteratur om paganisme og wicca, som gjerne er skrevet av troende, og hadde litt problemer med å skille dette fra faglitteratur om paganisme. Dette skillet kunne også være litt kunstig da en del forskningslitteratur om wicca og paganisme er skrevet av troende. En måte å skille mellom litteraturen på, var å se på utgiveren, men i praksis var det ikke et stort problem, da det jo er et krav om forskningsmessig standard.

Etter at jeg var blitt kjent med paganismen oppdaget jeg det store spennet av forskjellige tradisjoner, retninger og identiteter, innenfor noe som ved første øyekast syntes å være et ganske likt fenomen. En ting som slo meg, var at det syntes å gå et viktig og problematisk skille mellom de som anså seg selv som *ekte wiccanere*, og som altså hadde blitt initiert inn i en tradisjon, og de som ikke hadde blitt det, men som allikevel identifiserte seg med religionen wicca og ønsket å praktisere den religiøsiteten de fant i wicca, og kalte seg wiccanere. Det syntes å være en viss kontrovers i miljøet angående å kalle seg wicca, når man ikke var initiert. I tillegg hadde du de som kalte seg eklektisk paganist, og var svært klar på at de ikke praktiserte wicca, til tross for at mye av deres praksis og tro syntes å være svært lik wiccas. Denne problematikken fikk meg til å fokusere oppgaven i retning av hva det var ved samfunnet som gjorde at vi føler en så sterk grad av religionsvalgfrihet at enkelte mener å kunne ha sine individuelle varianter av religiøsitet med sterk grad av definisjonsmakt over egen identitet og livsanskuelse.

Jeg har som sagt benyttet meg av av observasjon og deltagende observasjon på Akasha og youtube. Jeg har også benyttet meg av deltagende observasjon på treff i regi av Akasha, noe som var svært verdifullt da jeg fikk møte ca. ti aktive brukere ved Akasha, og kunne sammenlikne samtalene på nettet, med samtaler på treffet, og i hvilken grad dette korrelerte. I disse samtalene kan man si at jeg bevisst beveget meg over på det andre nivået av hermeneutikken, hvor ”vi fortolker informantenes fortolkning av sin situasjon” (Thagaard 2009:40). Dette var mulig fordi jeg begynte å få en del egne tolkninger rundt paganisme og da særlig det eklektiske fenomenet, og fordi jeg hadde nok kunnskap om samtaleemnene på forumet, før jeg ble med på treff i det virkelige liv. Jeg fikk mer eller mindre bekreftet det bildet jeg hadde av eklektisk paganisme på nettet, i møte med eklektiske paganister på treff. Jeg fikk også anledning til å stille spørsmål av særlig betydning for min oppgave, slik som definisjonsproblematikken rundt de forskjellige begrepene og retningene innen paganisme, og disse samtalene kan ses som til dels halvstrukturerte gruppeintervju.

Når jeg meldte meg inn i Nordisk Paganistforbund, fikk jeg også muligheten til å være med årsmøte, og har deltatt på årsmøte for 2011 og 2012. Årsmøte i 2011 foregikk over en helg, hvor alle overnattet på samme sted, og jeg fikk god anledning til å observere, samtale og være med på ritualer. I min presentasjon på årsmøtet informerte jeg om at jeg skrev en oppgave om paganisme, og at jeg også var der for å observere. På årsmøtene fikk jeg i stor grad bekreftet det jeg også fant av materiale på de paganistiske sosiale arena på internett, og fikk en større forståelse for den indre logikk i det paganistiske virkelighetsbilde, og hvordan ritualer fungerte.

Jeg har også supplert med et par formaliserte intervjuer, hvor jeg forklarte hensikten, innhentet samtykke og gjorde formelt oppmerksom på at dette var et intervju. Jeg hadde allerede oppdaget og valgt meg ut Youtube og Akasha som kildemateriale, men ønsket å supplere ved å intervju. En informant var spesielt viktig da vi var venninner fra tidligere, og hadde flere lange samtaler om paganisme mens jeg jobbet med masteroppgaven. Med denne informanten hadde jeg ett formelt halvstrukturert intervju, men opplevde at jeg fikk bedre informasjon via vanlige samtaler som ofte sporet inn på paganisme. Den andre informanten intervjuet jeg på Facebook. Hun var en bekjent fra barndommen som er paganist og bor i Trondheim, og avstanden gjorde at intervjuet ble på Facebook. Fordi vi kjente hverandre fra før og stolte på hverandre ga dette intervjuet meg like mye innsikt

som et vanlig intervju. Jeg har referert til førstnevnte som anonym y og sistnevnte som anonym x i oppgaven. Jeg valgte å anonymisere informantene da den paganistiske tro bryter ganske radikalt med storsamfunnets, og flere har vært inne på hvordan det er stilt spørsmål ved deres livssyn.

Temaer jeg har utforsket i løpet av feltarbeidet og de halvstrukturerte intervjuene, både på internett og i det paganistiske miljøet, har vært knyttet opp mot de kriteriene jeg har redegjort for ovenfor når det gjelder materialutvelgelsen. Jeg har stilt spørsmål om deres selvforståelse i endring, deres eklektiske forhold til et paganistisk trosinnhold, og hvorfor de er tiltrukket av det paganistiske trosinnholdet.

Jeg hadde en antagelse om at det eklektiske elementet også var til stedet blant de som ikke selv kalte seg eklektiske. Jeg sporet derfor alle samtaler jeg hadde inn på definisjonsproblematikken jeg sto overfor. Jeg forklarte at eklektisk innebar at man valgte ut de delene fra forskjellige tradisjoner som passet en selv, og fikk som regel som svar at dette jo var noe man var vanlig, også blant de som var initierte. Jeg fikk en positiv bekreftelse på dette fra en som var initiert, noe som styrket min hypotese om at individets valgfrihet er en viktig verdi i dagens samfunn. Under feltarbeidet på internett og i det paganistiske miljøet i Norge, opplevde jeg også at noen hadde et svært eklektisk eller sammensatt sakralt virkelighetsbilde, mens andre i større grad uttrykker seg som medlem av et trossamfunn, slik som bifrost eller wicca.

Feltarbeid på internett

Å bruke internett som en arena for feltarbeid krever at man er nødt til å gå gjennom en stor mengde materiale, hvor man må velge ut personer innen de fora som synes mest representative for den gruppen man studerer. Når jeg valgte meg ut Akasha (www.akasha.no) og det paganistiske fellesskapet på youtube (www.youtube.com) som mitt utgangspunkt for feltarbeid, var det fordi disse foraene var en arena for et paganistisk fellesskap. En vanlig hjemmeside om paganisme er derimot bare en kilde til informasjon, og var ikke relevant som arena for feltarbeid. Nordisk Paganistforbund har også et forum, men syntes ikke å bli brukt aktivt.

I forbindelse med feltarbeid på sosiale arenaer på internett, ligger den sosiale interaksjonen allerede lagret, men kan bli tatt bort uten forvarsel, og det ble derfor viktig

å transkribere enkelte viktige youtubeklipp, samt lagre noe av den skriftlige sosiale interaksjonen fra Akasha (www.akasha.no). Ved å samle det jeg anså som verdifull informasjon om eklektisk paganisme, ble det også lettere å få en oversikt over det jeg mente var viktig i en analyse av eklektisk paganisme. Jeg lagret alltid URL-lenken til de aktuelle sidene, så jeg kunne gå tilbake til den aktuelle siden selv, og så jeg kunne referer til disse i litteraturlisten.

Siden den sosiale interaksjonen jeg har fulgt over internett, allerede ligger ute som offentlig informasjon, syntes jeg det er greit å legge ved URL-lenken i litteraturlisten, men i tilfelle med underforumet ”vårt samfunn” på Akasha (www.akasha.no), er det informasjonen bare tilgjengelig for brukere av forumet. Jeg vurderte det som at dette var mer sensitiv informasjon, og ikke offentliggjort på samme måte som det generelle forumet, hvor alle kan se innholdet, men ikke skrive innlegg hvis man ikke var registrert som bruker. Innholdet på ”vårt samfunn” var interessant og nyttig for å forstå eklektisk paganisme, men innholdet bar veldig preg av å være personlig, hvor man blant annet førte dagbøker som andre kunne se og kommentere. Det var en del relevant materiale på ”vårt samfunn”, som jeg valgte å la være å sitere, da det var tydelig at en del var av sensitiv karakter.

Anonymisering, samtykke og referering

Jeg bestemte meg for å anonymisere mine informanter, da eklektisk paganisme er en religiøs form som kan ses på som en minoritet i samfunnet, og som har en tro og praksis som er svært forskjellig fra storsamfunnets. Slik en av mine intervjuede forklarte meg, så var vedkommende redd for å bli oppfattet som gal (anonym x: 16.03.2012). Det har derfor ikke vært et tema å skulle spørre om noen av mine informanter ønsket å bli sitert med sitt egentlige navn. Unntaket er Flora Peterson, som selv bruker eget navn på internett og i det paganistiske fellesskapet på youtube. I begynnelsen av feltarbeidet brukte Peterson et anonymt brukernavn på youtube, charmingpixieflora, men brukte siden Flora Peterson når hun startet sin nye youtubekonto, ”Flora Peterson”, i forbindelse med hennes forretningsvirksomhet. Når jeg har referert fra Akasha eller youtube, har jeg benyttet meg av deres brukernavn som allerede er anonymiserte.

Et problem i forbindelse med feltarbeid fra sosiale fora på internett, er om man kan referere til materiale som tidligere har vært offentliggjort, men siden er blitt tatt av nettet,

når man ikke har innhentet samtykke. Ved å gå ut ifra at man kan benytte seg av materiale fra sosiale fora på internett uten samtykke, da man anser materiale for å være et slags allemannseie grunnet at internett er en offentlig arena, får man et problem når det materiale man ønsker å bruke, ikke lenger er offentlig på internett. Når materiale ikke lenger er offentlig på internett, må vedkommende ved å privatisere informasjonen, bli ansett som noen en forsker bør innhente samtykke til for å få muligheten til å benytte materiale? Dette var ikke et problem ved Akasha (www.akasha.no) da jeg innhentet deres samtykke, men ved videoklipp fra youtube (www.youtube.com). Disse situasjonene har gjort mer oppmerksom på hvorvidt man egentlig kan benytte seg av feltarbeid på sosiale fora på internett, uten samtykke, også i tilfelle med youtube (www.youtube.com), som er en form for kommunikasjon av en svært offentlig og tilgjengelig karakter. Noe av informasjonen som ble tatt av internett har jeg allikevel referert til da det har inneholdt viktig informasjon for min analyse.

Definisjoner og språkbruk

Masteroppgaven handler om eklektisk paganisme, men kunne også blitt omtalt som eklektisk nypaganisme. Jeg har valgt å kalle fenomenet for paganisme i stedet for nypagansime, blant annet fordi begrepet synes å være det mest utbredte i det paganistiske miljø, både på internett og i de treffene jeg har deltatt på. Til tross for at nypaganisme er et begrep som benyttes av flere forskere for å skille det fra eldre former for paganisme (Alver m.fl. 1999), synes jeg prefikset ”ny” er en slags historisk etnosentrisme, hvor man definerer noe ut i fra egen tid, som nødvendigvis ikke kan ses på som ”ny” i en senere tidsperiode. Jeg synes det derfor er mer hensiktsmessig å forsøke å navngi et fenomen ut ifra mer beskrivende terminologi, slik som *eklektisk* paganisme, og gjøre leseren oppmerksom på i hvilken tidsperiode man referer til.

Eklektisk paganisme har en del trekk til felles med nyreligiøsitet, men jeg finner en bedre strukturell beskrivelse av fenomenet i Thomas Luckmanns teori om privat religiøsitet (2004), først utgitt i 1963, men svært aktuell også i dag. Jeg referer allikevel til nyreligiøsitet da det er et begrep som benyttes av flere forskere for å beskrive religiøsitet i med individet i sentrum (Alver m.fl. 1999). Teorien om privat religiøsitet handler også om den individuelle formen for religiøsitet vi gjerne finner i nyreligiøse retninger og i eklektisk paganisme, og gir en god beskrivelse av de strukturelle premissene som synes å

ligge til grunn for religion med individet i sentrum. Luckmann omtaler dette fenomenet som ”herre over eget liv” (Luckmann 2004:129-30).

Til tross for at jeg benytter meg i stor grad av Luckmann i senere diskusjoner rundt dannelsen av religion som dannelsen av Selvet og virkelighetsbilde, og mener denne prosessen er avgjørende i formasjonen av religion, kan jeg ikke med sikkerhet si at denne prosessen i seg selv er religiøs, slik Luckmann hevder ”vi kom til at organismen [mennesket] transcenderer sin biologiske natur ved å utvikle et Selv, og følte det riktig å kalle denne prosessen fundamentalt religiøs”(Luckmann 2004:65), men jeg kan si meg enig i at den er universell. Nettopp fordi dannelsen av et Selv og et virkelighetsbilde er universelt i prosessen med å bli et menneske, kan generelle tendenser i samfunnet prege både religiøse og ateistiske individer, på en relativt lik måte. Således kan Luckmanns moderne ”religiøse” tema, slik som ”herre over eget liv” være et uttrykk for en generell individualistisk tendens som preger dannelsen av Selvet og virkelighetsbilde både blant religiøse og ateister.

Eklektisk paganisme kan forstås som en form for privat religiøsitet, som fint kan forenes med Per Bildes religionsdefinisjon i søkenen etter minste felles multiplum. Hva er likheten mellom religioner, og hva skiller religion fra andre fenomen, slik som ideologi, tradisjon, nasjonalisme etc.? (Stensvold 2007:55). For ham er religion først og fremst et meningssystem som har sitt opphav i menneskets behov ”for at kommunisere med sin (om)verden, for at tyde, tolke, ordne og strukturere sin tilværelse og for at bringe sammenheng, helhet, verdier og formål ind i sitt liv”(Stensvold 2007:57). Slik jeg ser det kan eklektisk paganisme ses som et forsøk på å bringe ”sammenheng, helhet, verdier og formål ind i sitt liv”, hvor individet forsøker å finne sin identitet eller å definere seg selv og sin tilværelse gjennom å danne seg sitt eget, eklektiske, paganistisk Selv og virkelighetsbilde. Internett som kommunikasjonsform synes å bidra i dannelsen av et meningssystem og også å fungere som en arena for religiøse fellesskap. I dagens samfunn synes det som om denne prosessen med å finne mening er nært knyttet opp mot å være ”herre over eget liv”, og å selvrealisere seg, i hvert fall slik jeg finner i fenomenet med eklektisk paganisme.

Kapittel 2

Teori og samfunnskontekst

Eklektisk paganisme kan ses på som et nytt fenomen med tanke på at det trosmessig er basert på wicca som ble dannet på 1939 (Hutton 2009: 43-52), og organisatorisk er preget av løse fellesskap knyttet til sosiale arenaer på internett. Eklektisk paganisme har også et fokus på individet som synes å gjenspeile vår tids individualisme. Det er derfor viktig å analysere eklektisk paganisme i kontekst til dagens samfunn. For å gjøre dette trengs en innføring i aktuelle teorier og perspektiver tilknyttet religion og samfunn.

Sekularisering

Kort fortalt beskriver sekulariseringsteorier hvordan fortidens religiøse virkelighetsbilde måtte vike for det vitenskapelige virkelighetsbildet, og hvordan sistnevnte påvirket religionens rolle og funksjon. Den amerikanske religionssosiologen Peter Berger (1967) er en representant for den klassiske sekulariseringsteorien som hevdet at en nedgang i religionens rolle på et generelt samfunnsplan fører til at religionen mister sin rolle som virkelighetsbilde på individnivå, og enkelte gikk så langt som å spå religionenes undergang. I dag er det blitt tydelig for de fleste at religion overlever i forskjellige former, og det er flere aktuelle sekulariseringsteorier som heller beskriver hvordan det sekulære samfunn og den vitenskapelige tenkemåte påvirker religionene (Furseth og Repstad 2006:100-3).

De forskjellige sekulariseringsteorier beskriver hvordan det vitenskapelige virkelighetsbilde til dels utkonkurrerte det kristne virkelighetsbildets monopol på sannheten, og kirkens autoritet som samfunnsbærende institusjon. I følge den britiske religionssosiologen Bryan Wilson, som er kjent som en representant for den klassiske sekulariseringsteorien, har sekulariseringen ført til at religionenes samfunnsmessige funksjoner er blitt svekket, og dette med vil tiden føre til at religioner svekkes på individnivå, altså at folk blir mindre religiøse. I sekulære stater legitimerer ikke religion den politiske makt og lovgiving. Religion er ikke lenger en like viktig faktor i

barneoppdragelse, og preger heller ikke kulturlivet på samme måte (Furseth og Repstad 2006:103).

Thomas Luckmann (1967) legger vekt på den samfunnsmessige sekulariseringen og ser den som en del av en større samfunnsmessig differensiering. Det vil si at ulike sektorer i samfunnet har løsrevet seg fra religiøs kontroll og fungerer i henhold til en egen, og ikke en overordnet religiøs logikk. I politikken søker man for eksempel makt, mens økonomiens hovedanliggende er å tjene penger. På samme måte er det med individene. De har frigjort seg fra den religiøse autoriteten og går ikke lenger i kirken, men de er like religiøse som før (Furseth og Repstad 2006:104-5).

Privat religiøsitet

Luckmann mener dagens moderne industrisamfunn har en fått en ny sosial form for religiøsitet, som kan beskrives som privat religiøsitet. Den offisielle religionsmodellen har mistet en del av sitt fotfeste, og dens institusjonelle spesialiserte form har bidratt til et større skille mellom lekfolkets oppfattelse av det ytterst viktige, og teologenes oppfattelse av det ytterst viktige og det sakrale kosmos. Det som oppfattes som subjektivt ytterst viktig endres også noe fra generasjon til generasjon, mens den offisielle religionsmodellen endres tregere. Avstanden mellom det subjektivt ytterst viktige og den offisielle religionsmodellen har i følge Luckmann nådd et så kritisk punkt, at det er i ferd med å danne seg en ny sosial form for religion, som han beskriver som privat religiøsitet (Luckmann 2004:90-2).

Privat religiøsitet er kommet som følge av at den offisielle religionsmodellen, har mistet mye av sin legitimitet i dannelsen av artikuleringen av det subjektivt ytterst viktige og et hellig kosmos. De individer dette gjelder slutter således å basere sitt virkelighetsbilde, og artikuleringen av det subjektivt ytterst viktige, på den institusjonelle kirken, og baserer heller sitt virkelighetsbilde på noe annet (Luckmann 2004:108). I et forsøk på å forstå hvordan dette virkelighetsbilde dannes må vi huske på hvordan Selvet og religion dannes i de sosiale prosesser, og at det med privat religiøsitet ikke menes at individer danner sin religiøsitet på egenhånd. Luckmanns private religiøsitet henspiller heller til en ikke-institusjonell religiøsitet, hvor det finnes et assortiment av moderne religiøse tema individet har en tendens til å legge vekt på, og benytte seg av som hjørnesteiner i

dannelsen av identitet og virkelighetsbilde. Dannelsen av privat religiøsitet skjer i den private sfære. Familieliv, venner og andre i ens omgangskrets, fungerer som ”betydningsfulle andre” i konstrueringen av systemer for det ytterst viktige (Luckmann 2004:124).

Dagens senmoderne kultur

Dagens vestlige kultur betegnes gjerne som senmoderne. Mens moderniteten assosieres med industrialisering og fremtidsoptimisme, er det senmoderne samfunn preget av at troen på vitenskapelige sannheter står svakere. ”Den «rene» sannhetssøken har blitt utstyrt med gåseøyne etter hvert som de vitenskapelige prosjektenes historiske forankring og maktbasis har blitt avdekket. Avdekkerne av de religiøse forestillinger er selv blitt avdekket, det modernes normer har blitt kritisert” (Furseth og Repstad 2006:97). I lys av at det vitenskapelige virkelighetsbilde står noe svakere, kan det muligens bidra til hvordan vi forholder oss til religiøse forestillinger.

Til tross for den senmoderne kritikk, er vårt samfunn preget av det vitenskapelige og sekulære, både i praksis og ved at den vitenskapelige fornuftsbaserte tenkemåte dominerer på nær sagt alle samfunns- og kulturområder. Like fullt har vi også forskjellige former for religiøse uttrykk, som vitner om andre måter å tenke på, og minner om at det finnes religiøse individer og grupper som stiller seg kritisk til å ha et utelukkende vitenskapelig virkelighetsbilde. Vår senmoderne kultur er preget av en skepsis som rettes mot religiøs så vel som vitenskapelig absolutisme. Anthony Giddons fremhever det refleksive trekk, for å forklare hvordan vi setter vår virkelighet under lupen, og hvordan den utruster oss med en viss mental distanse i møte med virkeligheten og religiøse tradisjoner (Furseth og Repstad 2006:99). Mike Featherstone beskriver den senmoderne kultur som sanselig og åpen for følelser og opplevelse, og hvordan religion slik sett kan presenteres som en spennende forbruksvare. Når religion blir forbruksvare, er det kanskje mulig å forstå hvordan det religiøse mennesket kan ”«gi seg over», men med en viss mental distanse, et glimt i øyet”, kommenterer Furseth og Repstad (2006:99).

Religion kan for øvrig ikke reduseres til en forbruksvare, og det er også eksistensielt alvor i tilværelsen som gjør at sekulariseringen, og den vitenskapelige tenkemåte, kan sies å begrense seg selv. Døden, og andre eksistensielle spørsmål er likefullt en realitet i

dag som før, og sorg og lidelse er noe som folk forholder seg til i større eller mindre grad i løpet av livet. Når vitenskapen ikke kan gi fullgode svar, og de etablerte kirkene er svekket i sin autoritet, kan det hende at folk leter andre steder etter svar. Svekkelsen av kirkens sannhetsmonopol har ført til at sannheten, eller svarene på de eksistensielle spørsmålene relativiseres (Furuseth og Repstad 2006:111.).

Når svarene på de eksistensielle spørsmålene relativiseres kan dette ha ført til at menneskene til en viss grad kan velge, eventuelt forme sitt eget virkelighetsbilde. Denne valgfriheten er en viktig side ved det sekulære samfunnet, som ved å redusere religionens makt åpnet opp for muligheten til å velge sitt eget religiøse virkelighetsbilde, men som også tok fra oss muligheten til ureflektert å overta tidligere generasjoners virkelighetsbilde.

Når motstanden mot religiøs og vitenskapelig absolutisme er så fremtredende i dag, kan det være at et mer eklektisk og tolerant virkelighetsbilde blir et ideal både blant religiøse og ateister. Det kan også synes som om dette reflekteres i visse retninger innen paganismen som har utviklet seg fra en initiertbasert religion i.e. wicca, til en eklektisk individualistisk religion, hvor individet er i fokus med en iboende autoritet til selv å velge og å forme sitt virkelighetsbilde.

Kapittel 3

Eklektisk paganisme

Paganisme – et paraplybegrep

For først å kunne gå nærmere inn på eklektisk paganisme, trengs en kort innføring i paganisme. Dagens vestlige paganisme, er et paraplybegrep for en rekke forskjellige tradisjoner og retninger, slik som åsatru, wicca, sjamanisme, druidisme, heksekunst og eklektisk paganisme. De fleste paganister har en naturorientert religiøsitet, og relativt lik rituell praksis, slik som feiring av årstidene og utførelsen av magi (Rountree 2010:1).

Ofte føler paganister et slektskap til førkristne religioner, og lar seg inspirere av tidligere kulturer, levesett og virkelighetsbilder de føler er mer i takt med naturen og naturens spirituelle eller religiøse aspekt. ”De ulike paganistiske religioner består av en rekke grupper og individer som er forbundet med hverandre ved at de alle henter inspirasjon og lærdom fra samme tradisjoner.” (NPF:*Paganisme*). Med samme tradisjoner menes ofte førkristne religioner, som mange paganister er kritiske til fordi de utelukker det kvinnelige aspektet ved det guddommelige, og fordi man i en monoteistisk religion utelukker alle andre tolkninger av det guddommelige, som strider sterkt med det rådende panteistiske synet i paganismen (NPF:*Paganisme*). Ved å la seg inspirere av førkristne religioner, mener paganister å kunne samle seg om en tro på at naturen, og at alt, både såkalt ”død” og levende materie, er iboende en guddommelig kraft, og paganister kan derfor sies å ha et animistisk syn på verden. Denne guddommelige urkraften ses som manifestert i forskjellige guder og gudinner, mennesker, dyr, og som sagt til og med såkalt ”død” materie; steiner, møbler, ild osv. (NPF:*Paganisme*).

Paganisme – et virkelighetsbilde

Paganisme er et moderne vestlig fenomen som blant annet innebærer troen på naturånder, alver, gnomer og magiske krefter hos mennesker. I og med at paganisme er et mindre utbredt fenomen i den vestlige verden, må det vitenskapelige dominerende

virkelighetsbilde nødvendigvis ses på som en kontekst til paganismen. Det paganistiske synet på verden bryter tilsynelatende ganske radikalt med det vitenskapelige virkelighetsbilde. Et utgangspunkt for å studere paganisme, er derfor å se nærmere på det som kan oppfattes som to motstridende syn på virkeligheten; det vitenskapelige og det paganistiske. Det synes som paganistenes virkelighetsbilde ligger til grunn for troen på magi, og mye av den rituelle praksisen i paganismen (Hanegraaf 1998:81).

I *New Age religion and western culture: Esotericism in the mirror of secular thought*, (1998) hevder Wouter J. Hanegraaf at man kan få en bedre forståelse av fenomenet magi ved å forstå det i tilknytning til aktørens eller magikerens virkelighetsbilde (Hanegraaf 1998:81). Hanegraaf mener det ligger en felles oppfatning i troen på magi, i det han omtaler som det *deltagende virkelighetsbilde*, hvor det ikke er så klare skiller mellom mennesker og gjenstander, og hvor handlinger og hendelser kan skape forandring uten et direkte årsaksbestemt forhold, slik vi kjenner det fra vitenskapen. Med en slik virkelighetsforståelse er det mulig å praktisere magi. I det vestlige samfunn mener Hanegraaf at mennesket er mer separert fra verden, slik at det deltagende intime forholdet mellom mennesket og verden, erstattes av et syn på verden som styrt av kausale forhold, som kan verifiseres av den vitenskapelige metode. I Hanegraafs kausale virkelighetsbilde, er det lite rom for å praktisere magi (Hanegraaf 1998:81). Det deltagende aspektet, kan i paganismen sies å være den guddommelige kraften som finnes i alt, og som kan påvirke folks liv, *på en måte hvor handlinger og hendelser kan skape forandring uten et direkte kausalt forhold*. Man kan si at paganister tror på årsak og virkning også ved *indirekte* kausale forhold ved hjelp av åndelige krefter eller vesener. Magi beror tross alt på at man ved å gjøre visse ting i en rituell setting skaper en årsak, hvor man så forventer en effekt eller virkning, og man har derfor i det deltagende virkelighetsbilde også et kausalt syn på tilværelsen. Forskjellen mellom kausalitet i det som kanskje bedre kan omtales som det *vitenskapelige* virkelighetsbilde, og det *deltagende* virkelighetsbilde, synes å være tilstedeværelsen eller fraværet av troen på det deltagende aspektet; ånder, energier, guder etc. som får magi til å fungere eller ikke.

Man kan si at de fleste paganister har til felles et deltagende virkelighetsbilde og et animistisk syn på verden. Til tross for at paganister kan sies å ha en religiøs forståelse av virkeligheten innebærer ikke det at de nødvendigvis ikke tror på den vitenskapelige metode, eller også har et vitenskapelig virkelighetsbilde. Det er svært sannsynlig at ens

personlige virkelighetsbilde er preget av både vitenskapelige og religiøse forestillinger, slik vi finner i dette sitatet fra en eklektisk paganist på youtube angående magi og en såkalt spell, eller et trylleformular.

Some people ask me to give them a spell to loose weight, but that is not how spells work. That goes against science, which spellcraft actually does not do. The definition of a spell: When you choose to put something out to the universe to manifest, and subtly that will make changes, or ignite with the other energies that are already out there, to swing things in your favour. This will always look like a coincidens, it will always be very very subtle, cause that's how magic works. (TheShoeWhisper 29.08.2012: *Witchcraft, Pagan and Wiccan...*).

Å ha tillit til vitenskapen utelukker med andre ord ikke religiøse forestillinger. Paganisme er et vestlig fenomen, og har vokst frem i et samfunn hvor vitenskapen har stor definisjonsmakt. Det er sannsynlig at paganister har mange oppfatninger om virkeligheten som stemmer overens med vitenskapens oppdagelser, samtidig som de har klare religiøse forestillinger. De fleste som er religiøse i det vestlige samfunn baserer kanskje bare deler av sitt virkelighetsbilde på oppdagelser av vitenskapen, og den viktigste forskjellen mellom de som har et såkalt vitenskapelig virkelighetsbilde versus et religiøst virkelighetsbilde, synes å være mer *i hvilken grad* man baserer sin virkelighetsforståelse på vitenskapens oppdagelser, versus egne erfaringer, kulturelle og religiøse forestillinger etc. Å være religiøs, i "det vitenskapelige vesten" kan innebære at man ikke trenger å vitenskapelig bevise sin opplevelse av verden som "religiøs", ei heller sine religiøse erfaringer for å la seg tro eller bevege, til tross for at man også har tillit til vitenskapen. Det kan som sagt også innebære at man bare baserer deler av sitt virkelighetsbilde på vitenskapen, og deler av det på religiøse forestillinger.

Ethvert individ lar seg påvirke av sine omgivelser. Det vitenskapelige virkelighetsbilde har en relativt stor definisjonsmakt i det vestlige moderne samfunn og er således en viktig kontekst i studiet av religion i vesten (Hanegraaf 1998:442) og er noe vi vil komme tilbake til senere i oppgaven. I første omgang er det viktig å ha med seg at det ikke er så klare skiller mellom det deltagende og det vitenskapelige virkelighetsbilde, i hvert fall blant religiøse i det vestlige samfunn, og at disse perspektivene best fungerer som kategorier for å belyse et fenomen, og ikke nødvendigvis gjenspeiler virkelighetsbildet til for eksempel en eklektisk paganist. Virkelighetsbilder er som regel både sammensatte og omskiftelige i løpet av et individs liv, og dette ser vi kanskje i særlig grad blant eklektiske

paganister, som danner et virkelighetsbilde og en paganistisk identitet med seg selv som øverste autoritet, og de forskjellige interesser og opplevelser som en slags ledesnor.

Til tross for at eklektiske paganister ikke nødvendigvis har et utelukkende deltagende virkelighetsbilde, men heller kan sies å ha et eklektisk virkelighetsbilde basert på både vitenskapelige og religiøse forestillinger, er det viktig å fokusere på deres forståelse av verden som religiøs, eller deltagende, for å få en tilstrekkelig forståelse av den religiøse praksis. Hvis vi tar utgangspunkt i at eklektiske paganister har et deltagende virkelighetsbilde, kan vi få en bedre og dypere forståelse av den indre logikk i eklektiske paganisters tro og praksis. Med tanke på at verden oppfattes som iboende en guddommelige kraft, eller en slags bevissthet i forskjellige former og aspekter, er det for eksempel forståelig at man som eklektisk paganist, påkaller bevisstheten til luften, eller vannet i et rituale, og er noe vi vil komme tilbake til i den videre utredningen av praksis og tro innen eklektisk paganisme, men først må vi se nærmere på det historiske opphavet til eklektisk paganisme.

Wicca

Et annet godt utgangspunkt for å studere eklektisk paganisme, og generell paganisme, er å se på wicca, da dagens paganisme, og særlig dets trosinnhold og praksis, på mange måter kan sies å stamme fra wicca (Hanegraaf 1996:85). Wicca ble grunnlagt i 1939 av britten Gerald Gardner, i det som kan synes å være et forsøk på å gjenopplive heksekulten fra middelalderen, slik den ble beskrevet av Margaret Murray. Murrays funn var og er fremdeles ikke anerkjent av de fleste forskere og akademikere (Hutton 2009: 43-52). Gardner påsto han hadde blitt initiert inn i wicca, en gjenlevende hemmelig heksekult fra middelalderen, og at han gav heksekulten en tydeligere organisatorisk form, for å gjøre den mer overlevelsesdyktig, da han mente den sto i fare for å dø ut (Kelly 2009:12-23).

Mye tyder på at Gardner ikke bare gav wicca en tydeligere organisatorisk form, men dannet wicca, inspirert av blant annet Margaret Murrays beskrivelser av en påstått heksereligion, og basert hovedsakelig på okkult ritualmagi (Kelly 2009:12-23). Gardner publiserte flere bøker om heksekunst, og initierte nye medlemmer inn i wicca, som senere laget egne grupper eller sirkler (coven) med hekser. Gardnerianere anses som en tradisjon

innen wicca med initiasjoner som kan spores tilbake til Gardner, og har til felles en såkalt skyggebok, med beskrivelser av blant annet ritualer i wicca (Crowley 2001).

En annen kjent tradisjon er alexandrisk wicca, en utbrytertradisjon grunnlagt av Alex Sander, med et større seremonielt innslag (Hanegraaf 1996:87-8). For å bli medlem av Wicca må man initieres. Det er tre grader, hvorav den tredje graden gir anledning til å starte et egen wiccacoven. (Crowley 2001:56-7). Siden har det vokst frem en rekke forskjellige tradisjoner innen wicca, noen basert på initiasjoner med en direkte linje tilbake til Gardner, mens andre er inspirert av Wicca (Crowley 2001). Blant de sistnevnte har vi større tradisjoner, samt eklektiske paganister.

Eklektisk paganist – et definisjonsspørsmål

Eklektisk paganisme er et relativt nytt fenomen som synes å være knyttet til en økende bruk og tilgjengelighet til internett, som et sted for felleskap og diskusjon. Som navnet sier står valgfrihet i sentrum for denne formen for paganisme. Til forskjell fra organisert paganisme som f.eks. wicca innebærer eklektisk paganisme ingen initiasjon, ei heller tilhører den en etablert tradisjon. I eklektisk paganisme, velger man trosinnhold og praksis etter hva som føles riktig for en selv, og man trekker ikke bare fra paganistisk tro og praksis, men også fra andre religioner, men med en klar hovedvekt på paganisme, og da særlig wicca. Man kan selvfølgelig spørre seg i hvilken grad eklektisk paganisme er eklektisk, når de i stor grad baserer seg på tro og praksis innen en retning, i.e. wicca. Det er allikevel viktig å se fenomenet som eklektisk, da det er et uttrykk for at individet mener selv å kunne velge deler fra paganistisk tro, til tross for at den faktiske tro og praksis synes å korrelerer i stor grad med wiccas. Jeg vil komme nærmere inn på dette i kapittelet om individualisme.

Blant eklektiske paganister synes det å være en overhengende andel av såkalte alenepraktiserende, men du finner også de med initiasjoner i wicca, som ser på seg selv som eklektiske paganister, og ikke lenger deltar i wicca-coven. Mange som kunne vært kalt eklektiske paganister, ser heller på seg selv som alenepraktiserende, og det finnes flere selvhjelpsbøker for alenepraktiserende paganister eller hekser, slik som Silver Ravenwolfs (2012) *The Ultimate Book of Shadows for the new Generation: Solitary*

Witch. Ravenwolfs bøker anbefales ofte av eklektiske paganister på youtube. Andre igjen viser en tydeligere tilknytning til wicca, ved å kalle seg eklektisk wicca.

Starten på den alenepraktiserende og eklektiske trenden i paganisme, synes å starte med folk som heller ønsket å praktisere wicca på egenhånd og ikke som del av et wicca-coven, og var først og fremst for folk som ønsket å praktisere wicca uten å være initiert, eller som ikke hadde muligheten til å bli initiert. På grunn av en viss kontrovers ved å kalle seg wicca, har enkelte begynt å kalle seg eklektisk wicca. Andre kaller seg eklektisk paganist (Oceanfoxful 29.03.2012: *My Path...*). Til tross for at man i eklektisk paganisme i stor grad baserer seg på wiccas praksis og tro, kaller de seg eklektisk paganist i stedet for eklektisk wicca antageligvis fordi de også baserer noe av sin religiøsitet på andre religioner, eller ønsker å ha muligheten til det (Oceanfoxful 29.03.2012: *My Path...*) Andre igjen, kaller seg bare paganist, heks, alene-praktiserende etc. I lys av mitt feltarbeid har de religiøse i denne gruppen mer til felles enn de har individuelle variasjoner, noe vi vil komme tilbake til. De fleste synes å ha et deltagende virkelighetsbilde, en polyteistisk gudetro, og en religiøs praksis hvor feiring av skift i årstidenene står sentralt, samt en varierende grad av rituell praksis og utførelse av magi.

Når jeg velger å kalle denne formen for religion eklektisk paganisme, heller enn alenepraktiserende, eller ikke-initiatorisk paganisme, slik som for eksempel Ronald Hutton (2009), er det fordi internett har gjort det mulig å danne fellesskap på forum, youtube, etc., og de fleste såkalte alene-praktiserende deltar, eller observerer paganistiske fellesskap på internett, hvor man nødvendigvis lar seg påvirke til en viss grad av andre. På grunn av at internett fungerer som et sted for dannelse av paganistiske fellesskap, er ikke lenger *alene*-praktiserende et godt uttrykk for å beskrive denne gruppen religiøse. Å kalle denne gruppen ikke-initiatorisk paganisme er å definere denne gruppen med religiøse ut ifra noe de *ikke* er, og da foretrekker jeg å beskrive denne formen for paganisme ut ifra *hva de er*, det vil si at de har en grunnleggende eklektisk tilnærming i sin religiøse tro og praksis. Eklektisk paganisme er også et begrep som brukes av paganister både i USA og Norge, og synes derfor å være et utbredt begrep i det paganistiske miljø på tvers av landegrensene, og er nok også et eksempel på at internett er en kilde til informasjon og fellesskap blant mange paganister. Eklektisk paganisme som begrep, er også forenelig med den religiøse selvforståelse blant flere.

I eklektisk paganisme har man som regel et hjemmealter, og man gjør visse aktiviteter med venner eller familie for å skape en fellesskapsfølelse. Hvis man ikke har familie eller venner å dele sin religiøse opplevelse med, er det mange som finner et fellesskap på internett i forskjellige forum eller, på youtube. Å benytte seg av internett som et sted for fellesskap er også noe man gjerne gjør selv om man også feire med venner eller familie, og dette er da noe man blant annet deler med andre på nettet. Internett har på mange måter skapt nye muligheter for religionsutøvelse, som en ny form for kommunikasjon og fellesskap.

Praksis og tro i wicca og eklektisk paganisme – en sammenliknende analyse

Til tross for at eklektiske paganister kan sies å sette sammen en eklektisk og individuell variant av paganismen, basert på forskjellige tradisjoner og forestillinger innen paganismen, baserer de fleste seg på en tro og praksis som er svært lik wiccas, men da altså med individuelle variasjoner. Forskjellen mellom de to synes å ligge i at man i eklektisk paganisme ikke trenger initiasjon for å feire sabbater, esbater (fullmåneritualer) og bruke magiske ritualer. Det betyr ikke at folk i initiert wicca i dag mener eklektiske paganister ikke kan følge wiccas praksis og tro, men det er og har vært en viss kontrovers.

I denne masteroppgaven ønsker jeg å få en dypere forståelse av hvorfor en praksis med initiasjon, som baserer seg på at religiøs viten og kraft gis fra individ til individ, har fått en svært individualistisk og eklektisk variant, i form av eklektisk paganisme. Det synes som om det kan være en forandring i den grunnleggende holdningen i samfunnet, i.e; individualismen, som har preget og bidratt til dannelsen av eklektisk paganisme som en individualistisk variant av wicca og paganisme, og denne problemstillingen vil ligge som en rød tråd gjennom hele oppgaven.

I min presentasjon av religiøs tro og praksis i eklektisk paganisme vil jeg også forsøke å vise i hvor stor grad eklektisk paganisme har sitt fundament i wicca, for på den måten å begrunne min påstand om at eklektisk paganisme er en klar videreføring av wicca. Den største forskjellen synes først og fremst å ligge i dannelsen av fellesskap, hvor man i wicca baserer seg på initiasjon (Crowley 2001), mens man i eklektisk paganisme har en sterk tro på individets egen definisjonsmakt i dannelsen av eget virkelighetsbilde, identitet og

selvforståelse, og danner flytende fellesskap med likesinnede, blant venner, familie, og i de sosiale medier på internett.

For å sammenlikne initiativisk wicca og eklektisk paganisme kommer jeg til å benytte meg av skriftlige kilder, og mitt forskningsmateriale om eklektisk paganisme fra paganistiske ”samfunn” på internett. Informasjon om wicca har jeg funnet i seksjonen om wicca på Nordisk Paganistforbunds hjemmeside på nettet, og Vivianne Crowleys *Wicca: Den gamle religionen i det nye årtusen* (2001), som selv er yppersteprestinne i wicca. Jeg har også hatt anledning til å konferere med initierte i wicca i det paganistiske miljø i Oslo. I beskrivelsen av tro og praksis i eklektisk paganisme, har jeg tatt utgangspunkt i materiale fra paganistiske ”samfunn” på internett, og bøker som ofte blir anbefalt, og ledende personer i miljøet. Ravenwolf (2012) er initiert som yppersteprestinne i wicca og leder for the black forest family i USA, en klan med 28 covener. Eklektiske paganister henviser ofte til henne som en viktig kilde for deres tro og praksis. I *The Ultimate Book of Shadows for the new Generation: Solitary Witch*, referer Ravenwolf (2012) stadig til wiccas praksis for alenepraktiserende hekser, og boken er et eksempel på hvordan eklektiske paganister blir påvirket av, og til dels baserer sin tro og praksis på wicca. Flora Peterson (2011), en ledende figur innen eklektisk paganisme baserer seg på inndelingen av årstidsfeiringer etter wiccas sabbater, i *The Simple Sabbat; a Family Friendly Approach to the Eight Pagan Holidays*, og er nok et eksempel på hvor mye eklektisk paganisme og wicca overlapper.

Forskjellen mellom wicca og eklektisk paganisme ligger som sagt i wiccas praksis med initiasjoner, og fellesskap basert på initiasjoner. Jeg har ikke anledning til å gå nærmere inn på praksisen med initiasjon i wicca. Jeg vil for øvrig komme nærmere inn på praksisen med initiasjon som fenomen, i kontrast til den religiøse individualisme i eklektisk paganisme, i neste kapittel.

De trekk jeg finner i eklektisk paganisme, som er tydelig inspirert av initiativisk wicca er; entiteter i det deltagende virkelighetsbilde, rituell utforming, magi og spells, og feiring av sabbater og esbater. Beskrivelsene av tro og praksis i wicca blir nødvendigvis viet noe mindre plass enn eklektisk paganisme, da oppgaven først og fremst handler om eklektisk paganisme, og likheten er såpass stor at det ville blitt mer gjentakende enn nødvendig.

Det deltagende virkelighetsbildet

Vi har allerede vært inne på hvordan paganisters tro og praksis bør ses i relasjon til det vi kan kalle et *deltagende* virkelighetsbilde. I det *deltagende* virkelighetsbilde i paganismen, er det en guddommelig kraft til stede i alt, som kan påvirke menneskenes liv. Gjennom for eksempel rituell praksis, kan man i eklektisk paganisme både kontakte og utforske det deltagende aspektet, det vil si, få kontakt med krefter i naturen, overnaturlige vesener og guder med mer, og gjennom for eksempel magi påvirke sin hverdag, og sitt liv. Det deltagende virkelighetsbilde er noe både wicca og eklektisk paganisme har til felles.

I det deltagende virkelighetsbilde er det en del aspekter ved tilværelsen som er personifisert, eller gitt et sakralt aspekt. I en gjennomgang av eklektisk paganisme og wicca, vil vi se at mange entiteter går igjen, og benyttes på liknende måter i ritualer. Av disse er guder og gudinner; guden som solen og gudinnen som månen, det guddommelige i vegetasjon og i planeter med mer, og troen på elementalene (elementes åndelige form), og korrespondansene.

Det deltagende virkelighetsbildet - Polyteistisk gudetro

I wicca har man ikke bare en polyteistisk gudetro, men en polyteisme som går på tvers av forskjellige tradisjoner, slik som den norrøne, keltiske, greske og egyptiske osv. De forskjellige gudene fra de forskjellige tradisjonene ses på som aspekter eller kulturelle representasjoner for den samme guddommelige kraften (NPF: *Guden og Gudinnen*).

Wiccas gudetro mener jeg kan sies å ha et eklektisk uttrykk ved den naturlige og selvfølgelige bruken av guder og gudinner på tvers av kulturer og religioner. Det mer særegne ved wiccas gudetro synes å være en sentrering av gudetilbedelsen rundt den trefoldige gudinnen og den hornede guden eller andre aspekter av guden. Den trefoldige gudinnen ses i lys av månens tre faser (tiltagende, full og avtagende), hvor gudinnen deles inn i jomfruen, moderens og volvens aspekt. Guden ses ofte som solguden, den hornede guden, og herskeren i underverdenen (NPF: *Guden og Gudinnen*). Guden går derimot også gjennom fasene, ung gutt, mann og gammel mann i løpet av årets syklus, som vi vil komme tilbake til i beskrivelsen av sabbatene (Crowley 2001).

I eklektisk paganisme har man også et polyteistisk gudebilde som ofte benyttes på en eklektisk måte ved at guder og gudinner benyttes fra forskjellige kulturer og religioner. Man benytter seg for eksempel av greske, romerske, keltiske, norrøne og egyptiske guder, og disse ses på som aspekter av den samme guddommelige kraften (Ravenwolf 2012:29-39). Eklektisk paganisme har også adoptert den mer særegne inndelingen av Gudinnens tre aspekter, jomfru, mor og en vis kone, og inndeling av guden i tilsvarende aspekter; gutt, far og visemann (Peterson 2011:31-2).

I paganismen ordnes det guddommelige på en dikotomisk måte i det kvinnelige og mannlige bilde. Det legges ofte stor vekt på det kvinnelige og gudinnen anses som å ha vært undertrykt under den patriarkalske kristendommen. Guden og Gudinnen har i midlertidig en likeverdig posisjon i den nødvendige balansen og harmonien mellom det guddommelige paret. Det dikotomiske synet på det guddommelige, påvirker virkelighetsbildet på en tilsvarende dikotomisk måte. Virkeligheten forstås i lys av motsetningspar som gud vs. gudinne, mann vs. kvinne, lys vs. mørke etc. (Hanegraaf 1998:88).

Det deltagende virkelighetsbildet - elementene og korrespondansene

Naturens åndevesener varierer, men innen både wicca og eklektisk paganisme er det en gjennomgående tro på elementaler, som gjerne påkalles og benyttes i ritualer. Elementene, jord, vann, ild og luft menes å ha et sakralt motstykke i wicca, og kan omtales som elementaler ”lik alt som eksisterer på det fysiske plan, har imidlertid elementene sine eteriske motstykker. Disse motstykkene kaller vi elementalene, livsformer som er levende og bevisste på det eteriske plan” (Crowley 2001:71). I eklektisk paganisme finner vi en tilsvarende tro på elementaler (Ravenwolf 2012). Man har, som i wicca, også spesifikke navn for hvert element, men disse kan variere. En kjent inndeling er gnomer som jordens elemental, sylfider som luftens elemental, salamandre som ildens elemental og undiner som vannets elemental (Ravenwolf 2012).

I forbindelse med elementalene kommer vi over et nytt fenomen i eklektisk paganisme, og wicca, og dette er troen på korrespondansene, som er sammenhenger mellom forskjellige aspekter ved tilværelsen, som for eksempel troen på at det er en sammenheng mellom himmelretningen syd, og elemtalet for ild, og sammenhengen mellom

korrespondentene er ofte knyttet til logiske forbindelser, slik vi ser i tilfelle med syd og ild, i og med at man i sydlige strøk ofte har et varmt klima. Ikke alle korrespondanser virker nødvendigvis like logiske. Korrespondansene kan forklares med tilknytning til det deltagende virkelighetsbilde, da man kan si at det er det deltagende aspekt ved virkeligheten som i særlig grad gjør seg til kjenne ved korrespondansene. Det vil si at aspekter ved tilværelsen ses som å være i sammenheng med hverandre, å være korresponderende, og å ha en gjensidig effekt på hverandre, og på verden og menneskene.

Korrespondansene i både wicca (Crowley 2001) og i eklektisk paganisme tar ofte utgangspunkt i elementene (Ravenwolf 2012). Luftens åndesener kalles, som sagt sylfider og korresponderer med øst, luft, vår og gult, og representerer intellekt, opplysning etc. Ildens åndesener kalles for eksempel salamandere og korresponderer med sør, ild sommer og rødt, som representerer lidenskap, forandring etc. Vannets åndesener kan kalles undiner og korresponderer med vest, vann, høst og blått, og representerer indre visjoner, følelser etc. Jordens åndesener kan hete gnomer og korresponderer med nord, jord, vinter og grønt, og representerer overflod, visdom etc. (Bowen 1999:63-64).

Det deltagende virkelighetsbildet - den magiske sirkelen og magi

Gudene, elementene og korrespondansene er viktige aspekter ved ritualer både i wicca og i eklektisk paganisme, men i eklektisk paganisme tilpasses troen og praksisen i større grad til individet, og man ser antageligvis flere individuelle variasjoner som ikke stemmer helt med korrespondansene.

I wicca initieres man inn i en bestemt tradisjon, hvor man nødvendigvis følger denne tradisjonens lære og praksis, og med det en rekke korrespondanser som benyttes (Crowley 2001). Det er også sannsynlig at det i eklektisk paganisme er en noe større grad av spontane ritualer, hvor man ikke har planlagt ritualen i henhold til korrespondansene, da kanskje den viktigste faktoren for å få magien til å fungere i eklektisk paganisme, er at de redskap, ord og assosiasjoner som benyttes, stemmer overens med individets preferanser og egne assosiasjoner. Til tross for at eklektiske paganister mener at

individets egne assosiasjoner er av stor betydning for å få magi til å fungere, synes de fleste å tro på korrespondansene, og tar hensyn til disse i ritualer.

I eklektisk paganisme benytter man seg av den generelle rituelle utformingen vi finner i wicca, det vil si at den religiøse praksisen utøves innenfor en imaginær sirkel som lages etter behov, og som oppløses etter ritualet er over. Denne sirkelen kan man ha både utendørs og innendørs. I sirkelen feires sabbater og esbater (fullmåneritualer), overgangsriter og magisk arbeid (Crowley 2001). Vi finner en tilsvarende bruk av imaginære sirkler for rituell bruk i eklektisk paganisme, også her feires sabbater, esbater, eventuelle overgangsriter og magisk arbeid (Peterson 2011:33).

Laura Daligan, en heks fra youtube, har lagt ut en instruksjonsvideo for hvordan å lage en magisk sirkel. Hun har en åpen holdning til hvordan man lager en sirkel og oppfordrer til at man må følge det man selv føler er rett, noe som er karakteristisk for den gruppen med paganister jeg har valgt å omtale som eklektisk paganisme. ”This is not a witch's bible, as in this is how you have to do it. It is completely up to you, how you want to do this. These are general guidelines... There is no right and wrong, everything depends on what feels right for you” (Daligan 25.08.2011: *Casting a Circle*).

I følge Daligan må man rense stedet man skal lage en sirkel, og dette gjøres ved bruk av representasjoner for elementene, som i sin tur må renses og velsignes før bruk (Daligan 25.08.2011: *Casting a Circle*).

First we need to cleanse the water because water is very psychic fluid, it picks up energies, so it can pick up negative vibes, so we must cleanse it. The salt doesn't pick up things, so we do not cleanse it, we just bless it, to prepare it for the ritual. You can do this with your wand or your athame [den rituelle kniven] (Daligan 25.08.2011: *Casting a Circle*).

Når vannet, i følge Daligan, kan plukke opp energier eller mentale stemninger, mener hun at vannet har denne egenskapen, og er et eksempel på troen på visse sammenhenger eller korrespondanser mellom aspekter ved tilværelsen, og hvordan dette er av betydning i den rituelle praksisen. Vannets evne til å ta opp i seg mentale stemninger, kan sies å være en del av vannets sakrale aspekt, og kunnskap om tilværelsens sakrale aspekt og

sammenhengen mellom de forskjellige aspektene, er viktig i den rituelle praksisen, og er avgjørende for å forstå den indre logikk, og det deltagende virkelighetsbilde vi finner i eklektisk paganisme.

Daligan benytter seg av tryllestaven i stedet for den rituelle kniven når hun skal rense vannet, og forklarer dette med at hun har alver i livet sitt. ”I’m going to do this all with my wand, simply because I’ve got fairy energies into my life, and fairies don’t like having knives pointing at them, so out of politeness I’m going to be using my lovely little wand.” (Daligan 25.08.2011: *Casting a Circle*). Troen på alver er en av de religiøse entitene som gjør seg gjeldene i mange hekser og eklektisk paganisters liv (Ravenwolf 2012), og er nok et eksempel på hvordan det sakrale aspektet ved tilværelsen kan påvirke individet, og derfor være en deltagende agent i individets tilværelse, derav begrepet; deltagende virkelighetsbilde.

Daligan dypper så tryllestaven ned i bollen med vann som skal renses, og beskriver hvordan man må visualisere at man kanaliserer energi fra jorden i prosessen med å rense vannet (Daligan 25.08.2011: *Casting a Circle*). ”Through your body , through your arm, through your wand into the water. I exorcise the creature of water, let there be no negativity, or unwanted energy contained within thee, in the name of the lady and the lord, so mote it be “ (Daligan 25.08.2011: *Casting a Circle*). Energi er et begrep som ofte brukes i eklektisk paganisme, og i den rituelle praksisen synes energien å representere en slags kraft, som man har tilgang til, og som kan benyttes for å utføre ritualer, slik som i dette tilfelle, å rense elementene for bruk. Når Daligan renser sirkelen beveger hun seg i ytterpunktet av der den imaginære sirkelen skal være, og sprinkler litt vann rundt hele sirkelen mens hun visualiserer at hun renser sirkelen og velsigner den. Så tar hun røkelsen og beveger seg rundt sirkelen med den. Røkelsen representerer elementene luft og ild (Daligan 25.08.2011: *Casting a Circle*).

I gardneriansk wicca renses det stedet der sirkelen skal trekkes på en svært lik måte som Daligan viser på youtube, og er et av mange eksempler på hvor mye eklektiske paganister og hekser baserer sin praksis på den praksis vi finner i wicca. I gardneriansk wicca må vannet konsekreres først ved at den rituelle kniven dyppes i vannet og man sier ”Vi utdriver deg, O Vannets vesen, alle urene krefter og ber deg gi slipp på alle urene energier, i navnene til (Guden) og (Gudinnen)” (Crowley 2001:84). Daligan mente man måtte rense vannet av den samme grunn som vi finner forklart i wicca. Det vil si at

vannet er et element som svært lett kan absorbere inntrykk og emosjonelle energier, og derfor må renses for eventuelle negative energier før det kan brukes for å rense det stedet man skal lage den rituelle sirkelen (Crowley 2001:84).

Troen på energi som en kraft som kan benyttes i ritualer, synes å være nært knyttet opp mot evnen til å visualisere. Visualisering synes å gi energien, eller den magiske kraften den form og retning man ønsker, og er noe vi ser gjennomgående i dannelsen av Daligans sirkel. Hun står i retning nord, og holder staven foran seg med begge hender, pekende mot nord. Hun sier hun visualiserer at energien, eller den magiske kraften, kommer inn fra jorden, og at hun sender denne energien via sin kropp og stav, og utover for å trekke eller lage sirkelen. (Daligan 25.08.2011: *Casting a Circle*). Daligan ber til gudinnen mens hun er i ferd med å lage sirkelen. Mot henholdsvis nord, øst, sør, vest og nord, sier hun ”by the earth that is her body...by the air that is her breath...by the fire, of her bright spirit...and by the water of her ever living womb...the circle is cast, so mote it be” (Daligan 25.08.2011: *Casting a Circle*). Poenget er i følge Daligan at sirkelen skal skape en beskyttet sfære, og være en barriere mellom verdenene, som holder på energien som skapes inne i sirkelen. Å be til gudinnen mens man gjøre dette er bare en av måtene man kan trekke sirkelen på. Det er som sagt valgfritt og opp til hver enkelt å gjøre det som føles riktig for en selv (Daligan 25.08.2011: *Casting a Circle*). En wicca-sirkel trekkes derimot alltid deosil, det vil si med klokken (Crowley 2001:79), mens man i eklektisk paganisme trekker sirkelen i den retningen som føles riktig for individet (Ravenwolf 2012).

Innenfor sirkelen utføres den rituelle praksis både i wicca og eklektisk paganisme. I wicca består den rituelle praksisen for eksempel av feiring av sabbater og esbater (fullmånefeiring), samt påkallelse av guder og gudinner, og magi (Crowley 2001) som ”kan defineres som kunsten å skape forandringer, på måter som ennå ikke fult ut lar seg forklare vitenskapelig” (Crowley 2001:95). I eklektisk paganisme består også den rituelle praksisen av feiringer av sabbater og esbater, påkallelse av guder og gudinner, samt utførelsen av magi (Ravenwolf 2012).

Sabbatene i wicca

I wicca er sabbatene en feiring av naturens syklus i en rituell setting med et mytisk innhold. Jeg har ikke anledning til å gi en veldig grundig beskrivelse av hver enkelt sabbat i wicca, da det ville bli veldig gjentakende, men det vil bli tydelig for leseren at sabbatene i wicca og eklektisk paganisme korrelerer i stor grad.

Feiringene i wiccas sabbater anses å ha røtter i førkristne tradisjoner og høytider, og utgjør til sammen åtte sabbater. Sabbatene kan ses på som årets hjul og blir ofte symbolisert ved hjelp av et hjul med åtte akser, hvor hver akse symboliserer en av de åtte sabbatene, hvorav disse er; vintersolverv, imbolc, vårjevndøgn beltane, midtsommer, lammas, høstjevndøgn og samhein. Det mytiske innholdet i sabbatene skal fungere, ikke bare som et bilde på skift i naturens syklus, men som åpenbaringer av gudenes mysterier. Hver enkelt wiccaner skal i tillegg til feiringene søke en personlig erfaring og visjon av årets hjul, og hva skiftene innebærer. Hver sabbat kan derfor sies å ha et mytologisk, fysisk og psykologisk aspekt, noe vi vil se i beskrivelsen av wiccas sabbater (NPF: *Wicca*).

I wicca feires vintersolverv 21. desember, og mytologisk sett føder modergudinnen solbarnet som blir herre over det nye året. Denne sabbaten er årets lengste natt og symboliserer psykologisk at sinnet vendes fra mørke til lys. Man kan si at gjenfødselen har funnet sted (NPF: *Wicca*). Neste skift i naturens syklus er vårens komme, 2. februar, når den unge solguden møter det kvinnelige aspektet i form av jomfruen. Psykologisk symboliserer våren utrensking og nytt liv. Deretter finner vårjevndøgn sted 21. mars og guden og gudinnen smelter sammen til ett, natt og dag er like lange; lys og mørke er i balanse. Wiccanerne planter ”indre frø” og søker indre balanse. Beltane følger etter, 30. april. Kjærligheten mellom guden og gudinnen uttrykkes, sommeren begynner og wiccanerne hengir seg til denne gledens og kjærlighetens tid. De mentale spirene satt ved vårjevndøgn, vel som de fysiske spirene i naturen, vokser mer og mer. Ved sommersolverv 21. juni bærer gudinnen på solens barn. Den blivende far, solguden, trer inn i rollen som solkonge. Årets lengste dag henspiller wiccanerne til å feire livets og lysets krefter, samtidig som de forbereder seg på at dagene nå blir kortere, og for å kjenne helheten må man kjenne både glede og sorg (NPF: *Wicca*).

Lammas feires 1. august og dagene har blitt kortere. Som tidligere nevnt inneholder det pagansitiske virkelighetsbilde motsetningspar (Hanegraaf 1998:88). Sommeren og den

lyse tiden nådde sitt klimaks ved sommersolverv, ved lammas har årets hjul entret den stadig mørkere tiden, med ny type innsikt i gudenes mysterier og menneskenes psyke. Guden ses i rollen som Kornkongen som ved sitt offer gir sin kraft til kornet og menneskenes brød- det er et symbol på transformasjon, gjenfødelse og evig liv. Også i naturen modnes nå sommerens frukter, korn og bær til glede for mennesker og dyr. Innhøstningen har også begynt i wiccanernes indre, og de må ta et oppgjør med hva de skal kaste og hva de skal beholde. Ved høstjevndøgn 21. september er gud og gudinne igjen ett, ved at guden har ofret siste rest av sin kraft i jorden frukter. Sammen gir de av sin overflod, og leder wiccanerne inn i den mørke årstiden. I naturens syklus er nå natt og dag like lange; i balanse. Både de fysiske og psykologiske frøene er modnet og høstet, og wiccanerne hviler etter arbeidet, slik jorden og gudinnen nå går inn i en hvileperiode etter fruktbarheten (NPF: *Wicca*)

Samhein er kanskje den festivalen som i størst grad feires med relativt likt innhold som i storsamfunnet. Feiringen foregår 31.oktober og er mest kjent som den amerikanske halloween. I Wicca er samhain de dødes fest hvor porten mellom de to verdenene er åpen. I følge Wicca har Guden begynt sin reise og ligger i gudinnens skjød frem til vintersolverv hvor han atter blir gjenfødt. Vinteren og mørket er over menneskene og wiccanerne reflekterer over hvordan livet leder til døden, men at døden også kan lede til nytt liv. De føler at ingenting egentlig dør, men at det bare forandrer form. Det er en tid for forandring hvor wiccanerne søker å kvitte seg med gamle laster og meditere over hva de ønsker av det kommende år, kanskje i lys av hva de ønsket det forrige år (NPF: *Wicca*).

Sabbatene i eklektisk paganisme

Siden eklektiske paganister har svært liten grad av organisering, og praktiserer på en individuell måte, kan det virke utfordrene å skissere en generell praksis. Etter en gjennomgang av materialet synes det ikke å være så store forskjeller som man kanskje kunne tro, men graden av engasjement, og deltagelse varierer. En paganist på et forum i Norge feirer først og fremst solvervene eller jevndøgnene og har følgende måte å feire på ” Markeringer tilpasses livssituasjon og de konkrete mulighetene der og da. Det jeg helst prøver å legge inn, er tenning av en eller annen form for levende lys, inntak av noe spiselig eller drikkelig - stort eller lite er ikke så vesentlig - og møte med hvordan det er ute akkurat da, hvis mulig helst på selve vendetidspunktet” (Isan 12.11.2012, *Naturens*

syklus feires...). Andre feirer på en mer omfattende måte, alene, eller sammen med venner eller familie, det som er viktig i eklektisk paganisme er at man gjør det som føles riktig for en selv (Peterson 2011). Sabbatene i eklektisk paganisme synes å tilsvare sabbatene i wicca, og måten man feirer sabbatene på synes også å være noenlunde lik, i hvert fall slik vi finner dem beskrevet i bøker for eklektiske paganister, og i det paganistiske samfunnet på youtube.

Med utgangspunkt i Flora Petersons *The Simple Sabbat: a Family Friendly Approach to the Eight Pagan Holidays*, feirer man i eklektisk paganisme åtte sabbater, som beskrives som årets hjul slik vi tidligere har sett i wicca. Jevndøgnene markerer solens syklus, og tilsvarer fire av de åtte sabbatene. De andre fire sabbatene markerer forandringer i naturens syklus utover jevndøgnene, og er lagt mellom jevndøgnene. De åtte sabbatene er vintersolverv 21.-23. januar, imbolc 1.-3. februar, vårjevndøgn 20.-23. mars, beltane 30. april – 1. mai, sommersolverv 21.-23. juni, lammas 1. august, mabon (høstjevndøgn) 21.-23. september og samhain 31. oktober (Peterson 2011).

Peterson har i tillegg lagt ved andre datoer for sabbatene som korresponderer bedre med naturens syklus i den sørlige hemisfære (Peterson 2011:25). Å tilpasse sabbatene etter naturens syklus i den sørlige hemisfære et uttrykk for hvordan man spesielt i eklektisk paganisme forsøker å tilpasse den religiøse praksisen etter individets behov, og i dette tilfelle naturens årlige skift. Det vitner om en praktisk tilnærming til religion som synes å være gjennomgående i eklektisk paganisme. I eklektisk paganisme, er det som i wicca, et tilsvarende fokus på både det mytologiske og det psykologiske eller åndelige aspektet ved å feire sabbatene. Ved å feire årstidene ærer man naturen og får en dypere forståelse av seg selv (Peterson 2011:24).

These holidays honor the cycles in nature and in all of life. By honoring the changing seasons and connecting to the natural lifecycles, we in turn, honor ourselves. Once you start to pay attention to the changes that happen all around you in the natural world, it is so much easier to feel the connection between your Spirit and the spirits of the great Divine. (Peterson 2011:24).

Sabbatene i eklektisk paganisme har som sagt et tilsvarende mytologisk innhold som i wicca. De forskjellige sabbatene har et mytologisk innhold som korresponderer med naturens syklus, eller kan ses på som personifiseringer av naturens syklus, og man

benytter seg for eksempel av greske myter. Gjennom naturens syklus kan man få en dypere forståelse av seg selv og sin egen spiritualitet (Peterson 2011).

I eklektisk paganisme er innholdet i sabbatene helt tydelig basert på sabbatene i wicca, med hensyn til de sammenfallende dagene og det mytologiske innholdet. Siden eklektisk paganisme er basert i stor grad på hva den enkelte føler er riktig for en selv, vil det være visse variasjoner, men jeg vil i den videre presentasjonen av sabbatene basere meg på en ledende figur innen eklektisk paganisme; Flora Peterson. Hun har stor påvirkningskraft, og er derfor et godt utgangspunkt. Det skal nevnes at Peterson er svært dedikert og aktiv, og ikke alle eklektiske paganister er like aktive. Det som synes å skille eklektisk paganisme og wicca, er hvor man danner et felleskap av troende. I wicca er de troende tatt vare på av sin initiator, og covenantet og den enkelte tradisjonen er av stor betydning i dannelsen av et wicca-felleskap (Crowley 2001). I eklektisk paganisme er det også tilfeller hvor man danner et felleskap med andre venner, men man forholder seg ikke til en spesifikk tradisjon. Den viktigste arenaen for felleskap synes å være det man finner på internett, venner og sin egen familie hvis man har muligheten til det, og er noe vi vil se i gjennomgangen av sabbatene i eklektisk paganisme.

Ved hver beskrivelse av sabbatene presenterer Peterson det mytologiske aspektet, farger som passer til feiringen som gjerne er de du finner i naturen, og hvordan du kan dekorere alteret ditt hjemme. Deretter har hun forslag til aktiviteter man kan gjøre for eksempel med familie eller venner. Peterson deler også oppskrifter på røkelse eller duftolje man kan lage, hvilke kaker som kan bakes og hva slags dekorasjoner som kan lages i tilknytning hver sabbat etc. Hun har også forslag til hvordan man kan gjennomføre et sabbatrituale, med innvokeringer og regalia til alter etc.

I eklektisk paganisme, er vintersolverv kjent som en feiring av den lengste natten og den korteste dagen. Guden er på denne tiden av året en nyfødt, og gudinnen er dens moder. I et vintersolvervrituale kan du etter en innvokasjon av gudene for eksempel proklamere; "Tonight the Goddess and the God are reunited. Tonight life begins again, and the light begins to get stronger. Blessed be the light. Blessed be the divine force of creation" (Peterson 2011:52).

Alteret kan ved vintersolverv dekoreres med Gaia, eller Jomfru Maria statuer, representasjoner for solen og fargene kan være gull for solen, og det du ser i naturen, slik som de grønne fargene fra helårsgrønne busker og trær etc. (Peterson 2011:44). I eklektisk paganisme er det mulig å basere sin personlige religion på andre religioner enn bare paganismen (Oceanfoxføl 29.03.2012: *My Path...*). Å benytte seg av den kristne Jomfru Maria, viser denne åpne tilnærmingen til andre religioner. Som regel benytter man seg av førkristne guder og gudinner i de fleste retninger i paganismen og i wicca, og å benytte seg av jomfru maria som et symbol på modergudinnen, er mer typisk for den åpne eklektiske holdningen i eklektisk paganisme.

Aktiviteter man kan gjøre med venner eller familie på vintersolverv er å lage et bål ute, se solen stå opp og gå ned, synge sanger, lage yuledekorasjoner etc. Vintersolverv er en tid for nye begynnelse, og når dagene blir lengre, er det i følge Peterson en fin tid å tenke over hva man har oppnådd i året som har vært. Det er også en fin tid å tenke på hva man ønsker å oppnå i året som kommer, og en måte å markere dette på er å lage en magisk nyttårsballong. Først dekorerer man ballongen på utsiden og tenker samtidig på hva man ønsker å oppnå i det nye året. Når solen står opp på vintersolverv, fyller man ballongen med sine intensjoner og sitt magiske ønske, blåser opp ballongen og smeller den i det solen står opp (Peterson 2011:43-8).

Imbolg feires en gang mellom 1.-3. februar. Dette er feiringen av vårens første fase, hvor frøene i jorden så vidt har begynt å komme til liv. I et sabbaterrituale kan man for eksempel proklamere; "The depth of winter is upon us and the Earth is still covered in a blanket of snow. The Sun grows stronger and stronger with each passing day. The seeds below shall soon begin to sprout..." (Peterson 2011:63) Guden er på dette tidspunktet en ung gutt og gudinnen er fremdeles i moderaspektet som passer på den unge guden.

Alteret kan dekkes med planer for hvordan en eventuell hage kan se ut, eller hva man har tenkt til å plante, for dette er den tiden på året hvor man kan begynne å planlegge våren. Man kan også dekorere med blomster og masse lys. Fargene som benyttes er de du finner i naturen; brunt, grønt, sølv og gull. Aktiviteter tilknyttet imbolg kan være å velsigne hagen, se solen stå opp og gå ned, ha en felles meditasjon for å se dyr som fremdeles ligger i dvale og benytte seg av forskjellige former for spådom; tarot, runer, Iching, astrologi drømmetydning etc. (Peterson 2011: 57.9).

Vårjevndøgn feires mellom 20.-23. mars, og kalles også Ostara. På denne tiden av året er natt og dag like lange. Guden er ung og leken på denne tiden av året, ikke ulik Krishna (Peterson 2011:67). Gudinnen er en jomfrugudinne, og den greske fortellingen om persephone benyttes som et bilde på denne årstiden. På alteret kan man for eksempel ha en tegning av hagen slik den ble planlagt på Imbolg, og i et vårjevndøgnsritual kan man proklamere; ”Goddess and God, let this garden be blessed by your sunlight, rains, cool breezes and refreshing evenings.” Alteret dekkes med fargene fra naturen på nåværende tidspunkt; rosa, blå, grønn og gul. Dekorasjoner som kan lages er malte egg og dekoreringen er også en aktivitet man kan gjøre med venner eller familie. Eggene symboliserer gjenfødelse og en frisk start på det nye året. Andre aktiviteter kan for eksempel være å plante frø som senere skal plantes i hagen, slik man planla på imbolg, få kontakt med alvene og naturåndene der man bor, eller danse i hagen med det formål å bidra til å vekke energien i jorden.

Beltane feires 30. april til 1. mai. Guden er vokst fra å være en gutt til å bli ung mann som kan befrukte landet, og jomfrugudinnen. Jomfrugudinnen er nå klar til å ta i mot den unge mannen, og denne sabaten er en feiring av seksualitet og ungdom. Alteret kan dekkes med figurer av jomfrugudinnen og den unge guden, samt blomster fra denne årstiden. Aktiviteter på denne sabbaten kan være å gi blomster til ens kjæreste eller ektefelle, lage et bål og hoppe over bålet samtidig med ens kjæresten, eller ektefelle mens man holder hender, snakke med barna sine om hvordan barn blir til, eller gå til en gård eller dyrehage for å se nyfødte dyr. Man kan også lage en maistang og danse rundt denne (Peterson 2011: 79-81). I et beltane-ritual kan man skåle og proklamere til gudene; ”All hail the great union of the Goddess and God. May their union this night create a great bounty for *all* the world to enjoy” (Peterson 2011:86).

Sommersolhverv feires 21.-23. juni. Det er den lengste og korteste dagen i året, og naturen er frodig og rik på vekster. Guden ses som en far på dette tidspunktet, og Gudinnen er gravid. Guden er også sett på som den hellige kongen, som må kjempe mot eikekongen for å bestemme hvem som skal regjere resten av året (Peterson 2011: 89-91). I et sommersolhverv-ritual kan man la noen illustrere kampen mellom den hellige kongen og eikekongen, og proklamere;

The Oak king has lost this battle and retreats to the other realm where he will await for the winter Solstice, a time when he is at the height of his strenght. Farewell old Oak King, until next Solstice, we bid you farewell. (Peterson 2011:96).

Alteret kan dekorerer med blomster, og representasjoner for guden og gudinnen, og alle de fargene man finner i naturen. Aktiviteter man kan gjøre er å lage et stort bål ute, gi ofringer til alver utenfor hjemmet, slik som krystaller eller søtsaker; ha en piknik eller gå på tur i skogen, og samle steiner, fjær etc som man finner i skogen. Man kan også lage bunter med kanelstenger for beskyttelse (Peterson 2011:93-4). I et deltagende virkelighetsbilde har som sagt det meste et magisk aspekt ved seg, som kan brukes i magi, og kanel sies å ha beskyttende egenskaper, og kan derfor brukes som en måte å få beskyttelse på. Kanelbuntene er da noe man kan ha i hjemme, ta med seg på jobben, i bilen etc.

Lammas feires 1. august, og er en feiring av den første innhøstingen. Guden er i sitt vise aspekt, som en vismann, eller bestefar, og gudinnen er i morsaspektet. Alteret kan dekorerer med alt av frukter og grønnsaker, gjerne noe man har høstet selv. Innhøstningen er da også en aktivitet tilknyttet denne sabbateren. Man kan også dra på skogstur for å sanke bær, og å se på forandringene som er i ferd med å skje i naturen. Man kan også lage maisdukker, og ofre disse på et bål. I et Lammas-ritual kan man for eksempel benytte seg av noen av de grønnsakene man har høstet inn, og lage et måltid. I ritualet kan man velsigne disse grønnsakene (Peterson 2011:101-6). "Goddess and God, infuse this cornmeal with your blessings and protection, that it may encircle those who love you. Bless these vegetables and as we eat them let us remember the bountiful blessings you have given to us this year so far. So must it be." (Peterson 2011:108).

Mabon feires 21. – 23. september og er også høstjevndøgn. Dette er den tiden på året hvor natt og dag er like lange, og man kan derfor ha et fokus på både innhøsting og balanse. Guden er på dette tidspunktet den hornede guden, guden over alle dyr. Gudinnen ses på som en vis kone, eller bestemor. QuanYin er en gudeform som representerer både det maskuline og det feminine i balanse, og kan benyttes som en måte å representere balansen vi finner ved at natt og dag er like lange. Man kan ha en representasjon av QuanYin på alteret for å symbolisere og fokusere på at det er en balanse mellom det

feminine og maskuline i både menn og kvinner. Grønnsaker og frukter, og bakevarer passer godt som dekorasjon på alteret, samt gaver man har fått av folk som står en nær. En av aktivitetene kan også være å gi gaver til de man feirer sabbaten med. Det passer også godt å bruke epler i bakst, eller som drikke til denne feiringen. Man kan gjerne sanke inn egne grønnsaker, urter etc, eller gå til et marked. Andre aktiviteter ved mabon kan være å dra til en gård, eller dra til en park for å mate ender. Det anbefales også å gjøre øvelser for seg selv og hjemmet, i det formål å oppnå bedre balanse, slik som chakra-meditasjon, eller spirituell rens av huset. I et Mabon-ritual kan man for eksempel proklamere;

Tonight all things are in balance:feminine and masculine, dark and light, death and rebirth. Tonight the God begins to wane and die. Soon he will pass on to the womb of the goddess and begin the cycle of life all over again at Yule. The wheel of the year turns and we honor this cycle knowing that each turn is normal and found in nature as well as in ourselves. (Peterson 2011:117).

Samhain feires 31. oktober og er den tredje og siste innhøstningen i løpet av året. Dette er en tid for å feire avdøde man har vært glad i. Det er på denne tiden av året det såkalte laget som skiller levende og døde er tynnest, og det er derfor også en god tid å kontakte de døde, og å feire de døde. Samhain er med andre ord en feiring av troen på reinkarnasjon, og livets syklus av døden, livet, og gjenfødelse, sammen med nære venner og familiemedlemmer, levende og døde. Guden har på dette tidspunktet blitt et embryo i magen til gudinnen, som siden skal fødes på ny ved Yule. Gudinnen kan ses på som en mor på dette tidspunktet, men hun kan også være representert som en vis kone. Alteret kan dekoreres med farger man ser ute i naturen, slik som burgunder, brunt, oransje, svart etc. Hodeskaller har en naturlig plass på alteret, for å minne om at alle en gang skal dø. Bilder av slektninger som er gått bort, eller andre man har vært glad i som har gått bort passer også å ha på alteret. Aktiviteter på denne dagen kan være å lage brød eller kaker med hodeskallmotiver, lage favorittmaten til en av de døde man feirer, dra til kirkegården for å besøke graven til noen man er glade i og fortelle historier om dem etc. (Peterson 2011:121-8). Dette er også en god tid å spå seg selv, eller få noen andre til å spå seg. I samhain-ritualet kan man for eksempel proklamere;

This is the time we enter into the darkest part of the year and so the depths of our souls become ever present. As we reflect on all aspects of ourselves there is much

we have chosen to release to the great goddess. As you prepare to cast away what no longer serves you, think about all you have to look forward to without these burdens on your shoulders (Peterson 2011:129).

Selv om en del av aktiviteten på sabbatdagene til Peterson (2012) kan virke hverdagslige, er de gitt en sakral betydning. På denne måten kan det å gå en tur i skogen, være noe som er ment å ha en effekt på din psyke og din sjel, og være en religiøs aktivitet. Aktivitetene blir en spesiell opplevelse, fordi den gis et religiøst innhold, eller en religiøs symbolikk. Måten man gjør dette på er ved å velge ut aktiviteter som representerer den årstiden man feirer, og at symbolikken gjennomsyrrer alt man gjør, måten man feirer og pynter hjemmet og alteret sitt på. Et av hovedpoengene med å feire sabbatene synes å være at man forsøker å la seg påvirke psykologisk av årstidene. Man kan si at eklektiske paganister forsøker eller ønsker, å leve i takt med naturen, fordi det er den naturlige rytmen eller takten også for menneskene. Denne tankegangen er igjen et utslag av det deltagende virkelighetsbilde hvor det er et intimt og nært forhold mellom menneskene og verden. Det vil si at man tror at for eksempel de forskjellige årstidene har en ganske stor effekt på menneskene, og at ved å være klar over, eller bevisst dette, kan leve på en bedre måte, som ikke er ”motstrøms”. Den måten man kan være bevisst og få en særlig kontakt med naturens effekt på menneskene kan være ved å feire sabbatene. Man får også kontakt med mysteriene ved å fokusere på guden og gudinnens reise gjennom året.

Ikke alle eklektiske paganister feirer på samme måte, eller feirer alle sabbatene, men til felles har de fleste at de gjerne feirer hjemme, eller med familie eller venner, eller eventuelt alene. Eklektisk paganisme er ikke en organisert og institusjonalisert form for religion, og er nødvendigvis preget av dette. Aktivitetene kan endre seg, og nye symboler eller aktiviteter kan få en plass i neste års feiring, alt etter som hva som har skjedd det siste året, eller hva som føles riktig. Til tross for at eklektiske paganister er svært klar over at de på mange måter konstruerer sin egen religion, ved å benytte seg av elementer fra forskjellige tradisjoner, blir den ikke mindre sann av den grunn, den blir kanskje mer sann, eller riktig. Det synes som om troen på det deltagende virkelighetsbilde bidrar til denne holdningen om at religionen blir mer sann ved å følge ens følelse av hva som er riktig. Med et deltagende virkelighetsbilde er det et vell av forskjellige entiteter, som kan gjøre seg gjeldene for den troende, og verden synes å være i stadig endring ved at man får anledning til å kunne ta kontakt med forskjellige guder og gudinner, og forskjellige måter

å praktisere på. I henhold til logikken du finner i eklektisk paganisme, er det viktig at den religiøse aktiviteten samsvarer med individets oppfattelse eller liv, for å få best mulig effekt, eller for at den skal være sann, eller riktig. Hvilken tid på året man feirer sabbatene er et godt eksempel på dette, hvor man i den sørlige sfære heller feirer de forskjellige sabbatene ut i fra sine egne årstider, og ikke etter årstidene i den nordlige sfære, til tross for at disse datoene er mer i samsvar med tidligere skikkers festivaler.

Esbater i wicca og eklektisk paganisme

Feiring av fullmånen, som ofte kalles en esbat, finner vi både i wicca (NPF:*wicca*) og i eklektisk paganisme (Ravenwolf 2012). Fullmånen er kjent for å kunne ha en effekt på menneskenes psyke, og fungerer som et fint utgangspunkt for å forstå hvordan virkeligheten har et deltagende aspekt, og som i et system av sammenhenger seg i mellom. Månefasen, slik som fullmånen, sies å ha en betydning for hva slags type magi man helst bør utføre for at magien skal være vellykket, da de forskjellige månefasene påvirker oss. De forskjellige månefasene sies derfor å fungere best til forskjellige typer magi (Ravenwolf 2012). I wicca er det en tro på at månen påvirker både kropp og sinn, og at ens magiske krefter er sterkere rundt fullmåne (Crowley 2001:111), en tro vi også finner i eklektisk paganisme (Ravenwolf 2012 165-9).

Kapittel 4

Religion og kommunikasjonsformer

Eklektisk paganisme er nært knyttet til bruken av internett som et sted for fellesskap og diskusjon. Ved nærmere undersøkelse, viser det seg at elektronisk kommunikasjon, i.e. internett, kan være en sentral faktor i selve utbredelsen og utviklingen av eklektisk paganisme. En måte å analysere eklektisk paganisme, er å se det i forhold til forløperen; initiatorisk wicca. Initiatorisk wicca ble grunnlagt på 50-tallet i England, mens eklektisk paganisme er av nyere dato, og synes å være sterkt knyttet til internett som kommunikasjonsform. I den forbindelse er det interessant å se hvordan de forskjellige formene for kommunikasjon kan ha påvirket religiøse uttrykk, slik som initiatorisk wicca og eklektisk paganisme.

Initiatorisk wicca ble dannet før internett, og datidens måte å kommunisere på var mer preget av ansikt til ansikt kommunikasjon, samt skrift. Eklektisk paganisme synes derimot å være sterkt preget av kommunikasjon over internett i de sosiale medier, slik som forum og youtube.

Jeg har allerede sett at det er svært store likheter i trosinnhold mellom initiatorisk wicca og eklektisk paganisme, mens forskjellen synes å ligge i måten de organiserer seg. Det kan synes som om de forskjellige kommunikasjonsformene, har bidratt til at initiatorisk wicca og eklektisk paganisme organiserer seg så forskjellig.

Den eklektiske paganismen er et nytt religiøst fenomen, som har oppstått på grunn av ny teknologi og nye kommunikasjonsformer. For bedre å forstå på hvilken måte internett kan ha bidratt til utformingen av eklektisk paganisme, kreves en generell innføring de forskjellige formene for kommunikasjon, og deres innvirkning på religion.

Kommunikasjonens tre stadier

Det er vanlig å beskrive religionsutviklingen som en endring i kommunikasjon (Bellah 1964). Det første stadiet i kommunikasjon var før teksten ble til, og besto av vanlig samtalebasert kommunikasjon, i ansikt til ansikt situasjoner (Beckerlegge 2001:251). I

samfunn uten skrift var nødvendigvis religionsformen preget av samtalebasert kommunikasjon, eller i ansikt til ansikt situasjoner, gjerne i ulike former for ritualer, og religion og kultur var ofte situert rundt muntlig overlevering av tradisjoner (Bellah 1964). Det andre stadiet i kommunikasjon, er dannelsen av skrift, som åpnet opp for kommunikasjon på avstand og isolert fra vanlig spontan samtale (Beckerlegge 2001:251). Fortellinger og religiøse forestillinger, som tidligere var overlevert muntlig, kunne nå skrives ned og bevares, og bidro til dannelsen av religiøse tradisjoner slik som kristendommen, islam, buddhismen.

Elektronisk kommunikasjon, slik som telefon, tv, chatterom, youtube og forum på internett, er det tredje stadiet i menneskets sosiale kommunikasjonshistorie (Beckerlegge 2001:251) og gir et mer mangeartet uttrykk til en avstandsbasert kommunikasjon som tidligere var forbeholdt skrift. På internett skjer kommunikasjonen mellom folk på avstand, men det er allikevel en stor grad av interaktivitet, som om man var fysisk til stedet (Beckerlegge 2001: 251). Det er ikke uten grunn at vi omtaler Facebook, Twitter osv. som *sosiale* medier. De er arenaer for det sosiale og fungerer således også som en arena for dannelsen av religiøse fellesskap, slik som eklektisk paganisme.

Internett er allikevel avstandsbasert kommunikasjon, og ”fellesskapet” som dannes kan karakteriseres som et avstandsforhold. Det innebærer for eksempel at sosial korrigering ikke er til stede i like stor grad som i vanlige ansikt til ansikt situasjoner, og man kan spørres seg hvorvidt det er et reelt fellesskap. I et fellesskap på internett, kan man velge å la være å ta inn over seg andres kritikk og heller velge seg en ny start ved å skifte identitet og presentere seg som et nytt individ. Sann sett foregår det såkalte internettfellesskapet på enkeltindivids premisser. Allikevel lar de fleste seg påvirke av hvordan man blir oppfattet av andre, også på nettet. Når det dannes et fellesskap på internett, er det også slik at man gjerne arrangerer treff i det ordinære liv, og således mister man det anonyme aspektet, og det dannes en større grad av sosial korrigering og fellesskap som ikke i så stor grad er basert på enkeltindivids premisser.

Kommunikasjon og dannelsen av Selvet

Religionsforskningen skiller mellom forskjellige former for sosialt fellesskap, slik som stammereligion, sekt, kirke etc., men for å få en dypere forståelse av religion, må man ta

utgangspunkt i de menneskelige forutsetningene for dette som kan institusjonaliseres som religion (Luckmann 2004:57). Det sosiale fellesskapet er med andre en forutsetning for å bli et menneske (Luckmann 2004:7).

Det sosiale fellesskapet forutsetter kommunikasjon, og måten vi kommuniserer på kan derfor være av stor betydning i dannelsen av et religiøst fellesskap. Slik sett er internett en arena for kommunikasjon hvor det kan dannes religiøse fellesskap (Beckerlegge 2001:253), og jeg skal nå se nærmere på noen av forutsetningene for dannelsen av religiøse fellesskap på internett.

Luckmann mener at det er i dannelsen av Selvet og i dannelsen av våre virkelighetsbilder at vi finner opphavet til religiøsitet (Luckmann 2004:8). I første omgang kan vi se på religion som en form for virkelighetsbilde. Virkelighetsbilder er totalomfattende meningssystemer med relevante kategorier slik som tid, rom, kausalitet og hensikt, som brukes som modell for å tolke og forstå ens verden. Dens ”naturlige” logikk og taksonomi, tas som regel for gitt, fordi individet gjennom vellykket sosialisering internaliserer virkelighetsbildet og gjør det til sitt eget (Luckmann 2004:68-9). Et individ lager eller konstruerer ikke et virkelighetsbilde fra grunnen av, men er født inn i en historisk og familiær kontekst (Luckmann 2004:65-8). Et internalisert meningsmønster kan vi kalle et virkelighetsbilde, men virkelighetsbilde kan også være det virkelighetsbildet vi fødes inn i. ”Virkelighetsbildet er følgelig en objektiv og historisk (transcendent), så vel som en subjektiv (immanent), realitet for individet (Luckmann 2004:66-7). Individet kan altså sosialiseres helt eller delvis inn i samfunnets/familiens religion.

For å danne seg et virkelighetsbilde, må individet gå gjennom en prosess, hvor vedkommende tolker sine erfaringer og gir dem mening i samspill med andre. Det er i denne prosessen at et individ danner et Selv, eller en bevissthet omkring egen person. Gjennom å reflektere over ens erfaringer skapes såkalte tolkningsskjemaer som kan sies å ”være lag på lag med tidligere opplevelser” (Luckman 2004:59). For å lage slike tolkningsskjemaer kreves det at man stopper opp og tenker, og måten dette forløper seg på er i følge Luckman ved å møte andre mennesker. ”Løsrivelsen fra strømmen av egne opplevelser er et resultat av at vi tar del i opplevelsen hos et medmenneske” (Luckman 2004:61). Det er bare mulig å løsrive seg tilstrekkelig fra sin egen opplevelseshet når man møtes ansikt til ansikt med andre, fordi man i løsrivelsesprosessen er avhengig av å

observere den andres subjektive prosess. For å si det på en annen måte, så importerer man den andres eksterne syn i løsrivelsesprosessen, eller man ser seg selv gjennom en annens øyne.

Det er bare ved å se seg selv gjennom en annens øyne at man i følge Luckmann får anledning til å tolke sine erfaringer, og klarer å gi dem mening. Denne prosessen kaller Luckman for individuasjon av bevisstheten. Det er denne individuasjonsprosessen som gjør det mulig å utvikle tolkningsskjemaer som i siste instans skaper meningssystemer eller virkelighetsbilder (Luckman 2004:62).

For Luckman er det et viktig poeng at individuasjonsprosessen først og fremst skjer i gjensidige sosiale prosesser, hvor man altså opplever hverandres individuasjonsprosess synkront gjennom å møtes ansikt til ansikt. Både det å huske fortiden og å kunne forutse fremtid, er subjektive prosesser som deles av subjektene som har synkronisert sin individuasjonsprosess. Slik sett får man en ”objektiv” delt realitet, som i sin tur fører til konstruksjonen av meningssystemer. Fordi individuasjonsprosessen skjer kontinuerlig og over tid, blir de subjektive prosessene integrert i den enkeltes liv, hvor man nødvendigvis stilles til ansvar for sine handlinger, og utvikler samvittighet og således et meningsunivers med moralske implikasjoner. Subjektive prosesser som blir synkronisert i forhold til andre, er med andre ord av avgjørende betydning for det vi anser som vår ”objektive” realitet, eller vårt virkelighetsbilde (Luckmann 2004:61-3).

I dannelsen av religiøse fellesskap på internett synes vi å ha et eksempel på at denne individuasjonsprosessen også kan foregå ved relasjoner dannet over internett. Disse relasjonene er ikke nødvendigvis så synkroniserte, og intime og man kan spørre seg om interaksjon over internett er tilstrekkelig for å påvirke individuasjonsprosessen og å danne meningsunivers. En innflytelsesrik definisjon på debatten om fellesskap over internett legger vekt på at graden av følelsesmessig involvering (Beckerlegge 2001:254). ”Virtual communities are social aggregations that emerge from the Net when enough people carry on...public discussions long enough, with sufficient human feeling, to form webs of personal relationships in cyberspace” (Rheingold sitert i Beckerlegge 2001:254).

Eklektisk paganisme er et eksempel på et fellesskap på internett med tilstrekkelig grad av følelsesmessig involvering, til at individuasjonsprosessen preges og det dannes meningsunivers. I det moralske meningsuniverset sentrert rundt den karismatiske Flora

Peterson og hennes tidligere youtubekanal

(<http://www.youtube.com/user/CharmingPixieFlora>), ble det en opphetet diskusjon i miljøet, når Peterson gjorde alle sine videoer private. Flere antydte at det var umoralsk å gjøre videoene private, da flere var blitt svært knyttet til henne og hennes videoer, men at de også forsto at Peterson hadde rett til å bestemme over egne videoer (Glammiewitch 21.10.2012: *Charming pixie flora left...*). Peterson hadde opplevd negativ tilbakemelding i forbindelse med hennes forretningsvirksomhet rettet mot paganister og spirituelle, og ønsket derfor å trekke seg tilbake fra det paganistiske samfunnet på youtube. Hun opplevde at det ikke var en lett avgjørelse, men mente videoene var hennes eiendom. Hun oppfordret sine seere til ikke å gjøre seg avhengig av personer, videoer, bøker etc (URL ikke tilgjengelig).

Evnen til å løsrive seg fra strømmen av egne opplevelser, og reflektere over egne handlinger og opplevelser synes å ligge som en premiss for dannelsen av Selvet. I følge Luckmann skjer denne løsrivelsen først og fremst i synkroniserte ansikt til ansikt situasjoner, men kommunikasjon over internett med en tilstrekkelig grad av følelsesmessig involvering synes også å kunne løsrive individet fra egne opplevelser i en slik grad at individet reflekterer over egne handlinger og opplevelser.

Luckmanns psykologiske forklaring på hvordan samvittigheten oppstår ser på samvittigheten som en form for selvkritikk, men i følge etnologen Walter Ong (1982) er evnen til selvkritikk noe man finner i skriftkulturer. For å underbygge sitt poeng forteller Ong om A. R Luria som har gjort omfattende feltarbeid blant analfabeter i Uzbekistan og Kirgistan (Ong 1982:49). Informantene hadde liten eller ingen kjennskap til skrift som kommunikasjonsform hadde store vanskeligheter med selvanalyse eller det å se på seg selv som et Selv, eller et enkeltindivid.

Luria stilte sine informanter forskjellige spørsmål for å forsøke å få frem hvordan de så på seg selv, hva slags person de var, hva slags kvaliteter han eller hun hadde osv., men fikk som regel til svar at det var han nødt til å spørre andre om. Dette syntes ikke å være et utslag av beskjedenhet. I den grad Luria's informanter beskrev seg selv, var det sett i relasjon til andre "We [familien] behave well – if we were bad people, no one would respect us" (Ong 1982:54). Abstrakt tankegang og logiske resonnementer basert på argumentasjon var fremmed for Luria's informanter. Mangelen på abstrakt tankegang syntes å være årsaken til at Lurias informanter ikke hadde noen tanker omkring seg selv

som enkeltindivid, konkluderte han. Men til tross for at Luria's informanter ikke kunne svare på Lurias spørsmål betyr ikke det at de ikke var i stand til logisk tankegang påpeker Ong, men at deres logiske slutninger var situasjonsbetinget og ikke løsrevet fra de faktiske forhold. For å illustrere dette poenget refererer han til et annet eksempel fra Lurias feltarbeid hvor han stilte følgende spørsmål: "In the Far North, where there is snow, all bears are white. Novaya Zembla is in the far North and there is always snow there. What color are the bears?" (Ong 1982:53) Til svar fikk han at vedkommende hadde bare sett svarte bjørner, så det kunne han ikke vite noe om. En annen med en liten grad av utdannelse svarte "to go by your words, they should all be white" (Ong 1982:53). Dette viser at i samfunn uten skriftspråk fulgte man heller en egen situasjons- og erfaringsbasert logikk (Ong 1982:53).

Å se på seg selv som et Selv, forutsetter en form for abstrakt tankegang og begreper til å definere seg selv, som synes å prege samfunn hvor skrift er en vanlig kommunikasjonsform. Når Luckmann snakker om individuasjonsprosessen i dannelsen av Selvet og et tilhørende felles virkelighetsbilde, er det i muntlig kulturer kanskje mer treffende å snakke om en prosess hvor gruppen danner en felles gruppeidentitet med et tilhørende virkelighetsbilde, mens man i skriftkulturer danner et Selv og tilhørende virkelighetsbilder, fremdeles i fellesskap med andre, men med et mer individualistisk preg.

I lys av at initiatorisk wicca ble dannet i en tid før man kunne kommunisere via de sosiale medier, slik som er tilfelle med eklektisk paganisme, kan det være interessant å se nærmere på hvilken måte våre kommunikasjonsformer kan ha bidratt til at wicca og eklektisk paganisme organiserer seg så forskjellig.

Muntlig kultur - ordinasjon og initiasjoner

Dannelsen av virkelighetsbilde i muntlige kulturer er nødvendigvis preget av det første kommunikasjonsstadiet. Historier og religiøse myter, har fungert som grunnlaget for dannelsen av et felles virkelighetsbilde, og fremføring av myter kan ha hatt en sentral plass i festivaler og riter (Bellah 1964). De menn og kvinner som har vært i stand til å memorere myter og fortellinger, har vært et nødvendig mellomledd i videreformidlingen av samfunnets tradisjon og virkelighetsbilde og har ofte blitt sett på som spesielt

verdifulle. Således hadde mytefortelleren en unik rolle i å bevare tradisjonens virkelighetsbilde, med en viss status og definisjonsmakt i dannelsen av det felles virkelighetsbilde.

Mytefortelleren og myten var også preget av et uforutsigbart publikum og mytefortelleren måtte modifisere fremgangsmåten og delvis innholdet, etter hva som tiltrakk publikums oppmerksomhet. Fordi publikum påvirket mytefortellerens fremføring, kan man si at mytens innhold og form gjennom den muntlige fremføringen, ble påvirket ikke bare av fortelleren, men også av tilhørerne. Tilhørerne hadde en mulighet til å ha en direkte påvirkningskraft på myten og sitt verdensbilde. Riten og festivaler kan derfor sies å ha fungert som en arena for interaksjon mellom menneskene, hvor oppbyggingen av deres felles religiøse virkelighetsoppfattelse eller verdensbilde skjedde i fellesskap. Dette forandret seg med skriftkulturen. Gjennom det skrevne ord kunne religiøse myter bevares og repeteres gjennom tekst. Det at man kunne produsere tekst og videreformidle myter og virkelighetsforestillinger i teksten, gav skribenten en sentral posisjon og tekstenes iboende statiskhet kan ha preget mytens innhold. Når det ikke lenger var nødvendig å holde en religiøs myte i live gjennom riter og historiefortelling, kan det tenkes at publikum eller lekmannen og kvinnen i riten, mistet den primære påvirkningskraft på mytens innhold og dermed påvirkningskraft på det felles virkelighetsbildet.

Når det skrevne ord først blir kjent i et muntlig samfunn, blir det ofte sett på som iboende en spesiell makt, eller magisk kraft, slik som runene i norrøn tid. Enkelte samfunn har til og med sett på det skrevne ord som en potensiell fare for lekfolk, og spesielle hellige kvaliteter ble knyttet til formidlerrollen. Kunnskap om språket har også i tidlig kristeneuropeisk historie vært forbeholdt eliten; presten og andre religiøse eksperter (Ong 1982:93).

I overgangen fra samfunn med muntlig tradisjonsformidling, til skriftbaserte samfunn, får prestskapet en sentral posisjon i dannelsen av virkelighetsbilde (Bellah 1964).

Overlevering av kunnskap om håndverkstradisjoner, skjedde nødvendigvis direkte fra person til person (Ong 1982:9). Det kan synes som om det å formidle abstrakt kunnskap (om samfunnets virkelighetsbilde) ikke var knyttet til enkeltpersoner og at prestens rolle i kristendommen var preget av en slik tankegang, hvor kunnskap må videreformidles. En slik tankegang mener jeg kan ligge til grunn for at ordinasjon eller initiasjon er viktig for å få religiøs makt og viten i kristendommen og i initiativisk wicca.

I middelalderens kristne kultur, hvor litterære evner ofte var forbeholdt de religiøse ekspertene, har presten fungert som et mellomledd mellom lekfolket, gud og deres virkelighetsbilde, enn som en videreformidler av felles mytisk tankegods og virkelighetsbilde. I kristendommen har den religiøse tradisjonen vært sentrert rundt Bibelen, og de religiøse ekspertenes eksklusive posisjon som skriftlærde, har gitt dem en unik posisjon i dannelsen av religiøs viten og som ledere av de kristne ritualene. Mens tilhørerne kunne påvirke det felles virkelighetsbildet i skriftløse kulturer ved å komme med tillegg og kommentarer under den muntlige fremførelsen av myter, kan det hevdes at lekfolket i de kristne ritualene ikke fikk noen mulighet til å påvirke innholdet i det kristne virkelighetsbilde.

For å få anledning til å påvirke eget virkelighetsbilde i samfunn med skriftkultur, måtte man bli tatt opp i det religiøse hierarkiet. For å bli tatt opp i det kristne hierarkiet av ekspertise, var det ikke nok å kunne lese, man måtte også bli ordinert. Det kan virke som om ordinasjoner er en overlevelse fra en tidligere muntlig kultur, og i kristendommen kan denne ha fått en særlig sakral betydning. Noe av grunnen til at man praktiserte ordinasjon i kristendommen, kan komme av en slik tankegang, hvor den åndelige viten i første instans kunne videreformidles direkte fra Jesus til hans disipler osv.

Fenomenet med omvandrende biskoper viser i hvilken grad ordinasjoner blir sett på som avgjørende for religiøs viten og makt (Pearson 2007). Omvandrende biskoper var personer som hadde brutt med kirken og ikke lenger anerkjente dens religiøse tradisjonen. De dannet ofte nye retninger innen kristendommen, men disse var ofte små og kortvarige (Pearson 2007:28).

Hvis vi sammenligner de omvandrende biskopene i middelalderen, med eklektisk paganisme, så vil vi se at troen på ordinasjon ikke stiller like sterkt. Mens det for de omreisende biskopene var avgjørende å være ordinert for å legitimere nye retninger innen kristendommen, ser vi at initiasjon i eklektisk paganisme ikke lenger er like viktig for å danne sin egen individuelle retning innen paganisme og wicca. Som vi har konstatert i kapittel to, stammer eklektisk paganisme fra wicca, en mysterietradisjon som selv følger prinsippet med initiasjon. Trosmessig er det stor likhet med hensyn til feiringen av sabbater, troen på magi, guden og gudinnen osv. Forskjellen ligger i at man i initiatorisk wicca blir tatt opp gjennom initiasjon, mens man i eklektisk paganisme ikke trenger det, men gjør sitt eget valg og følger sin egen mening. Man kan praktisere uten å få en

initiasjon fra et annet menneske eventuelt utføre selvinnvivelse eller dedikasjon (Ravenwolf 2012). Selvinnvivelse er for enkelte eklektiske paganister ikke relevant (Ravenwolf 2012), og kan være noe av grunnen til at man heller kaller seg paganist framfor-wicca, til tross for at min gjennomgang av eklektisk paganisme i kapittel to, viser at eklektisk paganisme i stor grad er en videreutvikling av wicca i tro og praksis, med unntak av initiasjon og dannelse av fellesskap.

Hvis vi ser på initiatorisk wicca og eklektisk paganisme i et historisk lys, ser vi at man i initiatorisk wicca legger stor vekt på innvielsesritualer (Crowley 2001). Dagens eklektiske paganister jeg har observert synes å ha en liten interesse for selvinnvivelse eller dedikering. Det er et større fokus på at man må være religiøs på en måte som stemmer overens med det som føles rett for individet, som jeg tidligere har nevnt som et slags indre kompass. Ved å sammenlikne initiatorisk wicca og eklektisk paganisme synes det som om vi er vitne til et skift i vår kultur mot en individualistisk trend, som muligens kan ses i sammenheng med måten vi kommuniserer på.

Ordinasjoner har jeg tidligere forklart som en overlevering fra muntlig kultur, hvor overføring av viten nødvendigvis måtte foregå direkte fra person til person. Idet evnen til å lese og skrive ble alminneliggjort, er vi ikke lenger vært så avhengig av andre mennesker for å tilegne oss ny viten. Det kan også hende at alminneliggjøringen av skriftkulturen i moderne tid og innføringen av internett de siste to til tre tiår har gjort at ordinasjoner og initiasjoner ikke lenger blir sett på som like viktig. Derimot har vi fått en stor tro på egne evner til å få kunnskap om religion og til å danne vårt eget Selv og virkelighetsbilde.

Skriften og dannelsen av Selvet

Prosessen med å danne et selvreflekterende selvbilde skjer i følge Ong i skriftkulturer fordi dannelsen av Selvet som en abstrakt størrelse forutsetter evnen til å se seg selv utenfra: "Writing separates the knower from the known and thus sets up for the 'objectivity', in the sense of personal disengagement or distancing (Ong 1982:46). Skriftspråket kan med andre ord ha vært med på å gi en forståelse av Selvet som en abstrakt størrelse, som et Selv. Å se på seg selv som et Selv, som noe egendefinerbart, synes å ha bidratt til at man ikke lenger trenger ordinasjoner eller initiasjoner, og at man

selv mener å kunne definere og forme egen religiøsitet. I tillegg har skriften gitt oss en unik mulighet til å lære på egenhånd, noe som kan ha styrket vår følelse av påvirkningskraft og makt i forhold til dannelsen av egen identitet og tilhørende virkelighetsbilde. Til og med den religiøse valgfriheten kan ses som et kulturelt uttrykk for de mekanismene som er satt i gang av skriftkulturen. Det som kjennetegner dagens religionssituasjon, er elektronisk kommunikasjon, særlig internett som kombinerer skriftkultur og muntlig kultur.

Internett og religion

I dagens samfunn står individet i sentrum. Mens det tidligere syntes nødvendig å ha et menneske, for eksempel en prest, som videreformidler av kunnskap om det felles virkelighetsbilde, er det helt naturlig å påstå at enkeltindividet har en definisjonsmakt over egen identitet og tilhørende virkelighetsbilde. Slik frihet er til og med lovbestemt i menneskerettighetene.

Eklektisk paganisme er en slik religionsform, hvor det er av avgjørende spirituell betydning, at dannelsen av religiøs identitet og virkelighetsbilde skjer som følge av hva som føles rett for individet. Hierarkiske strukturer, initiasjoner og ordinasjoner synes mer overflødige idet alenepraktiserende, eklektiske paganister osv., alle er et uttrykk for at man ønsker å tilkjenne seg til en religion uten å trenge å få åndelig viten videreformidlet via en annen.

I tillegg til å gi den enkelte større innflytelse og makt, kan internett delvis erstatte et ordinært religiøst fellesskap, og fungere som en arena for dannelsen av religiøst identitet i et virtuelt fellesskap.

Youtube, forum og andre internettfora formidler en form for fortellinger, som man også finner i aviser og bøker, men internett gir en mulighet for spontan respons for eksempel i kommentarfelt. Slike fora kan derfor omtales som sosiale arenaer, eller sosiale medier med utveksling av fortellinger som gir anledning til interaksjon mellom mennesker, ikke ulikt førtekstlig kommunikasjon. Internett er det tredje stadiet i kommunikasjon og kan til en viss grad sammenliknes med det første stadiet, da flere sanser er involvert (Beckerlegge 2001:251).

Internett er et sted hvor fortelleren får reaksjoner fra omgivelsene med en gang. Nye fortellinger blir også til idet kommentarfeltene fylles ut. Det er en interaksjon og påvirkning fra de som forteller, og de som lytter, og rollene skifter hele tiden.

Gjennom internett får eklektiske paganister en mulighet til å påvirke meningsinnholdet i troen sin, uten å være titulert prest og å være del av en fysisk rite. Hovedvekten blir lagt på fortellingene, og formidlingen og diskusjonen rundt denne formen for religiøsitet. Ritualene skjer gjerne i hjemmet og alene, eller med venner og familie og siden deles opplevelsen gjennom å ha kontakt på internett. Man kan også planlegge å ha samme ritualet, på samme tid og dele en opplevelse på avstand.

Akasha nettforum (www.akasha.no) er som nevnt i metodekapittelet, et nettsted for spesielt selvstendige og selvstyrte paganister og wiccanere og brukes av disse som et sted for diskusjon, men også for planleggingen av felles ritualer på avstand. Det er også et sted hvor man kan bli kjent med andre, og avtale å treffes i det henseende å dele religiøse opplevelser sammen, eller bare å utveksle erfaringer og være del av et fysisk sosialt fellesskap.

Den nye påvirkningskraften elektronisk kommunikasjon gir til vanlige folk, viser seg blant annet i religiøse orienteringer som paganisme. Det kan synes som om skriftspråket har gitt en selvstendighet til individet som har ført til at man kan ha en betydelig individbasert religiøs påvirkningskraft uten ordinasjon eller initiasjon. Samtidig har elektronisk kommunikasjon og særlig internett, gitt oss et verktøy til å forme vårt virkelighetsbilde i felleskap med andre.

Kapittel 5

Individualisme

Det mest grunnleggende religiøse trekket i det moderne industrisamfunn, er i følge Luckmann at ”individet er sin egen herre”. Individet i dagens samfunn finner grunnlaget for det subjektivt ytterst viktige i den private sfære, og det gir i seg selv en opplevelse av at ”individet er sin egen herre”, eller at det har en sterk definisjonsmakt i dannelsen av egen identitet og livsførsel (Luckmann 2004:129-30). Prosessen med at individet blir ”sin egen herre”, kan være et uttrykk for den individualistiske trenden vi finner i dagens samfunn og som preger religiøse retninger slik som eklektisk paganisme.

Parallelt med forskansingen av individet til den private sfære, blir betydningen av personlig identitet ”det indre mennesket” (Luckmann 2004:129-30). Siden det indre menneske er en udefinerbar størrelse, vil subjektets søken etter personlig identitet bli en livslang søken, og føre til det andre moderne religiøse tema, som er fokuset på selvrealisering og selvekspresjon. (Luckmann 2004:127-34). I privat religiøsitet i dagens samfunn hvor ”individet er sin egen herre” fungerer de ”betydningsfulle andre”, slik som familie, venner etc som arenaer for fellesskap (Luckmann 2004:124). Gjennom de sosiale medier på internett får eklektiske paganister en arena for ”betydningsfulle andre”.

Dannelsen av privat religiøsitet er preget av pluralitet og en ustabil karakter, da det ikke er en offisiell institusjonelt spesialisert religion eller etat som fremmer et homogent virkelighetsbilde. Den plurale og ustabile karakteren til de moderne religiøse tema gjør det vanskelig å kartlegge hva som kan defineres som de mest dominerende religiøse tema i dag. Slik sett kan vi si at det er en strukturmessig likhet i den moderne formen for religiøsitet i form av dens fleksible og ustabile karakter (Luckmann 2004:124). Eklektisk paganisme, med sine mange underkategorier; alenepraktiserende paganist, alenepraktiserende heks, ikke-initiatorisk paganisme med mer, er i stadig utvikling og er et eksempel på den fleksible og ustabile karakteren vi finner i moderne privat religiøsitet.

I fraværet av en ”offisiell” religionsmodell, kan det moderne individ velge mellom en rekke tema som i dagens samfunn anses som ytterst viktige. I prinsippet er det mulig at det ”autonome” individet velger ut visse tema og forsøket å danne et helhetlig privat

system for det ytterst viktige med dem. I den grad de moderne tema for det ytterst viktige er smeltet sammen til noe som ligner en helhetlig modell, kan individet adoptere dette, men det krever en høy grad av refleksjon, og de fleste vil mest sannsynlig hente inn elementer fra forskjellige modeller etter den situasjonen man er i, og hva som kreves på det tidspunktet (Luckmann 2004:123). Det finnes flere slike helhetlige modeller i dagens samfunn som inneholder de moderne religiøse tema for det ytterst viktige, slik som ”positiv kristendom” eller psykoanalyse (Luckmann 2004:124), eller som jeg vil forsøke å vise; eklektisk paganisme.

”Herre over eget liv”

Det synes som om man i eklektisk paganisme forsøker å danne et helhetlig privat system for det ytterst viktige ved i hovedsak å adoptere tro og praksis innen wicca, samt enkelte andre religiøse modeller. Å benevne seg selv som ”eklektisk” paganist, synes å være et uttrykk for at individet har en opplevelse av å være ”herre over eget liv” da det innebærer definisjonsmakten til selv å være øverste autoritet i dannelsen av det religiøse Selvet og virkelighetsbildet.

På akashatreff 17. november 2013 innledet jeg en samtale rundt begrepet eklektisk paganist, som jeg hadde sett blitt brukt ved forumet, og som jeg syntes var en god beskrivelse for denne gruppen religiøse. Det var flere som hadde ganske sterke meninger omkring hva jeg burde kalle denne gruppen religiøse, og jeg opplevde at det var viktig for folk selv å bestemme hva de ville kalle seg, og de hadde et fellesskap på tvers av forskjellige definisjoner. Hva man kalte seg var helt opp til den enkelte, men man var åpen for diskusjon rundt et felles begrep. Til tross for at enkelte mente de passet godt til beskrivelsen av en eklektisk paganist, ønsket ikke alle å kalle seg eklektisk paganist, men heller bare paganist, eller heks. Andre igjen kalte seg eklektisk paganist.

Det å sette navn på egen religiøsitet synes å være et uttrykk for den ustabile og plurale karakteren ved privat religiøsitet Luckmann beskriver (Luckmann 2004:124), og gjennom mitt feltarbeid har jeg sett svært mange forskjellige navn på en gruppe religiøse som har mye til felles i sin praksis og tro.

Dagens vestlige samfunn beskrives ofte som det postmoderne, eller det senmoderne, og legger vekt på at det har vokst frem en ny kultur og måte å tenke på. Under moderniteten

var den vestlige kultur preget av industrialisering og fremtidsoptimisme. Mens man under moderniteten hadde stor tillit og tro på vitenskapen, er vår senmoderne kultur preget av en større skepsis til både vitenskapen og religion (Furseth og Repstad 2006:97-9). Svært mange som er religiøse i dag liker ikke å kalle seg religiøse, og foretrekker å se seg selv som spirituelle (Akashatreff 17.11.12). Det kan virke som om ”spirituell” har en klang som stemmer bedre overens med en religiøsitet som er kritisk til både vitenskapen og etablert religion. Ved å kalle seg spirituell får man muligheten til å implementere religiøse forestillinger i dannelsen av Selvet og ens virkelighetsbilde.

Spiritualitet, og begrepet *eklektisk*, synes å innebære en slags skepsis overfor de etablerte sannhetene om vår virkelighet, slik vi finner i vitenskapen og etablert religiøsitet. Ved å være, eller definere seg selv som spirituell eller *eklektisk*, kan dette ses som et uttrykk for ”herre over eget liv”, hvor man føler definisjonsmakten over Selvet og ens virkelighetsbilde bør være ens eget.

Idet de spirituelle og *eklektiske* mener de selv bør ha definisjonsmakt over Selvet og ens virkelighetsbilde mener jeg det kan forklare Featherstones beskrivelse av det senmoderne som sanselig og åpen for følelser og opplevelser (Furseth og Repstad 2006:97-9), fordi kilden til legitimasjon i dannelsen av Selvet og virkelighetsbilde mest sannsynlig er å finne blant meningsfulle opplevelser og følelser hos det autonome individ. Når det autonome individ er skeptisk til etablerte sannheter, kan det forklare hvorfor mantraet ”det må føles riktig for deg”, synes å fungere som et kompass i dannelsen av Selvet og virkelighetsbilde for det autonome individ. ”Det må føles rett for deg” har vært et felles trekk eklektiske paganister deler og gir uttrykk for i løpet av feltarbeidet både på internett (Daligan 25.08.2011: *Casting a Circle*) i samtaler med eklektiske paganister på treff og var også et tilbakevendende tema med en jeg intervjuet (anonym y).

Å se sine opplevelser og følelser som en kilde til legitimasjon i dannelsen av Selvet og virkelighetsbilde uttrykkes i troen på synkronisitet. Synkronisitet innebærer at opplevelser og hendelser som kan virke tilfeldige gis et meningsbærende innhold. Disse meningsfylte tilfeldighetene er opplevelser som bekrefter det deltagende virkelighetsbilde og for eksempel at magi fungerer. I dette sitatet jeg har referert til tidligere, forklarer ”TheShoeWhisperer” hvordan magi fungerer.

Some people ask me to give them a spell to lose weight, but that is not how spells work. That goes against science, which spell craft actually does not do. The

definition of a spell: When you choose to put something out to the universe to manifest, and subtly that will make changes, or ignite with the other energies that are already out there, to swing things in your favor. This will always look like a coincidence; it will always be very very subtle, because that's how magic works. (TheShoeWhisperer 29.08.2012: *Witchcraft, Pagan and Wiccan...*).

I følge "TheShoeWhisperer" vil den magiske effekten av en "spell" alltid være subtil og se ut som en tilfeldighet. Opplevelsen av synkronisitet synes å bekrefte det deltagende virkelighetsbilde som støtter opp om den paganistiske forståelsen av Selvet.

Selvrealisering

Selvrealisering og ekspresjon synes å prege dagens samfunn kanskje i enda større grad enn da Luckmann lanserte sin teori om privat religiøsitet i 1963. I dagens samfunn finner vi en sterk grad av selvrealisering og ekspresjon, og det som også kan omtales som selvutvikling. Vi finner eksempler på dette innenfor stadig nye trender og moter, både innen personlig og spirituell utvikling, og i hverdagslivets fokus på interiør, klær, musikk, media osv. (Endsjø og Lied 2011). Stadig skiftende trender, og fokus på trender i de fleste områder i samfunnet kan være et uttrykk for den plurale og ustabile karakteren Luckmann finner i de moderne religiøse tema (Luckmann 2004:124). Eklektisk paganisme er som regel noe man ikke vokser opp med, men noe man oppdager, og så fordyper seg i, og denne prosessen kan ses som en form for selvrealisering. I den første fasen, er man et søkende moderne menneske på leten etter en identitet. Det å føle at man er annerledes i sitt syn på verden er karakteristisk for den første fasen av selvrealisering innen eklektisk paganisme, og synes å være et fellestrekk. I den andre fasen av selvrealisering går man aktivt inn for å oppdage mer av paganismen, og å få en større forståelse av dette verdensbilde, samt seg selv, og hva man ønsker å kalle seg og tro på. I denne fasen virker det som om individet forsøker å adoptere paganismen, i sær wicca, som en helhetlig modell for det subjektivt ytterst viktige. Det er i denne prosessen at individet adopterer eller former et deltagende virkelighetsbilde. I dannelsen av Selvet og virkelighetsbilde synes mantraet "det må føles rett for deg" å fungere som et kompass i den selvrealiserende prosessen.

Selvrealisering – å komme hjem

Selvrealisering og ekspresjon er et viktig tema innen eklektisk paganisme idet det er en viktig faktor i dannelsen av denne type religiøse identitet, og tilhørende virkelighetsbilde. Paganisme er ikke en av de offisielle virkelighetsbildene i dagens moderne industrisamfunn, slik som for eksempel det vitenskapelige, og en paganistisk tilhørighet kommer gjerne som følge av en prosess hvor individet til en viss grad bryter med de dominerende virkelighetsbildene, og oppdager og identifiserer seg med paganismen, og utvikler et deltagende virkelighetsbilde.

Det å bli eller oppdage at man er paganist er gjerne et bevisst valg og i seg selv en form for selvrealisering. En som er i ferd med å bli eklektisk paganist, heks, wicca eller noe liknende, har ofte et spesielt forhold til naturen, det overnaturlige, eller ser på seg selv som litt annerledes, slik som i dette sitatet fra "Shewolf".

For øyeblikket kan jeg ikke si at jeg hører til noen tradisjon, selv om jeg har begynt å søke ny-sjamanisme er det faktisk ingen garanti for at jeg vil klare veien helt ut. Selv om det selvfølgelig er det jeg jobber mot. Endte opp på den veien etter å ha innsett at det var det jeg alltid hadde vært på vei, helt fra barndoms fasinasjon av "alt som ikke finnes", til jeg skrev en skoleoppgave om Wicca i niende klasse. Og det var vel gjennom den oppgaven at jeg oppdaget at det "var lov" å tenke slik jeg tenkte, og at flere gjorde det. (Shewolf 14.07.2007: *Akashanere mellom 13 og 18 år*).

I dette sitatet kommer det frem hvordan Shewolf føler at hun tenker på en annen måte, og at hvordan hun tenker om verden er annerledes fra det som "er lov" å tenke, eller det jeg ville omtalt som hvordan man tenker i de dominerende virkelighetsbildene i samfunnet, og i dette tilfelle synes det som om hun sikter til det vitenskapelige virkelighetsbilde. I det deltagende virkelighetsbilde hun fant i wicca er det rom og forklaring for "det som ikke finnes", det vil si paranormale fenomen eller noe som anses som åndelig eller spiritielt.

I bøker om paganisme, foruminnlegg på Akasha (www.akasha.no), videoklipp fra youtube, og blant egne informanter, fortelles det om hvordan virkelighetsbilde i paganismen stemte overens med hvordan de følte seg og hvordan de så verden. En av dem jeg har intervjuet fortalte at vedkommende hadde hatt et syn på døden allerede fra barnehagealder, som stemte overens med reinkarnasjonstroen, og at vedkommende senere

fikk bekreftet denne troen i det hun fikk lære om en indianerstamme i USA.

Vedkommende opplevde også å få visjoner av fremtiden, og satte dette i forbindelse med den paganistiske tro (anonym x: 16.03.2012). Slik sett kan man si at den opplevelsen individet har hatt av virkeligheten, har stemt bedre overens med et deltagende virkelighetsbilde. I følge Luckmann er det en forutsetning at individet opplever elementene i virkelighetsbilde som relevante og meningsfylte (Luckmann 2004:59) og troen på reinkarnasjon synes å være et eksempel på dette.

Mange beskriver det første møte med paganismen som at de følte at ”de kom hjem” (Ravenwolf 2012), og andre igjen kan få en oppdagelse av være hekser, og at dette er noe de alltid har vært. ”I finally discovered who *I* was; I discovered I was a *Witch*” (Peterson 2011:19).

Den sakrale forklaringen på det å komme hjem, eller oppdage at man ”egentlig” er en heks, er fundamentert på troen på reinkarnasjon. Man tror gjerne at man i tidligere liv har enten vært en heks, eller har levd i et før-kristent samfunn, og at paganismen og det deltagende virkelighetsbilde derfor stemmer bedre overens med hvem man egentlig er. På et treff i regi av Akasha, fortalte ”Luna”, som er navnet vedkommende bruker på Akasha, at de paganistiske før-kristne religionene har eksistert mye lenger enn kristendommen, og at siden de fleste inkarnasjonene man har hatt har vært i før-kristen tid, føles det mer naturlig å feire paganistiske årstidsfeiringer i stedet for de kristne høytidene. I følge Peterson følte den paganistiske religion så naturlig eller gjenkjennelig ”this path seemed so natural and so fluid; like I was remembering something I once did a lifetime ago. Many things were as natural as breathing, I had already been doing them for years.” (Peterson 2011:20).

I oppgaven om wicca oppdager Shewolf det deltagende virkelighetsbilde, som gir rom for og forklaringer på ”det som ikke finnes” ble opptakten til den ”veien” hun er på, som kan ses på som en slags spirituell vei eller selvrealisering. Selvrealisering som et moderne religiøst tema er nært knyttet til det å finne seg selv. På grunn av at dagens samfunn har en form for privat religiøsitet, og at dette ofte innebærer en indre søken, vil det si at det å finne en personlig identitet er et generelt trekk ved dagens samfunn (Luckmann 2004:129-30).

I møte med paganismen oppdager og utforsker individet paganismen, og det kan ses på som en vei til selvrealisering, man finner ut hva man egentlig er, for eksempel en heks, eller at man egentlig hører hjemme i paganismen. Måten dette kan gjøres på er ofte i form av en individuell søken hvor man plukker opp forskjellige elementer etter hvert som man lever. I intervjuet jeg nevnte tidligere, ble vedkommendes tro videreutviklet gjennom det vedkommende fant i bøker, filmer, og blant andre vedkommende ble kjent med (anonym x: 16.03.2012).

Vi leter etter identitet og får en form for selvrealisering ved å utforske forskjellige trender, både sekulære og åndelige.

Min første fot innenfor, hehe for å si det sånn, var gjennom wicca, men fant ut etter hvert at det ikke var noe for meg. Da jeg først begynte å lese og lære var vi vel en fire stykker, men de andre mistet interessen fort. Det var en typisk mote greie. men for meg var det noe litt annet. Senere har jeg lest om mange forskjellige retninger og anser meg selv som paganist. (Siri 25.09.2009: *Coven eller alene*)

Religion kan i følge dette sitatet være en mote greie, på lik linje med annet man prøver ut eller henger seg på. Ved å søke etter en personlig identitet blir selvrealisering og ekspresjon gjerne del av trender og moter, og et mer sekulært eksempel på selvrealisering kan være å bedrive selvrealisering og ekspresjon gjennom jobb eller andre statusrelaterte roller og aktiviteter. Statusjag kan være et uttrykk for en utbredt selvrealisering i dagens samfunn, og således blir former for sosial klatring, også en måte å oppnå selvrealisering (Luckmann 2004:131).

Jeg vil si at det er en sterk grad av selvrealisering og ekspresjon i dagens samfunn, som man for eksempel finner i religiøse retninger slik som eklektisk paganisme.

Selvrealisering – ett år og en dag

Etter å ha oppdaget at det finnes en religion slik som paganisme, leter mange på internett gjerne på youtube, eller på forum, for å treffe likesinnede og å lære mer om paganisme eller wicca etc. Ofte kommer man over uttrykket, ett år og en dag, som er tiden man bør bruke på å finne ut av om man passer til å være paganist. Etter et år og en dag som

praktiserende paganist skal man kunne være bedre i stand til å avgjøre om dette er noe man bør fortsette med. Fenomenet kommer antageligvis fra initiatorisk wicca, hvor man etter første innvielse får tilbud om delta i de åtte sabbatene og de 13 fullmåne-esbatene sammen med en gruppe andre initierte innen wicca. ”Aktiv deltagelse i alle disse er å betrakte som minimumsutdannelsen for en heks og prest(inne)” (Dalua 1999:97). Ett år og en dag fenomenet er del av den andre fasen i selvrealisering innen paganisme, hvor man går mer aktivt inn for å inkorporere og bygge opp et paganistisk Selv og et tilhørende virkelighetsbilde.

En av måtene man kan gjennomføre ett år og en dag studiet, er å finne en mentor. Flora Peterson, som jeg kommer til å snakke mer om senere, tok seg betalt for et program hun kalte a Year and a Day på sitt forum The Inner Circle (<http://www.mflorapeterson-innercircle.com/>), hvor hun tilbyr 53 videoer med instruksjoner og ukentlig kontakt med henne i mentor-rollen, for å gå gjennom en spirituell selvrealisering eller utvikling.

En av Petersons studenter forteller hvordan hun har forandret seg på flere plan på grunn av Petersons Year and day-program. ”Everybody that knew me before I started working with Flora, and know me now has mentioned this positive change in my spirit, and even Flora herself we were talking a month ago, that the energy and spirit from when we first met and the energy now has changed and I owe it all to her guidance” (charliesaysgo 24.08.2012: *M Flora Peterson...*).

Hun forteller også; “I have learned so much about myself as a human being. As a spirit being having a human experience, I have learned about myself as a parent, about myself as an employer, one who works with a team of people, about passion and aha-moments, I have learned about me and why I am programmed to think certain ways “ (charliesaysgo 24.08.2012: *M Flora Peterson...*). Spiritual selvrealisering innebærer i Petersons program en selvrealisering også i forhold til jobb, studier, foreldrerolle etc. Ved å fokusere på ens spirituelle side i coachingen, opplever Peterson at dette arbeidet også vil påvirke alle de andre sidene ved livet, slik som jobb, studier, sosiale relasjoner osv, og at disse sidene ved livet kan ses som et biprodukt av ens spirituelle side (JoannaDeVoe 09.08.2012: *Everywitchway...*). ”When we are happy, kind of yay, it kind of just bleeds out, so I prefer to work with your spirit, instead of just your life.” (JoannaDeVoe 09.08.2012: *Everywitchway...*).

Reinkarnasjon - naturens syklus

I paganismen gis naturens syklus en sakral betydning ved å se årstidene i lys av myter, gudinner og guder. Både naturens syklus og mytene om guder og gudinner tilknyttet årstidene kan være med på å gi livets forskjellige stadier en sakral betydning; det være seg menstruasjonssyklus, faser i livet, og den direkte forbindelsen mellom individet og årstidene og månefasene med mer. Et generelt trekk ved spirituell selvrealisering i eklektisk paganisme, synes å være internalisering av forskjellige former for sykluser i universet og på planeten. Denne formen for internalisering vitner om det deltagende aspektet ved det paganistiske virkelighetsbilde, hvor det animistiske trekket ved alt som eksisterer medfører en påvirkningskraft på individet. Fra et paganistisk ståsted vil det således være feil å omtale den spirituelle selvrealiseringen for en *internalisering* av naturens syklus, da det heller er snakk om å oppdage at verden er animistisk og alltid har hatt en påvirkningskraft på individet; således kan man ikke internalisere noe som allerede er der. Ved å oppdage det deltagende prinsippet ved naturen, gjennomgår individet en form for selvrealisering ved å utforske i hvilken grad en blir påvirket av naturen, og på hvilken måte man eventuelt kan kommunisere med naturen og dens sjelelige aspekt.

Eklektisk paganisme ser årstidene i lys av utvalgte myter og feiringer fra førkristen mytologi, og er omtalt mer inngående i kapittel to om sabbatene, eller årstidsfeiringene. Ved å feire, eller markere skiftene i årstidene kan man få en økt forståelse av hvordan det sjelelige aspektet ved naturen kan påvirke individet. De forskjellige mytene som benyttes for å beskrive sabbatene, billedgjør det sjelelige aspektet ved naturen og hvordan naturen forandrer seg.

Billedgjøringen av årstidene i sabbatene, er et uttrykk for det deltagende virkelighetsbilde vi finner i eklektisk paganisme. I denne forbindelse er det å eldes, og å dø like viktige aspekter av både selvforståelsen og virkelighetsbilde, som det å fødes og å være et ungt individ, slik som trenden synes å være i storsamfunnet. Luckmann synes det er interessant å merke seg at døden ikke opptrer verken som et viktig eller underordnet tema i moderne industrisamfunn. Heller ikke det å bli eldre eller gammel gis noen form for sakral betydning. Det individet "som er sin egen herre", er alltid ungt og det dør aldri (Luckmann 2004:134). I eklektisk paganisme, finner vi en motkulturell tendens, nettopp ved ikke å se på døden som en endelig slutt. Idet paganistene ser på livet som en syklus

som går fra vår, sommer høst og vinter, til vår osv. så er det naturlig å se på livet som ett av mange, og at man har en tro på gjenfødelse. Slik sett avvises ikke det å bli eldre, og det er mer sannsynlig at det å bli gammel kan få en sakral betydning.

Døden i eklektisk paganisme ses på som en viktig del av virkelighetsbilde, som ikke illegges en nødvendig avslutning for å skape en ny begynnelse. Eklektiske paganister synes å se til naturen og årstidene i sin søken etter å danne det paganistiske virkelighetsbilde og sin religiøse selvforståelse, noe som kommer til uttrykk blant annet i deres forståelse av døden. ”Hekser frykter imidlertid ikke døden. Døden er en naturlig del av livet, noe en hver jord- og hagebruker vet. Komposten av det avdøde liv gir næring til neste års avling og hver vår gjenfødtes det liv som ble avsluttet under høsten. Livet er derfor en syklus av unnfangelse, spiring, fødsel, vekst, død, hvile og gjenfødelse. Slik er det også for oss mennesker, og for hver gjenfødelse vokser vi åndelig...” (Dalua 1999:143). Forståelsen av Selvet som i en syklus av død og gjenfødelse, har en tydelig sammenheng med de eklektiske paganistenes forståelse av naturens syklus.

Reinkarnasjon - månefaser

Månenes syklus synes også å ha en stor innvirkning på individet i eklektisk paganisme. Slik beskriver for eksempel Rose fra Akasha hvordan månen påvirker henne ”så kjem eg til eit tidspunk der eg lurar på kva som skjer...fordi eg blir så uroleg i kroppen, det er noko som skjer, eg føler meg nærare naturen og kroppen, og veldig mykje uforklarleg, som om det er noko eg skal gjere, men eg veit ikkje heilt kva, og så finn eg ut at det nærmar seg fullmåne, er det andre som har det slik? ” (Rose 29.08.2011: *ny måne*).

Den sakrale betydning av det å være ung, voksen og gammel ses i tilknytning månens faser jomfru eller ung, fruktbar alder, og gammel. Disse tre aspektene ses i tilknytning månens faser. Ved nymåne finner vi det sakrale aspektet ved det å være ung, ved fullmåne ser vi den voksne kvinne som en morsskikkelse, og ved nemåne har vi en representasjon for en aldrende kvinne (Dalua 1999:160-1). Sånn sett så går kvinner gjennom livets stadier i løpet av en enkelt månefase. Det samme gjør vi som nevnt i løpet av et år. I følge Flora Peterson opplever hun at paganismen, hjelper henne å ha kontakt med seg selv, og det beskrives ofte i paganismen, som å være jordet, eller ”to be grounded” (JoannaDeVoe 09.08.2012: *Everywitchway...*).

Når døden i følge Luckmann ikke synes å opptre som et av de moderne religiøse temaene, tror jeg det er fordi den vitenskapsbaserte forestillingen om døden er sett på som en slutt, og ikke en overgang til noe annet. Den vitenskapsbaserte forestillingen om døden som en slutt, mener jeg reflekteres i det at det å bli eldre ikke ilegges noen sakral betydning eller at individet "som sin egen herre" alltid er ungt og ikke dør. I den vitenskapsbaserte forestillingen om døden som en slutt, finner vi kanskje forklaringen på jaget etter å være evig ung som en avisning av døden og dermed også avvisningen av det å bli eldre, da alderdommen leder til døden. Det kan forklare dagens enorme fokus på mat og helse. For å holde seg ung må vi ta vare på helsen, noe vi gjør gjennom kosthold og trening. Siden søket etter det ytterst viktige ligger i den private sfære kan kroppen i seg selv bli et viktige, eller eventuelt underordnet sakralt tema i dagens samfunn.

Dagens fokus på kropp, kroppsideal og modifisering av kroppen, blir ofte kritisert av paganister som mener vi fjerner oss fra det naturlige (anonym y). Heri ligger et motkulturelt trekk, og en kritikk av noe som av mange kan oppleves som et uholdbart fokus på perfeksjonisme og stereotype kroppsideal i dagens samfunn.

Det er kanskje i de motkulturelle trekkene, at vi kan forstå hvorfor noen opplever at de hører hjemme i paganismen. Det første møtet med paganismen omtales ofte som at man fikk en følelse av at man kom hjem (Peterson 2012). Det å "komme hjem" til det paganistiske virkelighetsbilde synes å innebære at de ikke hører hjemme i det virkelighetsbildet de er blitt sosialisert inn i. Når man føler at man kommer hjem i møte med paganismen, kan dette være fordi man her finner et alternativt tankesett, som gir en bedre forklaring på eksistensielle spørsmål.

Paganismens forestilling om gjenfødelse som tilknyttet naturens syklus, har gitt en sakral betydning ikke bare til det ungdommelige, men også til det å bli voksen, og det å bli gammel, som synes å være noe det moderne mennesket frykter aller mest. Dette motkulturelle trekket gir et fristed for individet til å akseptere alle fasene ved livet, og de underordnede temaene, skjønnhet, helse og kropp, kan dermed få en betydning individet liker bedre, og som samsvarer med den opplevelsen individet har av virkeligheten.

”De betydningsfulle andre”

Siden den individuelle religiøsitet ikke får støtte og bekreftelse fra de offentlige institusjonene, benytter man seg av den støtte man kan finne blant familie, venner, naboer, eller andre grupper i dannelsen og formasjonen av ens individuelle religiøsitet. Familien, venner etc. kan ses på som ”betydningsfulle andre” i dannelsen av individuell religiøsitet (Luckmann 2004:124). I dannelsen av eklektisk paganisme, en religiøsitet dannet i den private sfære, og dermed en type privat eller individuell religiøsitet, benytter man seg av de ”betydningsfulle andre” i dannelsen og formasjonen av sin religiøsitet.

I følge Luckmann er familien en svært viktig arena i dannelsen av individuell religiøsitet, og i tilfelle med eklektisk paganisme synes familien også å være en arena i praktiseringen av individuell religiøsitet. ”Once I started to learn the craft [heksekunst/paganisme], I shared what I learned with my kids. We learned the craft together and made it a family affair” (Peterson 2011:20). Hennes bok *The Simple Sabbat: A Family Friendly Approach to the Eight Pagan holidays* er basert på hvordan hun og hennes familie feirer paganisme “These are rituals and ideas that my family and I personally use yearly, and have found that they are a great way to connect to the seasons in nature and the turning of the Wheel” (Peterson 2011:21). I tilfelle med Peterson involverte hun sin familie tidlig i prosessen med å praktisere paganisme, og lot de være med på feiringen av sabbatene.

Det å involvere sin familie i praktiseringen av paganisme innebærer for mange å involvere barna sine. På spørsmål om hva ungene hennes synes om paganisme, nå som de er blitt tenåringer, svarer Peterson ”they are actually wondering why most of their friends don’t do it, they are like, what’s wrong with them? My kids love it, they both have alters in their rooms, several alters” (JoannaDeVoe 09.08.2012: *Everywitchway...*). Vi ser med dette en ny generasjon som oppdras i den paganistiske tro og praksis. Det er flere bøker, artikler og nettsider som handler om praktiseringen av paganisme i familien, og hvordan å oppdra barn i den paganistiske tro og praksis, slik som paganparenting (www.paganparenting.com).

Paganparenting (www.paganparenting.com) er en hjemmeside for paganister som ønsker å oppdra barna sine i den paganistiske tro, og skal fungere som en nettverksformidler, samt rådgiver for paganister som ønsker å oppdra barn i den paganistiske tro. De videreformidler glant annet lenker til amazon (www.amazon.com), som tilbyr forskjellige bøker om barneoppdragelse, slik som *Pagan Parenting* av Kristin Madden (2004), eller

barnebøker myntet på paganistiske barn, slik som *Ruperts Tale: The Wheel of the Year – Samhain, Yule, Imbolc and Ostara* av Kyrja (2012).

Paganparenting tilbyr også artikler, slik som ”Children and Ritual: A basic Primer”, hvor Theresa Smith gir råd angående barn og ritualer. I følge Smith, er det viktig å tillate barn å være barn i ritualene, og derfor tilpasse ritualene etter barna. Barn har for eksempel større problemer med å holde konsentrasjonen, og man må derfor velge korte setninger og gjerne kjente melodier til messingen, når man skal skape kraft til magien. Smith anbefaler å benytte seg av barnevennlige religiøse gjenstander, det vil si hellige gjenstander som ikke blir så lett ødelagt. Barn forstår utmerket godt at en hellig gjenstand er spesielt verdifull, sier hun, og at et barn kan bli svært lei seg hvis hun eller han skulle knuse noe (Smith: ”Children and ritual...”). ”So give them a break...don’t give them anything that will break” (Smith: ”Children and ritual...”). Ytterst viktig er det også å se til at barnas sikkerhet er ivarettatt. Barn bør for eksempel ikke få lov til å håndtere tente stearinlys (Smith: ”Children and ritual...”).

Venner og bekjente, kan også fungere som ”betydningsfulle andre” i dannelsen av den individuelle religiøsitet (Luckmann 2004:124), noe som også synes å være tilfelle i eklektisk paganisme. Internett fungerer ofte som et sted hvor man kan treffe likesinnede, og knytte kontakter og å finne venner. Når jeg deltok på Akashatreff 17. november på en pub i Oslo, fikk jeg anledning til å forhøre meg nærmere om hvordan forumet fungerte som et sosialt fellesskap, men også som en arena for å møte likesinnede. Jeg ble fortalt at enkelte gjennom forumet hadde blitt venner, og hadde begynt å gjøre enkelte ritualer sammen for en tidsperiode.

I tillegg til at internett kan fungere som et sted for å få kontakt med ”betydningsfulle andre” man kan dele sin praksis med, fungerer de sosiale medier også som et religiøst fellesskap i seg selv. Akasha (www.akasha.com) synes å fungere som et slags paganistisk virtuelt ”samfunn”, slik som benevnelsen og underforumet ”vårt samfunn” også blir kalt. ”Vårt samfunn” får man tilgang til, hvis man registrerer seg som bruker av forumet. I pagansitiske fellesskap eller samfunn gjennom de sosiale medier på internett, kan man treffe likesinnede som fungerer som betydningsfulle andre” i prosessen med å danne sin individuelle religiøsitet, slik som eklektisk paganisme.

Religiøs organisering på internett: sirkelmodellen

Mens eldre former for paganisme er organisert i lukkede trossamfunn, f.eks. wicca, er eklektisk paganisme preget av individets valgfrihet og definisjonsmakt, og danner ofte fellesskap gjennom åpne fora på internett. Når det gjelder organisering ligner eklektisk paganisme mer på andre deler av nyreligiøsiteten enn på wicca, som baserer seg på initiasjonspraksis. I kapittelet om nyreligiøsitet i *Norges religionshistorie* skiller Anne Stensvold mellom lukket og åpen nyreligiøsitet (Stensvold 2005:459). Mens New Age og alternativbevegelsen preges av løse, uforpliktende klientforhold og kursdeltagelse har paganismen strenge medlemskriterier, initiasjonsritualer og er et lukket trossamfunn, hevder hun (Stensvold 2005:466). Det stemmer ikke med eklektisk paganisme, som har mer til felles med den åpne nyreligiøsiteten enn med tradisjonell paganisme. Wicca og andre lukkede former for paganisme finnes fortsatt, som en liten, eksklusiv religion for noen få. Eklektisk paganisme, som har spredt seg via internett, er et blandingsfenomen som i sin måte å organisere seg på har mer til felles med nyreligiøsiteten enn med lukket paganisme.

Eklektisk paganisme har ingen fast organisasjon eller struktur, men vi kan finne en form for struktur ved å vende oss til sirkelmodellen innen nyreligiøsitet (Alver m.fl. 1999:18). I den innerste sirkelen har du gjerne terapeuter, eller en form for religiøse eksperter, som gjerne også driver kurs eller selger religiøs litteratur, eller andre former for tjenester, slik som tarot-lesning med mer. I den andre sirkelen utenfor den indre sirkelen, har vi de som gjerne følger med på hva de religiøse ekspertene driver med, leser bøker, er kanskje aktivt med på forum og benytter seg av tilbud og tjenester. I den siste sirkelen, i periferien, er du en passiv mottaker av nyreligiøs informasjon i kraft av at vi har nyreligiøse elementer i vår kultur som formidles gjennom media eller bekjente (Alver m.fl. 1999:18).

Innen nyreligiøsitet og eklektisk paganisme er det gjerne noen personer som utpeker seg som religiøse eksperter, og som gjør sin religiøse overbevisning til et levebrød gjennom å selge bøker og holde kurs. Flora Peterson, grunnleggeren av The Yay Factor og The Inner Circle, er en religiøs ekspert innen eklektisk paganisme og eklektisk spiritualitet, som har bygget opp en business på bakgrunn av en tilhengerskare hun fikk ved å legge ut videoklipp av seg selv og sin paganistiske praksis på youtube.

The Inner Circle er et forum for de som har lyst til å dele sin religiøse overbevisning, gjerne en paganistisk en, men som ikke føler de kan gjøre det på Facebook, Twitter eller andre former for sosiale medier. The Yay Factor er et prinsipp om å leve i tråd med det livet man selv ønsker å leve, og ikke det som forventes av en, og går som en rød tråd gjennom Flora Petersons praksis. Grunnen til at Flora Peterson mener man trenger et eget forum på internett for å dele sin paganistiske tro, er fordi det gjerne er andre i livet ens som man ikke nødvendigvis ønsker å dele sin religiøse overbevisning med, og som kanskje ikke mener ens religiøse overbevisning er "gyldig" (JoannaDeVoe 09.08.2012: *Everywitchway...*). Et paganistisk virkelighetsbilde og selvforståelse passer ikke så godt overens med de mer dominerende virkelighetsbildene, som det vitenskapelige, eller det kristne, og det kan være vanskelig å være åpen om at man anser seg selv som en paganist eller har et paganistisk virkelighetsbilde. Å ha egne forum på internett for paganister, kan derfor være et svært aktuelt sted å møte andre paganister, eller andre med alternative interesser eller måter å tenke på. Man kan således ha et felleskap basert på at man føler seg annerledes, og forum kan fungere som et fristed på nettet og en arena for fellesskap.

Det er allikevel ikke slik at alle skjuler sin paganistiske identitet eller side, og mange legger ut videoklipp på youtube som en måte å dele sin paganistiske side. Dette er et fenomen som er betraktelig større blant amerikanere med flere, enn i Norge. Youtube fungerer også som en måte å treffe likesinnede, og danne en form for fellesskap og en plattform for å utvikle det paganistiske Selvet og et tilhørende virkelighetsbilde.

Sirkelmodellen beskriver hvordan eklektisk paganisme strukturer seg på youtube. I den innerste sirkelen har du de som legger ut videoer, og får mange tilhengere eller abonnenter. Flora Peterson, med sin kanal Charmingpixieflora (<http://www.youtube.com/user/charmingpixieflora>) hadde 18 februar 2013 Peterson 19 538 abonnenter, og antall ganger den totale summen av hennes videoer da var sett, var 2 999 266. I den andre sirkelen har du de som også har en youtube konto og legger ut enkelte videoer, men som ikke har samme popularitet og tenderer til å følge, og kommuniserer med de populære paganistene gjennom videoer. Slike videoer kan identifiseres som respons ved at de gis tittelen VR, for videorespons, og så tittelen til den videoen de ønsker å kommentere. Kommunikasjonen foregår også ved at man kan kommentere skriftlig under videoer, hvis dette er tillatt av den som legger ut videoen. I den tredje sirkelen har du de som ikke er så aktive at de legger ut mange videoer selv,

men gjerne er abonnenter hos noen som legger ut videoer, eller som bare følger med på Flora sine videoer, eller andre populære paganister og tilhengere. Til sist kan man også legge til den sirkelen som bare er passivere mottakere i samfunnet, ved tilfeldigvis å se en paganistisk video ved at man surfer på nettet og på youtube. Den siste sirkelen kan også beskrives som den generelle påvirkningskraften paganisme har på samfunnet via media og omgangskrets.

The Inner Circle, (<http://www.mflorapeterson.com/2012/06/19/join-the-inner-circle/>) er et forum på internett dannet av Peterson, og minner på mange måter om sirkelmodellen, da aktivitetsnivået, og engasjementet øker jo nærmere du kommer den innerste sirkelen. For å melde seg inn i forumet må man velge et av nivåene, som også kalles sirkler og betale deretter. Nivå én som er den ytterste sirkelen koster 9.95 dollar i året, nivå to koster 145 dollar i året, og nivå tre kostet 350 dollar i året). Nivå tre er, eller den innerste sirkelen, er i dag lagt ned, og erstattet med forskjellig type kurs, og et livslangt medlemskap i The Inner Circle. Forskjellen mellom nivå tre, og de nye kursenes medlemskap i The Inner Circle, er at det ikke er et spesielt forum i The Inner Circle for de som benytter seg av Floras kursvirksomhet. Flora Peterson har bygget opp forumet og tilbudene sine i forhold til forskjellige nivå av interesse for paganisme og spiritualitet, og omtaler disse som sirkler, ikke ulikt tanken bak sirkelmodellen. Å kalle nivåene for sirkler, er mest sannsynlig en henvisning til heksesirkler eller covener, slik vi finner i initiatorisk wicca, og som også benyttes av eklektiske paganister som jobber med andre.

På nivå én er det et generelt forum med forskjellige avdelinger, eller underforum som kalles spiritcircles (JoannaDeVoe 09.08.2012: *Everywitchway...*). Deltakelse på dette nivået fungerer mest sannsynlig bare som et vanlig forum og som en plattform for kontakt med andre paganister og et sted å være paganist i felleskap med andre.

På det andre nivået får man tilgang til det generelle forumet, samt adgang til ukentlige telefonsamtaler med Flora og andre deltagere, hvor Flora skal fungere som en kanal for det hun omtaler som Spirit. Spirit, er en åndelig bevissthet eller energi som alle i utgangspunktet kan få tilgang til, men kan ses på som noe man trenger å øve litt på, eller bli gjort oppmerksom på at eksisterer. Spirit er et ganske vagt fellesbegrep, som benyttes om spirituelle vesener som er til for å veilede menneskene, men er antageligvis også en enhetlig åndelig bevissthet i seg selv. Gjennom kontakt med Spirit og/eller ens veiledere, kan man få råd og veiledning. "...my whats up Wednesday class is a spirit led call, I

have no idea what the class will look like. I pick up the phone and I ask my peeps [spirituelle veiledere] to be with me, and I act as a channel. We sit with the energy of the week and we just talk about how it has affected us and how we can work with that energy, and to work with that energy for our benefit..."(JoannaDeVoe 09.08.2012: *Everywitchway*...). På det andre nivået har hun også åpne telefonsamtaler en gang i måneden hvor hun tilbyr tarotlesning. Man får også tilgang til mp3 filer med meditasjoner med mer.

På det tredje nivået, eller den innerste sirkelen som ikke lenger tilbys, var programmet; a Year and a Yay (Day). I løpet av dette året fikk man ukentlige hjemmelekser med videoinstruksjoner, samt ukentlige telefonsamtaler med Flora med mer (JoannaDeVoe 09.08.2012: *Everywitchway*...). Etter å ha blitt initiert til første grad i wicca, skal man bruke et år og en dag av sitt liv på å leve som paganist; det vil si å feire alle sabbatene og fullmåne-esbatene i den gruppen med wiccanere som gav en initiasjon, samt få veiledning innen wiccas praksis og tro. Petersons program, a Year and a Yay (day), var mest sannsynlig inspirert fra wiccas praksis etter initiasjon, og er ikke en uvanlig tankegang i generell pagansime, til tross for at man innen eklektisk paganisme har svært liten grad av fast struktur og organisering. Peterson valgte å legge ned den innerste sirkelen, eller a Year and a Yay(Day) som følge av at 90% av deltakerne ikke ønsket å gjennomføre kurset ([URL](#) ikke tilgjengelig). Liten grad av gjennomføring på a Year and a Yay (Day), kan være et symptom på liten grad av forpliktelse overfor andre, særlig til autoriteter, og et utslag for en sterk grad av definisjonsmakt over Selvet.

Det som synes å være forskjellig innen eklektisk paganisme og spiritualitet, og tradisjonell religiøs organisering, er en sterk grad av definisjonsmakt over egen spiritualitet eller religiøsitet, og at dette legger mer til rette for en markedsorientert organisering etter behov og etterspørsel. Peterson la nødvendigvis ned sitt program, da deltagerne lot være å gjennomføre, og erstattet det med kursvirksomhet rettet mot den type mennesker som gjennomførte a Year and Yay (Day). De nye kursene varte ikke så lenge, da hun fikk tilbakemeldinger på at det var en av årsakene til at det var vanskelig å gjennomføre A Year and Yay (Day), og var rettet mot det hun omtaler som lysarbeidere. Lysarbeidere er i følge Peterson mennesker som jobber med energi, eller spiritualitet, og tilbyr forskjellige kurs eller tjenester, slik som healing, tarotlesning etc. ([URL](#) ikke tilgjengelig).

Peterson nye kurs kom også som følge av at enkelte lysarbeidere ønsket en mer fast spirituell grunn, og lurte på om hun hadde slike kurs. Her ser vi en klar overlapping mellom nyreligiøsitet og paganisme, hvor paganistiske troselementer entrer en nyreligiøs arena. Mange er diffuse, og motvillige til å definere seg selv som det ene eller det andre. Det ser jeg på som utslagsgivende for ”herre over eget liv”.

Sammensatte eklektiske virkelighetsbilder

I det man ikke finner seg til rette i storsamfunnets virkelighetsbilder, og i familiens, eller man føler det er en dissonans mellom det subjektive og det objektive er det et moderne religiøst tema som gir anledning til å utforske dette videre, og det er tema: ”å være sin egen herre (Luckmann 2004). Dissonansen er for øvrig først og fremst mellom deler av det moderne, slik som dødsforestillingen og sakralisering av bare det jomfruelige, og ikke hele det kristne eller det vitenskapelige virkelighetsbilde. Det er viktig i denne sammenheng å være tilstrekkelig klar over at de religiøse moderne tema er del av et assortiment eller koldtbord av temaer. Nettopp derfor får vi eklektiske uttrykk. Det eklektiske i eklektisk paganisme er derfor en moderne måte å sette sammen sin private religiøsitet, til forskjell fra de mer tradisjonelle religiøse retningene med et homogent uttrykk. Det skal nevnes at man i tradisjonelle religioner, også har en viss eklektisk fremstilling, men graden av denne er ikke så stor at det kan sies å være karakteristisk for denne type religiøsitet. Det homogene, og det å bevare og overføre det religiøse virkelighetsbilde er en sterkere karakteristikk ved for eksempel tradisjonell kristendom.

Vi har tidligere pekt på hvordan man i fenomenet med eklektisk paganisme, synes å snekre sammen en ny identitet. Av den grunn er det naturlig at vi får et svært eklektisk religiøst uttrykk. Allikevel vil vi se at de virkelighetsbildene individet er sosialisert inn, samt de moderne religiøse tema, vil prege dannelsen av også denne nye identiteten; eklektisk paganisme. Peterson forteller for eksempel at hun benytter seg av katolske elementer i sin paganistiske praksis, og i sitt hverdagsliv (Joanna DeVoe 09.08.2012: *Everywitchway...*).. Å implementere forestillinger fra det virkelighetsbilde man ble sosialisert inn i kan ha en legitimerende effekt på det nye virkelighetsbildet (Connerton 1989).

En ekstra faktor for hvorfor man blir paganist er opplevelsen av å komme hjem, eller det at man har erfaringer eller behov som gjør at man føler seg hjemme i et deltagende virkelighetsbilde slik som paganismens. Overnaturlige erfaringer kan være startpunktet for dette, eller at man leser om det og finner det plausibelt.

Måten man tenker på i eklektisk paganisme, kan til en viss grad beskrives som det Hanegraaf ser på som det deltagende virkelighetsbilde. Det deltagende virkelighetsbilde kan sies å være magiens verden, hvor handlinger og hendelser kan være forbundet med hverandre, uten noe tilsynelatende kausalt forhold. Slik sett er det deltagende verdensbilde forskjellig fra det vitenskapelige verdensbilde som baserer sin virkelighetsforståelse på det som kan bevises å ha et direkte kausalt forhold (Hanegraaf 1998:81). I et virkelighetsbilde hvor magi ses på som en realitet, kan menneskenes omgivelser, slik som trær, naturånder, gjenferd, guder, planeter etc. være deltagende aktører. Det er opplevelsen av at deler av naturen og universet, eller dens hele, kan påvirke mennesker på en relativt bevisst måte, som synes å ligge til grunn for at enkelte mennesker føler de hører hjemme i eklektisk paganisme. Det at naturen og universet synes å være bevisste i forskjellige former, er grunnen til at de gis navn, slik som naturånder, alver, gjenferd, guder etc.

Det er ikke så viktig å vite akkurat hva som er grunnen til at man opplever eller føler noe som spiritielt, men det er viktigere at man har opplevelsen, og hvordan man praktiserer religiøst sett er mer et spørsmål om smak, eller personlige preferanser, eller hva slags verktøy man benytter seg av for å opprettholde kontakten med det magiske eller spirituelle i ens virkelighetsbilde. Denne måten å forholde seg til sin religion har eklektisk paganisme til felles med New Age "The criterion deciding whether one fits into the New Age religious framework lies *not* in what one believes about God, but in one's measure of tolerance towards other beliefs about God as complementary to one's own vision within the larger whole" (Hanegraaf 1998:185). En liknende toleranse finner vi i Wicca "There are many flowers in the garden of divine and therein lies its beauty." (Hanegraaf 1998:185). Toleransen vi finner i new age, eklektisk paganisme og wicca synes å komme fra at det er den religiøse opplevelsen som ligger til grunn, og ikke en søken etter sannheten med stor bokstav.

Det å søke etter sannheten om tingenes tilværelse er et prosjekt vi finner fra vitenskapen, som leter etter bevis før de kan si om noe med all sannsynlighet er tilfelle. Siden

vitenskapen har fått et fotfeste innen dagens moderne industrisamfunn, har det blitt et av det vestlige samfunnets dominerende virkelighetsbilder. I følge Hanegraaf må religion i dagens samfunn nødvendigvis ses i lys av de dominerende virkelighetsbildene, slik som det sekulære virkelighetsbilde, og et av dets viktigste prismen i det vitenskapelige virkelighetsbilde (Hanegraaf 1998:442). Grunnet den sekulære påvirkningen på samfunnet føler mange innen New Age og paganisme at deres religion trenger å være ”vitenskapelig” for å være troverdig (Hanegraaf 1998:509). Vi kan se for oss at i hvilken grad man trenger å se sin religion med vitenskapelige øyne, påvirkes av i hvilken grad vitenskapen har generell troverdighet i samfunnet.

I dagens samfunn har den vitenskapelige metode mistet noe av sin definisjonsmakt (Alver m.fl. 1999:184) og er et trekk ved det senmoderne samfunn. I det et av de mest dominerende virkelighetsbildene har mistet noe av sin definisjonsmakt, betyr dette at folk i større grad er nødt til å finne sin trygghet eller sitt virkelighetsbilde andre steder; den menneskelige opplevelse er således blitt viktigere og en kilde for individet som er ”sin egen herre” for å forstå seg selv og sin verden. Dagens samfunn er preget av at vi har få troverdige spesialister igjen, det vil si prester eller vitenskapsfolk med en stor grad av definisjonsmakt, og dette kan ha ført til det moderne religiøse temaet ”herre over eget liv” stiller så sterkt i dagens samfunn.

Wicca og eklektisk paganisme er en religion med et virkelighetsbilde som kan ses på som et lappeteppes av forskjellige førkristne paganistiske forestillinger, hvor for eksempel både greske og norrøne guder finnes innenfor samme virkelighetsbilde. I følge Luckmann kan ikke individet ”lappe sammen” et eget Selv eller et virkelighetsbilde, og minner oss på at individet er sosialisert inn i en allerede eksisterende familie, og samfunn med forskjellige virkelighetsbilder (Luckmann 2004:67). Selvrealisering er i følge Luckmann en av de moderne religiøse tema, og jeg tror selvrealisering er blitt et moderne religiøst tema som følge av at samfunn med privat religiøsitet gir individet en viss, om enn ikke en full, mulighet til nettopp å ”lappe sammen” et Selv, og at vi derfor også får religiøse virkelighetsbilder med et eklektisk innhold. Man kan si at et eklektisk virkelighetsbilde kommer som følge av at individet forholder seg til flere roller og identiteter og er gitt muligheten til å være ”herre over eget liv”.

I samfunn hvor det ikke håndheves et offisielt virkelighetsbilde og statiske sosiale strukturer, er det nærliggende å tro at identitet og virkelighetsbilde blir svært dynamiske,

eller flytende. Det senmoderne samfunn omtales også ofte som den flytende modernitet (Baumann 2006). I det senmoderne samfunn har individet en stor grad av definisjonsmakt i forhold til eget virkelighetsbilde, og det er også nærliggende å tro at Selvet og virkelighetsbildene blir som lappetepper, eller får et eklektisk innhold.

Det er med andre ord samfunnsstrukturen som legger til rette for herre over eget liv, og som igjen påvirker dannelsen av virkelighetsbilder og identitet. ”Herre over eget liv” er et tema som kan sies å være et uttrykk for en felles verdi i det vestlige samfunnet, hvor individet i et demokrati har egenverd og makt. Det er interessant å se hvordan dette kan ha bidratt til at en ytterligere sekularisering hvor prestens rolle og andre spesialister ikke har en like stor autoritet, og vi kan også omtale det som en autoritetsskepsis.

Individets frihet

Enkelte mener selvrealiseringstrenden som del av en generell individualistisk trend i samfunnet er et uttrykk for forbruker og konsumsamfunn hvor man shopper religion på lik linje med at man shopper klær og annet som er på mote (Alver m. fl. 1999:14).

Å ”shoppe” religion kan være en god beskrivelse på noe som tilsynelatende er tilfelle i vestens kultur, men det er ikke en dekkende årsaksforklaring. At vår religiøsitet preges til en viss grad av vår økonomiske modell er mulig, men det kan også tenkes at markedsøkonomien fungerer mer som et verktøy i den spirituelle selvrealiseringsprosessen, og at det er mer sannsynlig at det er de samme mekanismene i samfunnet som ligger til grunn for den selvrealiseringen som finner sted i ”sekulær shopping” og ”åndelige shopping”.

Hvis vi benytter oss av sirkelmodellen innen nyreligiøsitet på ”sekulær” selvrealisering, er det svært mange likhetstrekk, noe som understøtter mitt argument om at det er grunnleggende mekanismer i samfunnet som ligger til grunn for hvordan nyreligiøsitet og eklektisk paganisme utarter seg. I forhold til sekulær selvrealisering, har vi også eksperter, som gjerne er offentlige og tilbyr tjenester, og bøker innen, mote, interiør, morsrollen med mer, og kan ses på som den indre sirkelen. I den ytre sirkelen er de som benytter seg av tjenestene og det dannes således klikker og meningsfylte fellesskap på basis av sekulære interesser. I den ytterste sirkelen kan man regne med den innflytelsen forskjellige sekulære trender har på storsamfunnet.

Lucmanns moderne religiøse tema mener jeg er beskrivende for de tendensene som preger samfunnet, slik som ”herre over eget liv” og forskjellige former for selvrealisering. Den spirituelle selvrealiseringen kan ses på som et verktøy for å danne et autentisk Selv og et tilhørende virkelighetsbilde. De som ikke føler de hører hjemme i de dominerende virkelighetsbildene, føler muligens de må gjennom en selvrealiseringsprosess for å oppdage en mer autentisk versjon av seg selv, slik som i eklektisk paganisme. Behovet for selvrealisering kan komme som følge av det Luckmanns beskriver som at vi er ”herre over eget liv” og er noe jeg mener ligger til grunn for svært mye av utforming av privat religiøsitet. Å være ”herre over eget liv” og behovet for selvrealisering også i den religiøse arena har ikke bare kommet som følge av at sekulariseringen har bidratt til en strukturell mulighet i samfunnet til å ha *velge* et livssyn, men også som følge av at vi som samfunn mener det er viktig å ha religionsvalgfrihet, som igjen er nært knyttet opp mot vår felles verdi og oppfatning om enkeltindividets frihet.

Hvis vi skal forsøke å forstå hvorfor det er blitt slik at nettopp disse temaene er så sterke i vår kultur, at vi ser dem prege både det sekulære og det åndelige liv, må vi spørre hvorfor det er blitt slik. Det er ikke nødvendigvis slik at man i samfunn med overflod er svært opptatt av selvrealisering gjennom ”shopping” og deltagelse i forskjellige trender, så hvorfor er dette blitt et fremtredende trekk ved vårt samfunn? Jeg tror en avgjørende faktor er den vestlige forestillingen om individets frihet og likeverd. Det er interessant å se i hvilken grad enkeltmenneskets frihet og rett over det kollektive, er en så sterk verdi, og på hvilken måte denne verdien faktisk kan ligge til grunn for dagens individualisme og selvrealiseringsprosjekter som for mange synes overflatiske, men ofte er svært viktige for individet, og beskrives som en spirituell vei, eller utvikling.

Individualismen som preger vår tid kan sies å være et uttrykk for de verdier vi finner i menneskerettighetene. I FN-deklarasjonen om de internasjonale menneskerettighetene snakkes det om den iboende verdien ethvert menneske har i kraft av å være menneske. ”The inherent dignity...of all members of the human family” og ”The dignity and worth of the human person.” Dette er en verdi man har uavhengig av gruppetilhørighet, som ens kultur, nasjonalitet, rase, kjønn, religion osv. (Amesbury 2008:68 -70). De internasjonale menneskerettighetene kom i stand som følge av de grusomheter som skjedde under andre verdenskrig, og Holocaust som vitenskapens kyniske ytterpunkt (Kaiser 2000:21). Slik

Nürnberg-prosessen viste, mangler vitenskapen et moralsk kompass.

Menneskerettighetene kan sies å være et politisk prosjekt basert på erfaring og fornuft – altså et uttrykk for det sekulære verdensbildet. I det senmoderne, og i hvert fall for eklektiske paganister legges det større vekt på opplevelser, og følelsene benyttes ofte som et indre kompass i dannelsen av ens meningsunivers.

I artikkel 18 i de universelle menneskerettighetene er det statuert hvordan individet har en rett og en frihet til ens tanker, samvittighet og religion; og at denne rettigheten innebærer friheten til å bytte religion eller tro. Retten til å bytte religion er en konsekvens av religionsfriheten, men denne retten var det vanskelig for enkelte land å godta under forhandlingene (Learner 2002: 45). Dette kan skyldes at menneskerettighetene innebærer et skift fra gruppefokus til individfokus, fra gruppeidentitet til individualisme. Heri ligger kanskje kimen til hvorfor vi i dag opplever en økning i både reaksjonær fundamentalisme, med sitt gruppefokus, og samtidig nyreligiøse retninger, med sitt individfokus.

Organisert og tradisjonell religion har et sterkt gruppefokus, og fungerer således som det såkalte ”limet i samfunnet” (Pals 1996:89). Individualismen som preger vestlige samfunn førte til fokus på individets rettigheter, og kom muligens til uttrykk i forskjellige former for individuell religion/spiritualitet. Når mange religiøse i dag misliker betegnelser som religion og nyreligiøsitet, og foretrekker å kalle det for spiritualitet, er det kanskje fordi de assosierer religion med et organisert hierarki (Hanegraaf 1998:1). Spiritualisme anses kanskje som en bedre betegnelse på religiøsitet som har individet i fokus, og ikke minst setter individets rett over gruppens.

Årsaken til at vi som samfunn mener det er viktig å ha religionsvalgfrihet synes å være fordi vi har et sett med vestlige verdier, hvor alle mennesker skal være likeverdige, frie individer. Det er denne tankegangen som ligger til grunn for at vi i vestens kultur fremelsker individets frihet, som noe selvfølgelig og som kan ha ført til overbevisningen om at vi er ”herre over eget liv”. Har individet frihet har det også friheten til å ha sin egen definisjonsmakt over Selvet og det tilhørende virkelighetsbilde, kanskje til og med i en slik grad at Selvet ikke føles autentisk hvis man ikke har vært gjennom en selvrealiseringsprosess hvor man har vært med på å forme og forstå seg selv gjennom sine egne øyne. Hva er det som ligger til grunn for en slik tankegang om individets frihet?

I lys av analysen om eklektisk paganisme, som jeg ser på som et religiøst uttrykk for individets frihet, vil jeg hevde at eklektisk paganisme er en form for religiøsitet som formes med utgangspunkt i at paganisten er ”herre over eget liv”, og de nye kommunikasjonsformene er av stor betydning. Det er mulig at den enorme populariteten til disse kommunikasjonsformene kan ha bidratt til den generelle individualistiske tendensen i samfunnet.

I analysen av kommunikasjonsformer i sammenlikningen av initiatorisk wicca og eklektisk paganisme, kom jeg frem til at de forskjellige formene for kommunikasjon kan ha bidratt til forskjellige religiøs organisering. I initiatorisk wicca gis man evnen til å ta kontakt med det åndelige plan gjennom initiasjonen (Dalua 1999: 97). Når man først får kontakt med det åndelige gjennom at en annen person eller personer gir deg muligheten til kontakt med det spirituelle, er dette ikke et utslag for ”å være sin egen herre” med egen definisjonsmakt, men kan være preget av det første stadiet av kommunikasjon, eller i muntlige kulturer, hvor viten måtte gis direkte fra person til person. I eklektisk paganisme ”trenger” man ikke initiasjon. Det å være ”sin egen herre” i eklektisk paganisme er et eksempel på at man i eklektisk paganisme er nærmere en artikulering av dagens offisielle virkelighetsbilder.

Når man i eklektisk paganisme opplever å ha en naturlig autoritet til å definere seg selv og sitt virkelighetsbilde synes det å være et uttrykk for den individualistiske troen på at man er ”herre over eget liv”, og skiller seg fra tidligere religiøse uttrykk som praksisen med initiasjon. Praksisen med å være ”herre over eget liv” kan ses i lys av skriftkulturens påvirkning på individet som autonomt. Årsaken til at man i dagens samfunn har et selvreflekterende selvbilde, kan komme som følge av at vi er en skriftkultur ”Writing separates the knower from the known and thus sets up for the ’objectivity’, in the sense of personal disengagement or distancing” (Ong 1982:46). Ved å se seg selv som noe egendefinerbart, kan det ha bidratt til en tro på egen autoritet til selv å definere Selvet og virkelighetsbilde, hvor ordinasjoner eller initiasjoner ikke virker relevant. Skriften har gitt oss en unik mulighet til å lære på egenhånd, noe som kan ha styrket vår følelse av påvirkningskraft og makt i forhold til dannelsen av egen identitet og tilhørende virkelighetsbilde, og kan ha bidratt til en generell tro på individets frihet og vestens individualistiske trend. Skriftkulturens effekt på Selvet må også ses i lys av at det

autonome individ har fått en arena for fellesskap grunnet det tredje stadiet i kommunikasjon.

Det tredje stadiet i kommunikasjon er avstandsbasert som i tilfelle med skrift, men tillater en større grad av interaksjon. I sær elektronisk kommunikasjon over internett, har utviklet seg til å bli sosiale medier, et uttrykk som henviser til sosiale prosesser. I de sosiale prosesser dannes fellesskap og også religiøse fellesskap, noe eklektisk paganisme er et eksempel på. Det tredje stadiet i kommunikasjon har muligens forsterket følelsen av å være et autonomt individ, og således har det bidratt til at vi har fått en praksis slik som eklektisk paganisme.

Gjennom de sosiale medier får det autonome individet en arena for fellesskap, som revitaliserer Luckmanns teori om privat religiøsitet. Jeg tolker ikke privat religiøsitet i utgangspunktet som en form for usynlig religion, men jeg kan forstå at den kan virke mindre synlig i det den dannes i den private sfære, blant ”betydningsfulle andre” vi finner i familien, blant venner, kollegaer osv. Selv hevdet Luckmann at familien antageligvis ville være den viktigste arenaen for ”betydningsfulle andre” (Luckmann 2004:125).

Gjennom de sosiale medier har det autonome individ fått en ekstra arena å lete etter ”betydningsfulle andre”. De sosiale medier kan både organiseres svært åpne og synlige, samt mer diskrete. Eklektisk paganisme er et eksempel på hvordan de sosiale medier benyttes i søket etter likesinnede, og at internett som kommunikasjonsform kan påvirke og forme religiøsitet. Således er eklektisk paganisme et eksempel på hvordan internett som arena for fellesskap, kan forsterke troen på individets frihet og vestens individualistiske trend.

Tilpasningsmodellen

Religionsfrihet, eller religionsvalgfrihet, er gjeldene for de fleste bosatt i Norge og en grunnleggende verdi i senmoderne, vestlige samfunn. I denne masteroppgaven har jeg forsøkt å beskrive hvordan eklektiske paganister forholder seg til friheten og autoriteten til selv å velge eget livssyn. I den forbindelse er jeg blitt oppmerksom på den fundamentalistiske trenden, som synes å vokse tilsvarende (Alver m.fl.1999:12), men samtidig er av en så forskjellig karakter. Jeg har ikke anledning til å gå dypt inn i denne

problematikken, da jeg ikke har studert fundamentalisme, men jeg ønsker allikevel å presentere noen av mine observasjoner, i det jeg kaller tilpasningsmodellen.

Tilpasningsmodellen kan ses som en skala hvor den som tilpasser troen til seg selv er på den ene enden av skalaen, og den som tilpasser seg en tro er på den andre enden av skalaen. Man gjør gjerne begge deler, men i varierende grad, derav ender man på en imaginær side av ”skalaen”. Modellen beskriver hvordan vi har en frihet til å velge hvem eller hva, som er autoriteten og har makten i vårt livssyn eller religion. Vi kan velge om vi selv er autoriteten, eller om religionens tankegods, tradisjon og/eller religiøse overhoder er autoriteten.

På den ene enden av tilpasningsmodellen finner man gjerne nyreligiøse og for eksempel eklektiske paganister, som skreddersyr sitt eget livssyn for å tilpasse det seg selv og på den andre enden har vi for eksempel fundamentalistiske grupper, som i stor grad synes å tilpasse seg selv og sitt liv den religiøse lære. Initiatorisk wicca kan befinne seg et sted på midten av tilpasningsmodellen da man ved første grad av innvielse tilpasser seg sin tradisjons lære og praksis, mens man som tredje grad har mulighet til å danne en ny retning (Crowley 2001) hvor individet i større grad kan tilpasse den religiøse tro og lære i henhold til individets preferanser. Denne autoritet til å kunne danne en ny retning er noe man må fortjene seg til ved å være verdig en tredje grad, mens man som eklektisk paganist oppfatter at denne autoriteten allerede er en immanent del av individet.

Tilpasningsmodellen er relevant nå fordi religionsvalgfriheten er så stor, og fordi vi er inne i en brytningstid hvor vi er vitne til forskjellige reaksjoner på oppfatningen om at individet er ”herre over eget liv”. Denne valgmuligheten er eksplisitt og individorientert i dagens samfunn. Modellen kan lett forstås som med utgangspunkt i det søkende menneske, men er ment som et perspektiv for å forstå og belyse den religionsvalgfriheten vi står over i dag, og hvordan mange forholder seg til den. De som har religionsvalgfriheten, har ikke nødvendigvis et stadig reflekterende forhold til livssyn og religion.

Den elektroniske kommunikasjon har gjort folk mer vant til innflytelse. Det kan nettopp være at muligheten for så stor grad av innflytelse og valgmuligheter kan skape en utrygghet, og motkulturelle tendenser som igjen gjør fundamentalistiske retninger mer appellerende. Det kan være noe av grunnen til det paradoksale ved at både ”fri”

nyreligiøsitet og fundamentalisme er på oppadgående kurs i det senmoderne vestlige samfunn (Alver m.fl.1999:12).

Avslutning

Eklektisk paganisme er en individorientert religiøsitet, hvor det religiøse uttrykket oppfattes som eklektisk, da individet selv mener å sette sammen en tro og praksis ut i fra hva som føles rett det aktuelle individet (Oceanfoxføl 29.03.2012: *My Path...*). Slik sett kan det autonome individet sette sammen religiøse forestillinger fra paganismen, men også hente elementer fra andre religioner, og det kan virke som om religiøsiteten er svært sammensatt. I første kapittel fokuserte jeg på den historiske forbindelsen til wicca, og jeg viste i hvilken grad eklektisk paganisme baserer seg på en tro og praksis fra initiatorisk wicca, med unntak av praksisen med initiasjon og dannelsen av fellesskap. De individuelle forskjellene når det gjelder tro og virkelighetsbilde mellom eklektiske paganister synes ikke å være så store. Det avgjørende trekket ved eklektisk paganisme synes å være troen på individets definisjonsmakt over Selvet og det tilhørende virkelighetsbilde, som skiller seg fra wiccas vektlegging av rituell praksis med initiasjon. Fokuset i oppgaven ble derfor å undersøke hva det er ved dagens samfunn som kunne ligge til grunn for det vår tids tro på egen definisjonsmakt i det som kanskje best kan omtales som en spirituell selvrealisering.

Analysen av eklektisk paganisme måtte nødvendigvis omfatte de strukturelle forutsetningene ved samfunnet som har preget dannelsen av en ny form for religiøsitet fundert på individets definisjonsmakt. Den samfunnsmessige sekulariseringen samt individets frihet og religionsvalgfriheten som en grunnleggende verdi, kan ses som grunnlaget for Luckmanns private religiøsitet og det sentrale trekket ”herre over eget liv”, hvor individet går inn i en selvrealiserende prosess.

Hvis vi legger til grunn at religion er bundet til de sosiale prosesser som inngår i dannelsen av Selvet og virkelighetsbilde (Luckmann 2004:55-63), vil nødvendigvis måten vi kommuniserer på være av avgjørende betydning. Måten vi kommuniserer på påvirker dannelsen av Selvet og virkelighetsbildet; det være seg muntlig, i ansikt til ansikt situasjoner, skriftlig eller via sosiale medier på internett og er av interesse i studiet av religion (Beckerlegge 2001). Siden eklektisk paganisme i stor grad benytter seg av

sosiale medier som arena for fellesskap, er kommunikasjonens effekt på denne religionsformen av særlig interesse.

Kommunikasjon gjennom de sosiale medier på internett synes å kombinere elementer både fra muntlige og skriftlige kulturer. I de sosiale medier har vi anledning til å kommunisere på en måte som likner ansikt til ansikt situasjoner, samtidig som mye av kommunikasjonen foregår i skriftlig form. Kommunikasjonen kan bevares og dermed også repeteres og tas frem i nye sammenhenger, og er noe som nødvendigvis bidrar til dannelsen av fellesskap.

I dagens senmoderne kultur dannes privat religiøsitet i lys av at individet opplever Selvet som et autonomt individ, eller at det er ”herre over eget liv”. Dagens fokus på selvrealisering synes også å være et utslag av det autonome individets prosess med å danne seg en identitet. I denne prosessen er de ”betydningsfulle andre” viktige støttespillere som sammen danner løse verdifellesskap rundt det subjektivt ytterst viktige. Slik dannes objektive virkelighetsbilder av det ytterst viktige, verdier og ideer som det aktuelle fellesskapet deler. I prosessen med å identifisere og kategorisere de forskjellige fellesskapene kan vi søke etter minste felles multiplum, men senmodernitetens løse fellesskap vil være av en ustabil og plural karakter og kan oppfattes som ”flytende” og vanskelige å identifisere.

De forskjellige former for kommunikasjon synes å prege religiøse uttrykk og religiøs organisering. Skriftspråket kan ha hatt en isolerende effekt på vår forståelse av Selvet, og fremsveksten av det moderne, autonome individ, noe som i sin tur kan ha hatt en legitimerende effekt på vår tids tro på individets definisjonsmakt, og som synes å prege eklektisk paganisme. En praksis med initiasjon, hvor kraft og viten gis fra individ til individ, syntes å stamme fra muntlige samfunn hvor viten bare kunne formidles direkte i ansikt til ansikt situasjoner. I eklektisk paganisme benyttes internett som kommunikasjonsform og plattform for dannelsen av religiøse fellesskap. De sosiale medier har således gitt det autonome individet et verktøy i dannelsen av en ny form for religiøsitet som har utgangspunkt i troen på individets autonomi og individets definisjonsmakt.

I kombinasjon med individets frihet fungerer de sosiale medier på internett som et verktøy som fremmer og former det senmoderne mennesket som et flytende og eklektisk

Selv med et tilsvarende virkelighetsbilde. Sosial interaksjon i religiøse fellesskap på internett er en ny arena for utøvelse av religion som bidrar til at alenepraktiserende eller eklektiske paganister får større mulighet til å danne fellesskap, vokse, være synlig og tilgjengelig. Internettet som arena for sosiale fellesskap for det autonome individ synes å revitalisere teorien om privat religiøsitet, forsterke det moderne religiøse trekket ”herre over eget liv” samt selvrealiseringstrenden, og er et aktuelt og relevant perspektiv i studiet av religion.

Litteraturliste

Alver B.G., Gilhus I.S., Mikaelsson L. og T. Selberg, 1999, *Myte, magi og mirakel: I møte med det moderne*. Pax Forlag, Oslo.

Amesbury R. og G.M. Newlands, 2008, *Faith and Human Rights*. Fortress Press, Minneapolis.

Baumann Z. 2006, *Flytende modernitet*. Vidarforlaget, Oslo.

Bellah R N. 1964, "Religious Evolution" i *American Sociological Review*, Vol. 29, Nr 3, s.358-374.

Bowen S. 1999, *Håndbok for hekser: veiledning i positiv heksekunst*. Grøndal Dreyer, Oslo.

Beckerlegge G., 2001, *Religion Today: Tradition, modernity and change. From Sacred Text to Internet*. Ashgate, Aldershot.

Connerton P. 1989, *How Societies Remember*. Cambridge University Press, Cambridge.

Crowley V. 2001, *Wicca: Den gamle religionen i det nye årtusen*. Eutopia Forlag, Tvedestrand.

Dalua, 1999, *Magi & Heksekunst*. Eutopia Forlag, Tvedestrand.

Endsjø D.Ø. og Lied L.I. 2011, *Det folk vil ha: Religion og populærkultur*. Universitetsforlaget, Oslo.

Lerner N., 2002, "Religion and International Human Rights" i Gearon L. (red.) *Human Rights and Religion: a Reader*. Sussex Academic Press, Brighton.

Hanegraaf W.J. 1998, *New Age Religion and Western Culture: Esotericism in the Mirror of Secular Thought*. State University of New York Press, New York.

Hutton R. 2009, "The Roots of Modern Paganism" i Davy B.J. *Paganism: Critical concepts in Religious Studies*, Vol. 1. Routledge, London, s. 43-53

Kaiser M 2000, *Hva er vitenskap?* Universitetsforlaget, Oslo.

- Kelly A. 2009, "Inventing witchcraft" i Davy B.J. *Paganism: Critical concepts in Religious Studies*, Vol. 1. Routledge, London, s. 12-24.
- Luckmann, T. 2004, *Den usynlige religion*, Tapir Akademiske Forlag, Trondheim.
- Ong, W. J 1982, *Orality and Literacy: The Technologizing of the Word*. Routledge, London.
- Pals D.L., 1996, *Seven Theories of Religion*. Oxford University Press, Oxford.
- Peterson, F. M. 2011, *The Simple Sabbat: A Family Friendly Approach To The Eight Pagan Holidays*. M. "Flora" Peterson and FloraSage Therapies, USA.
- Stensvold A. 2007, "Å definere religion" i Hjelde S. og O. Krogseth (Red.), *Religion – et vestlig fenomen?*, Gyldendal Akademiske, Oslo, s. 52-64.
- Ravenwoolf S. 2012, *The Ultimate Book of Shadows for the new Generation: Solitary Witch*. Llewellyn Publications, Woodbury.
- Rountree K. 2010, *Crafting Contemporary Pagan Identities in a Catholic Society*. Ashgate, Aldershot.
- Smith T. "Children and Ritual: A basic Primer" www.paganparenting.com. Tilgjengelig fra: http://www.paganparenting.com/spirituality/magickritual/theresa_primer.html
- Stausberg M. 2006, "Sammenligning" i Kraft S. E. og R.J. Natvig (red.) *Metode i religionsvitenskap*. Pax Forlag A/S, Oslo.
- Stensvold A. 2005, "Nyreligiøsitet" i *Norges religionshistorie*. Amundsen A.B. (red). Universitetsforlaget, Oslo.
- Thagaard, T 2009, *Systematikk og innlevelse. En innføring i kvalitativ metode*. Fagbokforlaget, Bergen.
- NPF (nordisk paganistforbund), *Paganisme*, www.paganist.net Tilgjengelig fra: <http://www.paganist.net/page5.html> [18.02.2012]

Internettkilder

charliesaysgo 24.08.2012, *M Flora Peterson – Yaay! Testimonial*. www.youtube.com.

Tilgjengelig fra: <http://www.youtube.com/watch?v=mVGpiGDRvOg> [15.02. 2012]

Glammiewitch 21.10.2012, *Charming Pixie Flora left You Tube?!?! WTF?!?*

www.youtube.com. Tilgjengelig fra: <

<http://www.youtube.com/watch?v=Mxd6mJB07hs>> [20.02.12]

JoannaDeVoe 09.08.2012, *Everywitchway: An Interview With Flora Peterson*

(*CharmingPixieFlora*) of *The Yay factor*. www.youtube.com. Tilgjengelig fra: <

<http://www.youtube.com/watch?v=KINtkoc5JeY>> [15.02. 2012]

Rose 29.08.2011, *ny måne*. www.akasha.no. Tilgjengelig fra:

<[http://www.akasha.no/forum/showthread.php?14265-Ny-](http://www.akasha.no/forum/showthread.php?14265-Ny-m%E5ne&highlight=m%E5nen)

[m%E5ne&highlight=m%E5nen](http://www.akasha.no/forum/showthread.php?14265-Ny-m%E5ne&highlight=m%E5nen)> [18 februar]

Shewolf 14.07.2007: *Akashanere mellom 13 og 18 år*. Tilgjengelig fra <

<http://www.akasha.no/forum/showthread.php?10130-Akashanere-mellom-13-og-18-år>>

[15.02. 2012]

Siri 25.09.2009: *Coven eller alene?* www.akasha.no. Tilgjengelig fra:

<<http://www.akasha.no/forum/showthread.php?13040-Coven-eller-alene>> [18.02.2012]

TheShoeWhisperer 29.08.2012, *Witchcraft, Pagan and Wiccan: How To Cast A Spell*.

www.youtube.com Tilgjengelig fra:

<[http://www.youtube.com/watch?v=yGd5ScMyeMg&list=PLFD8012375DCD1984&ind](http://www.youtube.com/watch?v=yGd5ScMyeMg&list=PLFD8012375DCD1984&index=61)

[ex=61](http://www.youtube.com/watch?v=yGd5ScMyeMg&list=PLFD8012375DCD1984&index=61)>[18 februar]

SummerStichinWitch 08.06.2010, *Eclectic wiccan* www.youtube.com Tilgjengelig fra:

<http://www.youtube.com/watch?v=FYIyksscFYA> [21.02.2013]

Oceanfoxfu1 29.03.2012, *My Path – documentary film about eclectic paganism (w/eng.*

Subtitles) 2011 www.youtube.com . Tilgjengelig fra: <

<http://www.youtube.com/watch?v=NhE0mIg9ma8>> [21.02.2013]